

عمومی پینتو

کال۔ ۱۳۸۹

Download from: aghalibrary.com

مؤلف۔ نوید احمد غفوری

عمومی پښتو

مؤلف:

نویداحمدغفوری

ترتیب:

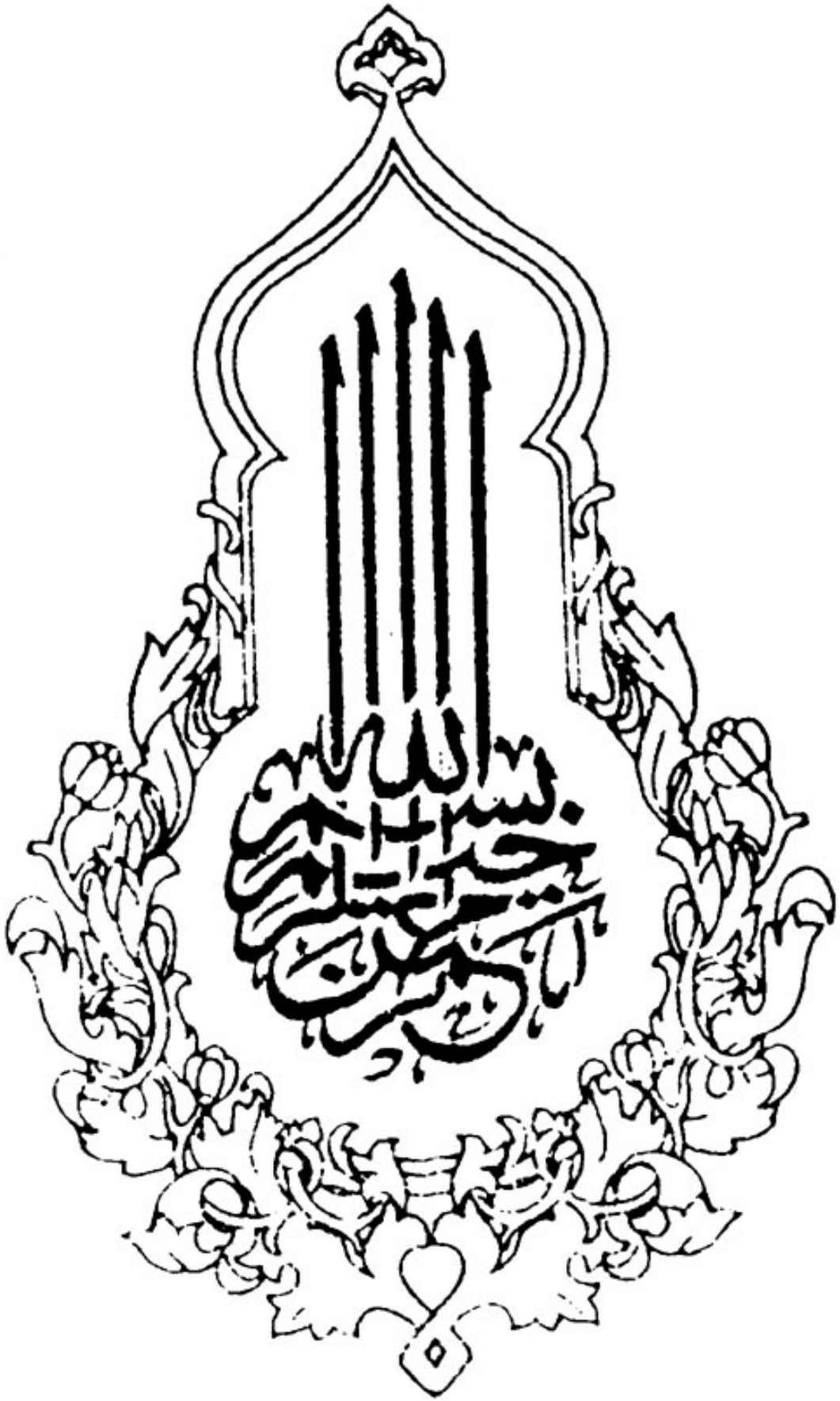
نویداحمدغفوری

نیټه:

۱۳۸۹ / ۱۱ / ۲۱

Download from: aghalibrary.com

ددی کتاب هر ډول چاپ، کاپی او برقی نشر بغیر د مؤلف د اجازی څخه منع دی

فهرست

صفحه	شماره	موضوع
		د پښتو او پښتنو تاریخ
۱	۱	د پښتو لرغونتوب .
۱	۲	د پښتو ادب تاریخ .
۳	۳	پښتو د پخوانیو شاهانو په دربارو کی .
۶	۴	د افغانستان جریدی .
۶	۵	د پښتنو هیواد .
۷	۶	باگرام په پښتو ادب کی .
		د پښتنو ادیبانو تاریخ
۸	۷	امیر کرور .
۸	۸	بیټ نیکه .
۸	۹	پیر روښان .
۹	۱۰	میرزا خان انصاری .
۹	۱۱	رحمن بابا .
۹	۱۲	حمید مومند .
۹	۱۳	خوشحال خان خټک .
۹	۱۴	شیخ تیمن (رح) .
۱۰	۱۵	کاظم خان شیدا .
۱۰	۱۶	محمد هوتک .
۱۰	۱۷	سید جمال الدین افغان .
۱۰	۱۸	جنرال بخت خان پښتون .
۱۱	۱۹	حافظ رحمت خان .
۱۲	۲۰	نازو انا (میرمن نازو) .
۱۲	۲۱	میرمن زینبه .
۱۲	۲۲	زرغونه انا .
۱۲	۲۳	ملاله .
۱۲	۲۴	بی بی نیکبخته .
۱۳	۲۵	زرغونه .
		د پښتنو شاعرانو د کلام نمونی
۱۴	۲۶	بیټ نیکه .
۱۴	۲۷	رحمن بابا .
۱۵	۲۸	احمدشاه بابا .
۱۵	۲۹	خوشحال خان خټک .
۱۶	۳۰	گل پاچا الفت .
۱۷	۳۱	حمید مومند .
۱۷	۳۲	حافظ .
۱۸	۳۳	گل کوهی .
۱۸	۳۴	حیدری .
۱۸	۳۵	بهائی جان .

۱۸	عبدالقادر خټک .	۳۶
۱۹	کاظم خان شیدا .	۳۷
۱۹	پیرمحمد کاکړ .	۳۸
۱۹	کاموال .	۳۹
۱۹	میاخلیل .	۴۰
۱۹	ملنگیار .	۴۱
۱۹	میرزا خان انصاری .	۴۲
۱۹	مظلوم یار .	۴۳
۱۹	نیکمل .	۴۴
۲۰	یونس .	۴۵
۲۰	سیدحسن .	۴۶
۲۰	شمس الدین مجروح .	۴۷
۲۰	دارالمجالس .	۴۸
۲۰	تفسیر الضحی .	۴۹
۲۰	عبدالشکور رشاد .	۵۰
۲۱	بنکارندوی غوری .	۵۱
۲۱	افضل الطرایق .	۵۲
۲۱	خلیل خان نیازی .	۵۳
۲۱	سلطان بهلول لودی .	۵۴
۲۱	خزینة الفقراء .	۵۵
۲۱	عبدالحی حبیبی .	۵۶
۲۱	احمدشاهی شهنامه .	۵۷
۲۱	همیش خلیل .	۵۸
۲۱	لایق .	۵۹
۲۲	شیخ تیمن .	۶۰
۲۲	د واصل روښانی د منتخباتو نمونه .	۶۱
۲۲	جانان فدوی .	۶۲
۲۲	امیر حمزه شینواری .	۶۳
۲۲	اشرف خان هجری .	۶۴
۲۲	د میا روښان خیر البیان .	۶۵
۲۲	فیاض .	۶۶
۲۲	سکندر خان خټک .	۶۷
۲۳	میرمن نازو .	۶۸
۲۳	میرمن زینبه .	۶۹
۲۳	سپینه .	۷۰
۲۳	بی بی نیکبخته .	۷۱
۲۳	زرغونه .	۷۲
		پښویه
۲۴	لومړنی موضوعات .	۷۳
۲۴	پښویه .	۷۴
۲۴	پښتو توری .	۷۵
۲۵	د کلام اجزای .	۷۶
۲۵	نوم .	۷۷
۲۹	ضمیرونه .	۷۸

۳۲	صفت ..	۷۹
۳۳	مصدر .	۸۰
۳۴	فعل .	۸۱
۳۵	قیود .	۸۲
۳۵	ادات (توری) .	۸۳
۳۵	متلونه .	۸۴
۳۶	لیک نښی ..	۸۵
۳۶	د مستعارو کلیمو لیکنه	۸۶
۳۷	بذیع .	۸۷
۳۷	معنوی صنایع .	۸۸
۳۷	سوال او ځواب .	۸۹
۳۷	ارسال المثل .	۹۰
۳۷	ارسال المثلین .	۹۱
۳۷	کیسی (لغز) .	۹۲
۳۷	مدعا المثل .	۹۳
۳۷	طباق .	۹۴
۳۷	مراعات النظیر .	۹۵
۳۷	لف او نشر .	۹۶
۳۷	عکس او تبدیل .	۹۷
۳۷	حسن تعلیل .	۹۸
۳۷	رجوع .	۹۹
۳۷	جمع .	۱۰۰
۳۸	تنسيق الصفات .	۱۰۱
۳۸	تجاهل العارف .	۱۰۲
۳۸	برائت طلب یا حسن طلب .	۱۰۳
۳۸	تلمیح .	۱۰۴
۳۸	تشخیص او انطاق .	۱۰۵
۳۸	حسن مطلع .	۱۰۶
۳۸	حسن مقطع .	۱۰۷
۳۸	تکرار حسن .	۱۰۸
۳۸	مبالغه .	۱۰۹
۳۸	لفظی صنایع .	۱۱۰
۳۸	تجنیس .	۱۱۱
۳۹	توشیح .	۱۱۲
۳۹	قلب .	۱۱۳
۳۹	سجع .	۱۱۴
۳۹	معما .	۱۱۵
۳۹	نظمونه .	۱۱۶
۳۹	ملی نظمونه .	۱۱۷
۳۹	لندی .	۱۱۸
۳۹	نیمکی یا سر .	۱۱۹
۳۹	چاربیته .	۱۲۰
۴۰	رباعی .	۱۲۱
۴۰	بگتی .	۱۲۲

۴۰	ناری یا برغونه .	۱۲۳
۴۰	مشترک نظمونه .	۱۲۴
۴۰	غزل .	۱۲۵
۴۰	بولله .	۱۲۶
۴۰	رباعی .	۱۲۷
۴۰	قطعه .	۱۲۸
۴۰	مثنوی .	۱۲۹
۴۰	مستزاد .	۱۳۰
۴۰	مربع .	۱۳۱
۴۰	مخمس .	۱۳۲
۴۱	مسدس .	۱۳۳
۴۱	ترجیع بند .	۱۳۴
۴۱	ترکیب بند .	۱۳۵
۴۲	بیان .	۱۳۶
۴۲	تشبیه .	۱۳۷
۴۲	د تشبیه غرض .	۱۳۸
۴۲	د تشبیه دوی خواوی .	۱۳۹
۴۲	مرکبه او مفرده تشبیه .	۱۴۰
۴۳	عقلی او حسی تشبیه .	۱۴۱
۴۳	د تعدد په اعتبار د دواړو خواو ډولونه .	۱۴۲
۴۳	د تشبیه ادات .	۱۴۳
۴۳	مرسله تشبیه .	۱۴۴
۴۳	موکده تشبیه .	۱۴۵
۴۴	مجاز .	۱۴۶
۴۴	مستعار مجاز (استعاره) .	۱۴۷
۴۴	د استعاری او تشبیه تر منځ توپیر .	۱۴۸
۴۴	د استعاری ډولونه .	۱۴۹
۴۵	مرسل مجاز .	۱۵۰
۴۵	کنایه .	۱۵۱
۴۶	له صفت څخه کنایه .	۱۵۲
۴۶	له موصوف څخه کنایه .	۱۵۳
۴۶	له نسبت څخه کنایه .	۱۵۴
لغاتونه		
۴۷	د اووم ټولگی د پښتو لغاتونه .	۱۵۵
۵۰	د اتم ټولگی د پښتو لغاتونه .	۱۵۶
۵۵	د نهم ټولگی د پښتو لغاتونه .	۱۵۷
۵۸	د لسم ټولگی د پښتو لغاتونه .	۱۵۸
۶۴	د یوولسم ټولگی د پښتو لغاتونه .	۱۵۹
۷۳	د دولسم ټولگی د پښتو لغاتونه .	۱۶۰
کتابونه او مؤلفان		
۸۰	کتابونه او مؤلفان .	۱۶۱
په پښتو پاچاهانو پوری مربوطی تاریخی لیکنی		
۸۲	په پښتو پاچاهانو پوری مربوطی تاریخی لیکنی .	۱۶۲

یادبنت

۱۶۳

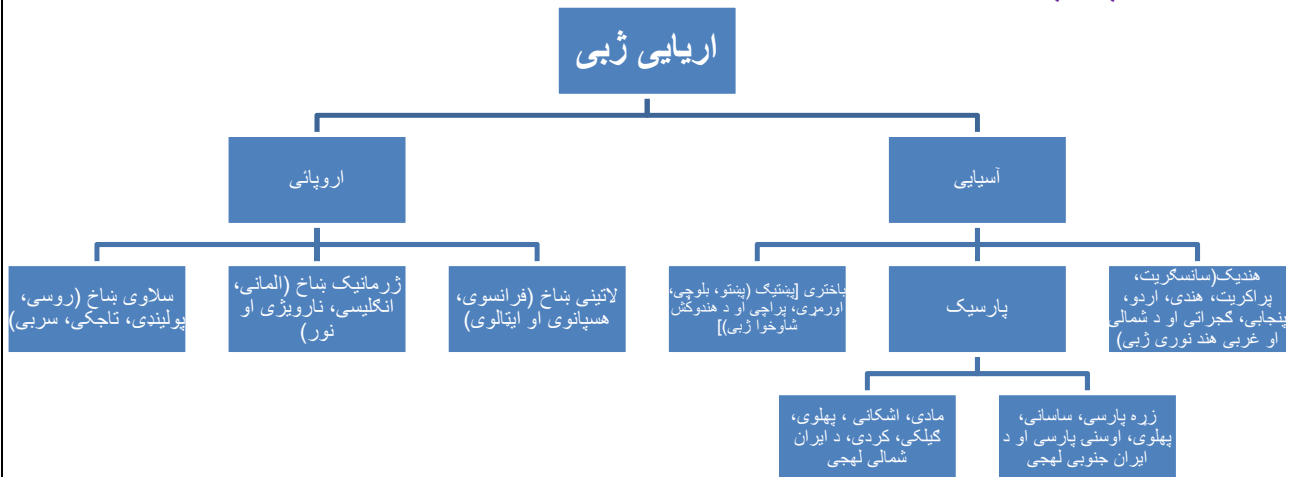
یادبنت ..

۸۳

و من الله توفیق

د پښتو او پښتنو تاریخ د پښتو لرغونتوب

په لومړی سر کی اریایان ټول په یوه ژبه رغیدل چی اریک نومیده. میکس مولر وایی د سانسگریټ څخه دمخه هم یوه ژبه ویل کیده چی مور ته پکښی مویر ویل کیده، چی دا ژبه د ټولو اندو اروپایی ژبو مور ده. استرابون په لومړی میلادی پیړی کی ویلی: پارسیانو، میدیانو، باختریانو او سغدیانو تقریباً په یوه ژبه سره خبری کولی. د اریایی ژبو گروپونه په لاندی ډول دی:

په دغه دری وارو ښاخونو کی اوستا، سانسگریټ او پښتو د خوړو خویندو په نامه یادیری، چی یوازی پښتو یی ژوندی ده. پارمستیر وایی چی پښتو نه د پارسی او نه هم د پهلوی یوه لهجه ده بلکه دا یوه لرغونی ژبه ده او لرغونتوب یی د زرد سره برابر دی او د پارسی او پهلوی څخه زیات دی. اوستا لومړی په مادی ژبه لیکل سوی و چی دغه مادی ژبه د پارسی سره ډیر ورته والی لری. د ایران د تاریخ په شهادت میدیان د باختر څخه راغلی دی مگر گریوسون انگریز وایی چی د اریایی ژبو لوی ښاخ میدی نومیری او غلجه، اورمړی، بلوچی او پښتو په میدی گروپ کی شاملوی، او دغو ژبو ته پارسیک گروپ وایی. نو: میدی ژبی هغه ژبی دی چی د ایرانی او هندي یعنی (پارسیک او هندیک) ژبو تر منځ سیمه کښی ویل کیږی. پښتو ځانته جلا ژبه ده مگر دغه جلا والی تر منځنیو زمانو پوری دی او اصلاً د ټولو ژبو مور یوه ده. د ناروی پوهاند مارگنسترن وایی چی افغانستان د آسیایی او اروپایی ژبو مرکز دی او پښتو په اریایی ژبو کی یوه مهمه ژبه ده.

د پښتو ادب تاریخ

پښتو د پښت توکم زړه لرغونی ژبه ده چی تر اوسه یی دری زره کلنی زری کلیمی په خپل شکل یا په لږ بدلون ساتلی دی. دا ژبه د اریایی ژبو په باختری گروپ پوری اړه لری، د اکسوس او اندوس تر منځ خاوره سیمه کی ویل کیږی او نږدی شل میلیونه وگړی ورباندی رغیږیږی. د پښتو ژبی لومړی شعر چی د پتی خزانی په واسطه لاس ته راغلی دی د امیر کروړ سوری دی:

زه یــــم زــــمـــــــری پر دی نری له ما اتل نشته
په هند و سند و پـــــــر تـخار او پر کابل نشته
بل پـــــــه زابل نشته
له ما اــــتــــل نشته

د پښتو ادب لومړی دوره د (۱۰۰ هـ ق) څخه تر (۹۰۰ هـ ق) پوری ده. په دی دوره کښی د پښتو پاخه او غښتلی شاعران تیر سوی دی خو له بده مرغه چی د شعر یوه یوه نمونه یی پاتی سوی ده، لکه: بیټ نیکه، شیخ اسعد سوری، ښکارندوی، تایمنی، ملکیار غرشین، بختیار کاکي، شیخ متی او نور. کله چی په اوومه پیړی کی چنگیزیان راغلل نو پر پښتو یی هم تاثیر وکړ او د هوتک بابا او نورو حماسی اشعار منځ ته راغلل لکه چی وایی: هم په غزنی هــــم په کابل راغی

د لومړی دوری اشعار د افکارو په لحاظ ساده او سلیس دی، سوچه او سپیڅلی لغات پکښی ډیر دی زیات یی په ملی وزنونو او بحرینو ویشل سوی دی. د شفاهی ادب په برخه کی پښتو لنډی د پښتو ادب یوه سپیڅلی ساده او غوره برخه ده چی د طبیعی جوړښت له حیثه پخوانو اریایی اشعارو ته ډیری ورته دی. د تاریخ له مخه د غه

● د رحمان بابا تصویبی سبک

● د حمید بابا ادبی سبک

د پښتو ادب اوسنی دوره له (۱۳۰۰ هـ ق) څخه شروع کیږي او تردی وخته رارسیري. د امیر شیرعلی خان په وخت کی په افغانستان کی د پښتو د ژوند خواته توجه وسوه او ډیر فوخی اصطلاحات او قواعد پښتو سول د امیر حبیب الله خان په وخت کی پښتو په مکتب کی داخله سوه، د امان الله خان په دوره کی پښتو مرکه جوړه سوه، د نادرشاه په وخت کی د کندهار پښتو انجمن او د ظاهر شاه په وخت کی پښتو ټولنه منځ ته راغله، په دی دوره کی ورځپاڼی او مجلی راووتلی او د غربی دنیا د پوهی او تعلیم اثر ځان په پښتو کی هم څرگند کړ. په کوزه پښتونخوا کی قاضی میراحمد شاه رضوانی او منشی احمدجان د پښتو نثر د نوی سبک پاڅه استادان دی، شکرستان افغانی او بهارستان افغانی د رضوانی د نثر غوره کتابونه، د قصه خانی گپ او د افغانستان تاریخ د منشی احمد جان نثری آثار دی. د انگریزانو د جنگ په دوران کی پښتو ډیری حماسی چاربیټی ویلی دی چی په دی لړ کی د نورشالی، اکبر شاه، احمدگل نواب، طالب گل او پایاب نومونه د پوره یادونی وړی دی چی د دوی دغه جنگی چاربیټی ډارمستیر په پښتونخوا هاروبهار کښی راوړی دی او اوس د پښتو ټولنی په نوی اثر توری بریښ کی هم چاپ سوی دی. په دی وخت کی په پښتونخوا کی پښتو شاعرانو مقابله شروع کړه چی وروسته تر هغه د جلال-آباد اوسنی شاعران لکه غریبی او مخی او د کابل غلام محی الدین افغان او مولوی صالح محمد د یادونی وړ دی. د دی دوری په دوهمه برخه کښی لوی لوی لیکوالان میدان ته راووتل او ډیر غوره آثار یی ولیکل لکه محمدگل-مومند، عبدالحی حبیبی، گل پاچا الفت، قیام الدین خادم، عبدالرؤف بیڼوا، صدیق الله ریښتین، چی دغه کسان په نثر او نظم دواړو کی غښتلی وه. په کوزه پښتونخوا کی د نثر پاڅه استادان سیدراحت زاخیلی، ماسټر عبدالکریم، قاضی عطاء الله، دوست محمد کامل، سید رسول رسا، عبدالخالق خلیق او د شرع استادان امیر حمزه شینواری، سمندر خان سمندر، اجمل خټک، عبدالغنی خان غنی او داسی نور دی. په دی وخت کی ډرامی، ناولونه، گرامری کتابونه او قاموسونه ولیکل سول او د خارجی ژبو څخه زیاتی ترجمی وسوی.

پښتو د پخوانیو شاهانو په دربارو کی

لومړی پاچا چی د پښتو سره یی مینه درلوده امیر کروړ و چی د امیر فولاد سوری زوی او په (۱۳۹ هـ ق) کی په مندیش کی پر تخت کښینیاست، دی نه یوازی داچی د پښتو سره یی علاقه درلوده بلکی د پښتو ژبی یو شاعر هم و چی د شعر نمونه یی په لاندی ډول ده:

زه ——— زمـــــــری پر دی نری له ما اتل نشته
په هند و سند و پـــــــر تخار او پر کابل نشته
بل پـــــــر زابل نشته
له ما اـــــــتل نشته

د امیر کروړ وروسته نورو سوری پاچاهانو هم د پښتو سره علاقه درلوده چی د امیر محمد سوری (د سوری کورنی آخر پاچا) د دربار شاعر شیخ اسعد سوری و، هغه وخت چی امیر محمد سوری د سلطان محمود غزنوی په بند کی د غور د آهنگران د کلا څخه غزنی ته وړل کیدی او زهر یی وخورل نو شیخ اسعد چی د هغه ډیر سخت دوست و د هغه په غم کی یی لویه قصیده وویل، البته دی لومړی شاعر دی چی په پښتو کی یی قصیده وویل. د نوموړی قصیدی سر دادی:

د فلک له چـــــــارو څه وکرم کوکار
زمولوی هر گل چـــــــی خاندی په بهار

شیخ اسعد سوری په (۴۲۵ هـ ق) کی د زمینداور په بغنی کی وفات سو. تر سوریانو وروسته سلطان شهاب الدین غوری هم د پښتو سره علاقه درلوده، دده په وخت کی دوه لوی شاعران تیر سوی دی.

● بنکارندوی غوری د سلطان شهاب الدین غوری معاصر و چی سلطان شهاب الدین غوری په هند حمله وکړه نو په (۵۷۱ هـ ق) کی بنکارندوی غوری دده په ستاینه کی ډیری قصدی وویلی چی د یوی قصیدی سر یی دادی:

د پسرلی ښکلونـــــــکی بیا کړه سینگارونه
بیا یی ولونل پـــــــه غرونو کی لالونه

● د شهاب الدین غوری بل معاصر شاعر ملکیار غرشین دی، شهاب الدین غوری په هند کی د اوسیدو ځای وروباڅښه. ملکیار غرشین د مجاهدینو د تشجیع دپاره یوه ترانه ویلی ده چی سر یی دادی:

څښتن مـــــــــــــــــــــــو مل دی اوس مـــــــــــــــــــــــو یرغل دی

هیواد د بـــــــــــــــــــــــل دی

غازیـــــــــــــــــــــــانو گوری

څښتن مـــــــــــــــــــــــو مل دی

د همدی ترانی په آخر بند کی د سلطان شهاب الدین غوری داسی ملاتړی کوی:

غازیـــــــــــــــــــــــانو راشئ ټول شاوخواـــــــــــــــــــــــوا شئ

د شهاب پـــــــــــــــــــــــه ملا شئ

دبښمن مـــــــــــــــــــــــو غوڅ کئ

څښتن مـــــــــــــــــــــــو مل دی

تر سلطان شهاب الدین غوری وروسته د سلطان غیاث الدین غوری په دربار کی هم پښتو لوړ مقام درلود. دده د دوری مهم شاعر تایمی و. د سلطان په مدح کی یی ډیر اشعار ویلی دی چی یو څو بیتونه یی په لاندی ډول دی:

نن زه رږغیرم پـــــــــــــــــــــــه صفت د سلطان

چی دی بادار غـــــــــــــــــــــــازی ملک د جهان

تل دی بری وی د غـــــــــــــــــــــــازی پر میدان

زه تایمی ستاینه کـــــــــــــــــــــــم د سلطان

د ملتان لودی شاهانو هم د پښتو سره علاقه درلوده. سلطان نصر لودی چی د حمید لودی وروسته په (۳۴۱ هـ ق -

۳۹۰ هـ ق) پر تخت کښیناست د پښتو ژبی شاعر ؤ، او همدارنگه د ده اکا شیخ رضا لودی په پښتو شعرونه ویل.

سلطان فیروز شاه د سالار رجب زوی او د غازی ملک خان وراره چی خپل د اکا د زوی سلطان محمد شا تر

مرگ وروسته په (۲۴/محرم/۷۵۲ هـ ق) کی پر تخت کښیناست، پښتو دومره ارزښت ورته درلود چی د دربار هر

سپری ته د پښتو په وجه قدر ورکول کیدی دغه پاچا تر ۳۸ کالو پاچاهی وروسته په (۱۸/روژه/۷۹۰ هـ ق) کی

وفات سو. سلطان بهلول لودی چی پر هند یی ۳۸ کاله پاچاهی وکړه د پښتو بدیهه شاعر ؤ وایی چی خلیل نیازی د

ده د دربار پښتون شاعر د هندوستان د برسات په موسم کی دا لاندی رباعی د سلطان په مخ کی وویل:

خری وریـــــــــــــــــــــــی ژاری له پاسه کویله رږغ کا بیتونه لـــــــــــــــــــــــه لاسه

یه: هغه لونـــــــــــــــــــــــی گوهر په خول ستا دا مرحبا کا ستا زمونږ مـــــــــــــــــــــــواسه

سلطان سمدستی دا لاندی رباعی وویل:

ملک بـــــــــــــــــــــــه زرغون کرم په ورکړه راسته

گوره وریځی د داد لـــــــــــــــــــــــه پاسه

خول می د عدل پـــــــــــــــــــــــه درو روږ دی

جهان به زیب مومـــــــــــــــــــــــی زما له لاسه

دا پادشاه په (۸۹۴ هـ ق) کی وفات سو.

میرویس نیکه که څه هم پاچا نه ؤ خو شاعران او ادیبان یی روزل. کله چی دوی قیام کاوه نو د رحمان بابا دیوان

یی خلاص کړ او دا لاندی بیتونه راغلل:

زه مکتوب غوندی پـــــــــــــــــــــــه پټه خوله گویا م

خاموشی زما تیری کـــــــــــــــــــــــا تـــــــــــــــــــــــر غوغا زما

کښت د عشق پـــــــــــــــــــــــه توده ځمکه امان چیری؟

سمندر بویه چـــــــــــــــــــــــی زیست کا په صحرا زما

نو دوی هم چپ پاته سول او په پټ فعالیت یی شروع وکړه او کله چی د ملی قیام وخت راغی نو بیا یی درحمان

بابا دیوان پرانیست او دا لاندی بیتونه راغلل:

چی آسمان یـــــــــــــــــــــــی مخ پټ کری په سحاب ؤ

خدای و ماته ښکاره کـــــــــــــــــــــــر هغه نمرییا

چی رقیب راته تړلی پـــــــــــــــــــــــه زنخیر ؤ

خپل حبیب راباندی پـــــــــــــــــــــــرانیست هغه ور بیا

په وصال یـــــــــــــــــــــــی منت بار اوسه رحمانه

چی صدف کی دخـــــــــــــــــــــــل نشته د گوهر بیا

نو ټولو پښتنو په اتفاق سره ملی قیام وکړ او دوی کامیابه سول. د میرویس نیکه مور نازو انا د پښتو شاعره وه

چی دوه بیتونه یی په لاندی ډول دی:

سحرگه وه د نـــــــرگس لیمه لاندۀ

خاخکی خاخکی یــــــــــــــــی له سترگو خڅیده

ما ویل څه دی بڼکلی گله ولــــــــــــــــی ژاری

ده ویل ژوند مــــــــــــــــی دی یوه خوله خنډیده

برسیره پر دی د میرویس نیکه اکثره سپه سالاران او ملگری د پښتو ژبی شاعران وه لکه سپه سالار سیدال خان ناصر، سپه سالار داود هوتک، د پتی خزانی د لیکونکی پلار (ملا پیرمحمد میاجی مشهور په پیر افغان)، بابو جان بابی، ملا نور محمد غلجی او نور. د پښتنو دا ملی قاید په (۲۸/ذیجة الحرام/۱۲۷۷هـ ق) کی وفات سو. شاه - حسین هوتک د میرویس نیکه زوی چی په (۲۳/ربیع الاول/۱۱۱۴هـ ق) کی د کلات د سیوری په علاقه کی زیږیدی ؤ او په (۱۱۳۵هـ ق) کی د خپل ورور شاه محمود هوتک په انتخاب په قندهار کی پادشاه سو او تر (۱۱۵۱هـ ق) پوری یی پاچاهی وکړه. دده په وخت کی ډیر زیات علمی کارونه وسول. شاه حسین هوتک لومړی پاچا ؤ چی پښتو ژبی ته یی خاصه توجه وکړه. دده په وخت کی پته خزانه تألیف سو. د محمد هوتک په حواله: شاه حسین هوتک به کله پښتو او کله فارسی اشعار ویل، پښتو اشعار به یی ملا یار محمد ته ویل او هغه به ځینی غلطی ځینی ایستلی، د شاه حسین د یوی غزلی سر دادی:

بیلټانه دی د غمو پــــــــــــــــه چپاو چور کریم

په تیاری کی د هجران یــــــــــــــــی له تا دور کریم

د شاه حسین هوتک خور میرمن زینبه هم د پښتو ژبی شاعره وه، د ده د دربار نور علماء او پښتانه شاعران په لاندی ډول دی:

• افضل العلماء ملا یارمحمد هوتک چی لوی عالم او د پښتو ادیب ؤ او په فقه کی یی د مسائل ارکان خمسه په نامه کتاب لیکلی دی.

• محمد هوتک چی پته خزانه، خلاصة الفصاحة او خلاصة الطب یی په پښتو لیکلی دی، دی ښه شاعر هم ؤ چی د یوی غزلی سر یی دادی:

ساقی پاڅه! د ســــــــــــــــرو میو ډک یو جام را

ستا له غمه نــــــــــــــــا آرامه یم آرام را

• بل عالم او شاعر ملا زعفران تره کی ؤ، د پتی خزانی مؤلف د مدالهام او صدر الفاضل په نامه یاد کړی دی او وایی: د پادشاه کین لاس دی او یو کتاب یی د گلسته زعفرانی په نامه لیکلی دی.

• سالار بهادرخان چی د شاه حسین مشهور سالار، بازو او ښه شاعر ؤ، پادشاه ورته په ورور او عوامو ورته امیرالامراء ویل.

• ریدی خان هم د پښتو ښه شاعر ؤ. دی په (۱۱۳۶هـ ق) کی اصفهان ته ولاړ، د پادشاه سره د خبرو وروسته کندهار ته راغی او محمودنامه یی په نظم ولیکل نو شاه حسین هوتک ورته زر طلاوی صله کړی.

• نصرالدین خان اندر هم د پښتو شاعر ؤ، په اشعارو کی یی د نصر تخلص کاوه.

تر هوتکیانو وروسته، احمدشاه بابا یو لوی شاعر ؤ چی د اشعارو یو دیوان یی سته. د احمدشاه بابا دربار لومړی دربار دی چی پښتو گرامر پکښی لیکل سوی دی، دا گرامر د پښتو شاعر پیرمحمد کاکړ د احمدشاه بابا د زوی شهزاده سلیمان دپاره چی دده شاگرد ؤ لیکلی دی. دا کتاب د پښتو لومړنی گرامر دی او تراوسه زمونږ لاس ته راغلی دی. تیمورشاه هم په پښتو شعرونه ویل چی د یوی غزلی سر یی دادی:

نن می بیا له تورو سترگو ســــــــــــــــره جنګ دی

پر لبانو یــــــــــــــــی د زړه د وینو رنگ دی

زمان شاه که څه هم شاعر نه ؤ مگر د پښتو ادیبان او شاعران یی روزل. مثلاً رحمت داوی چی په کندهار کی اوسیده او په (۱۲۱۰هـ ق) کی یی دلیلا او مجنون قیصه په پښتو نظم کړه. په مقدمه کی د خپل پاچا داسی ستاینه کوی:

سلطان د شــــــــــــــــاه زمان دی	دی خاقــــــــــــــــان ابن الخاقان دی
پلار نیکه یــــــــــــــــی پادشاهان وؤ	دویه تاج د هــــــــــــــــر افغان وؤ
شکر شکر شــــــــــــــــاه زمان	غنیمت دی دا زمــــــــــــــــان

د هغه وخت دوه نور شاعران میا نعیم متی زی او گل محمد ابدالی وه.

ننگرهار او پېښور پکښې شامل وه. مرکز یې نګاراهار ایا هیډه وه او دلته ګنداریان اوسیدل چې ټول پښتانه دی. **۳- روه:** دانوم په اوستا کې (اروا – اروه) راغلی دی. او سویلی خوا غزنی د روه په نامه یادېږي. د روه کلیمه د خوشحال خان خټک له وخته عامه ده. اشرف خان هجری د خوشحال خان خټک زوی چې د مغلو سره ۱۴ کاله بندی و داسې وایي:

قاصدان له روهه نه راځي مدت شو سلام باد رارسوی منت یی تم دی

باګرام په پښتو ادب کی

دا هغه باګرام نه دی چې دوه نیم زره کاله پخوا د کاپیسا مرکز او د (۶۰۰) کالو دپاره د افغانستان د امپراطوری مرکز و بلکه دا هغه باګرام دی چې د خیبر او پېښور په منځ کی پروت دی. ځینی خلک وایي باګرام د بګ رام (د خدای باغ) په معنا او ځینی بیا وایي چې د بالک ګرام (د هلکانو کلی) په معنا دی خو باګرام په زیاتو معناؤ استعمال سوی دی لکه: پایتخت، د نجیبانو ښار، د خدای باغ، د مړیدانو او راهبانو کلی او هم د بودایی دین د مقدسو ځایونو دپاره استعمالیده.

بسم الله الرحمن الرحيم د پښتنو ادیبانو تاریخچه

امیر کروړ

امیر کروړ د امیر پولاد سوری زوی چې په ۱۳۹ هـ کی دغور په مندیش کی امیر شو، امیر کروړ ډیر غښتلی وو او په یو تن له سلو تنو جنگاورانو سره جنگیده. امیر کروړ په زمینداور کی دمندیش په شان مانی درلوده او په دوی کی به په زمینداور کی وو. سوریان د هغه سور له اولادی څخه دی چې د سهاک له پښته و. امیر پولاد د عباسیانو او ابومسلم خراسانی په ملاتړی جنگ کاوه. په تاریخ سوری کی محمد بن علی البستی داسی لیکلی دی چې امیر کروړ د عباسیانو دپاره ډیره سوبی کړیدی. شیخ کتبه له تاریخ سوری نقل کوی چې: امیر کروړ ډیر عادل سړی وو چې په کال ۱۵۴ هـ کی د پوشنج په جنگو کی مړ سو او دده وروسته دده زوی امیر ناصر امیر سو.

دامیر کروړ دکلام نمونه

زه یم زمري پر دی نری له ما اتل نسته

په هند و سند و پرتخار و پر کابل نسته

بل په زابل نسته

له ما اتل نسته

بیت نیکه

دبیت نیکه نوم مورخینو بیټن او بیټن هم لیکلی دی، دده ژوند د ۳۰۰ او ۴۰۰ هـ ترمنځ اټکل سوی دی. تر ټولو پخوانی کتاب چې دده اشعار پکښی راغلی دی تذکره الاولیاء دی چې سلیمان ماکو په ۶۱۲ هـ ق کال کی لیکل دی. بیټ نیکه دوه وروڼه درلودل چې سربن او غرغښت نومیدل، بیت نیکه خپل اسمعیل زوی و سربن ته ورکړ او د سربن اولاده زیاته سوه.

ستاپه مینه په هر ځایه

لویه خدایه! لویه خدایه!

ټولپه ژوی په زاری کښی

غر ولاړ دی درناوی کښی

پیر روښان

د پیر روښان اصلی نوم بایزید، په (۹۳۱ هـ ق) کی زیږیدلی، د پلار نوم یی عبدالله چی په اووم پښت کی شیخ سراج الدین انصاری ته رسیږی، د نیکه نوم یی محمد و او په قوم اورمرر اصلی وطن یی قندهار او د شیرشاه سوری د مرگ وروسته د پښتونستان په کانی گرام کی اوسیده. پیر روښان د وخت مخالفینو پیر تاریک باله، ده د وخت متداوله علوم د ملا سلیمان کالنجری او ملا پاینده څخه ولوستل او بیا د فلسفی د تحصیل او د تصوف د معلوماتو د تکمیل دپاره هند او ماوراء النهر ته ولاړ کله چی دی وطن ته راغی نو مغول په افغانستان کی مسلط وه، ده پښتانه د مغولو پر خلاف پاڅول، دی په پای کی د شینوارو د علاقی (نور غره) ته نږدی په (کالا پایی) نومی ځای کی په داسی حال کی چی د متجاوزینو سره جنگیده جل وواځه او له تندی مړ سو چی د مړینی نیټه یی د (۹۹۰ هـ ق) او (۹۹۴ هـ ق) تر منځ تخمین سوی ده. پیر روښان د توری سره یو ځای کتابونه هم لیکلی دی چی د هغو څخه خیر البیان دی چی په پښتو، عربی، فارسی او هندي ژبو یی لیکلی دی او دا کتاب اوس په پېښور کی چاپ سوی دی. پیر روښان په فلسفه او حکمت کی ډیر رسیدلی و چی په هغه وخت کی پیر بابا او د هغه د غښتلی مرید اخوند دروېزه چی په بونیر کی اوسیدل تر منځ زیاتی مناظری او مناظری وسوی چی اخوند دروېزه هم د پیرروښان پر علم او ځیرکی قایل و. د پیر روښان څخه د هغه لاندی تصانیف راپاته دی: مقصود المومین، حال نامه، صراط التوحید، خیرالبیان. پیر روښان د وحدت الوجود د مسالی لوی مبلغ تیر سوی دی چی شیخ محی الدین ابن العربی مشهور فیلسوف او متصوف هم تر ده ډیر پخوا دغه مساله څیرلی ده، مولانا بلخی، حسن بصری، شیخ عبدالقادر جیلانی، جنید بغدادی، ذوالنون مصری، بایزید بسطامی، فرید الدین عطار، شمس تبریزی، سعدی، حافظ، جامی او داسی نورو اکابرو په خپل وار د دغی مسالی طرفداری کړی ده، دا یوه نوی مسله نه وه چی پیر روښان منځ ته راوړی وه بلکه دی هم د نورو علماؤ پر منډ روان وو او د میرزاخان دولت لوانی په شان شاعران هم په دغه مسله کی په ده پسی تللی دی.

نقل کا چی: هغه وخت چی شیرشاه سوری د پښتنو ننګیالی پاچا په هند کی تر پنځو کالو پاچاهی کولو وروسته وفات سو، د ظهیرالدین بابر زوی همایون بیا وکړای سوه چی هند ته ولاړ سی خو ژوند یی وفا ونکړه او یو کال وروسته مړ سو او د ده وروسته دده ۱۴ کلن زوی اکبر دده پر ځای کښیناست، اکبر د خپلو پلرو په ډول د پښتنو

سره مخالفت شروع کړ، په (۱۵۸۶م) کال کې یې یو لوی لښکر د خپل رضاعی ورور (زین خان کوکه) او (راجا بریل) په سالاری د اټک خواته واستاوه چې په نتیجه کې اته زره تنه سپاهیان، راجا بریل او ځینی نور سرداران مړه او ماته یې وخوره چې په دی ځای کې پیر روښان هم جنگیده.

میرزاخان انصاری

دنور الدین زوی او دبايزيد روښان لمسی ؤ، په قوم اورمر، په ۹۸۸هـ ق کې زیږیدلی او په ۱۰۴۰هـ ق کې د دکن په جنگ کې مړسو او دی د شعرونو یو دیوان هم لری

رحمن بابا

رحمن بابا د عبدالستاور زوی، په قوم مهمند او په (۱۰۴۲هـ ق) کال کې د پېښور د مهمندو د بهادر په کلی زیږیدلی دی. رحمن بابا یو صوفی سړی وو چې فقه او تصوف یې له ملا محمدیوسف یوسفزی څخه زده کړل او نور علوم یې په هند کې زده کړل او هم یې یو وار په زلمیتوب کې د خوشحال خان سره په اکوړه کې لیدلی وه. رحمن بابا د شعرونو دوه دفتري دیوان لری. دده د کلی خلک اوس هم د هغه ونی درناوی کوی چې رحمن بابا تری لاندی کښینیستی. رحمن بابا په (۱۱۱۸هـ ق) کې وفات سوی او د پېښور د علاقې د هزارخانی په هدیره کې بنخ دی.

درحمن بابا د کلام نمونه

چې مدام د بل و عیبو ته نظر کړی
خدای له خپله عیبه ولی بی خبر کړی
که یوه جودانه عیب وینی په بل کی
هغه یوه جودانه عیب به یی لوی غر کړی

حمید مومند

حمید بابا په قوم مومند، دپېښور د ماشوخیلو په کلی کې زیږدلی دی، د زیږدنی نیټه یې نه ده معلومه مگر دمړینی نیټه یې پروفیسر بومهارب ۱۱۴۵هـ ق بنودل دی. د حمیده بابا په شعرونو کې دوه خصوصیتونه سته: اول داچې ښکلی تشبیهات او استعارې پکښی سته او بل داچې د پښتو ژبی زاړه لغاتونه یې پکښی راوړی دی حمید مومند د ۳ مرجانو په نامه دیوان لری، د ۱۱۳۷هـ کال د شاه او گدا قیصه چه هلالی په فارسی لیکل وه په پښتو یې ترجمه کړه او د مولانا غنیمت د نیرنگ عشق ترجمه ده چې په پښتو مثنوی یې لیکلی ترجمه کړی ده.

خوشحال خان خټک

خوشحال خان په (۱۰۲۲هـ ق) کال د ربیع الثانی په میاشت له پېښوره پنځه ویش (۲۵) میله لیری د لمر خاته د لنډي سیند پر غاړه په (اکوړه) نومی ځای کې وزیږید چې پلار یې شهباز خان د یحیی خان زوی او ملک اکوړی نمسی د خټکو د قبیلې یو مقتدا مشر ؤ چې د هغه تر مړینی وروسته خپله خوشحال د قوم مشر سو. د خوشحال خان خټک ۲۶ کلن زلمی زوی په (۱۰۸۹هـ ق) کې ځوانیمرگ سو نو ده به همیشه ویل چې دابنه وو چې په جنگ کې مړ سوی وای نه په تلټک کی. خوشحال خان تر شپیتو زیات زامن درلودل او یوډیریش یې لونی وی او د ۷۸ کالو په عمر د (۱۱۰۰هـ ق) کال د ربیع الاول په ۲۸ وفات سو چې وروستی وصیت یې داؤ: (ما هلته بنخ کړی چې د مغلو سیوری می پر خاوره ونه شی، او د مغلو د سپرو د پښو گرد می پر هدیره ونه لویږی!!)

د خوشحال خان خټک د کلام نمونه

مرد هغه چی همتناک برکتناک
د عالمه سره خوښ په زیست و ژواک
مخ یی مخ، قول یی قول، عهد یی عهد
نه دروغ، نه یی فریب، نه تش تپاک

شیخ تیمن (رح)

شیخ تیمن د شیخ کاکړ زوی ؤ شیخ تیمن د غور بری خواته ولاړ او هلته میشت سو نو ځکه یې خلک اوس اولاد په کاکړو کې نه شماری او اوس یې اولاد د تایمنی په نامه مشهوره دی. کاکړ بابا لا ژوندی وو تیمن له غوره راغی او په ژوب کې یې ورسره ولیدل او بیرته ولاړ په کجران کې و اوسید او د علاؤالدین حسین سام په زمانه کې وفات سو. د تیمن بابا دغه شعرونه زما پلار له (بستان اولیا) څخه نقل کول ما له ده واوریدل:

کهيځ رڼا د لمر خپره شوه
 زمـاپـه کـور د ویر نارـه سـوه
 د بیلـتون ورځ تـوره تیاره شوه
 رځ شو ناڅاپـه چـی بیلـتون راغی

کاظم خان شیدا

کاظم خان شیدا د پښتو د مشهور لیکونکی افضل خان زوی، د نامتو شاعر اشرف خان هجري لمسی او د پښتو د نوميالی پلار خوشحال خان خټک کړوسی دی. د (۱۱۴۰ هـ ق، ۱۷۲۷ م) کال په شاوخوا کې د پېښور د خټکو د علاقې د (سرای) په (افضل آباد) کې زیږیدلی دی. څه وخت چې دده پلار افضل خان وفات سو نو د قوم د مشرتوب واگی دده مشر ورو اسدالله په لاس کې واخستلی خو څنگه چې اسدالله یو ډیر تند خوی سړی وو نو د خپلو وروڼو او خپلوانو سره یې بد سلوک کاوه چې ددی له امله کاظم خان شیدا لومړی د شرقی علومو دزده کړی دپاره کشمیر ته ولاړ، وروسته سرهند او بیا د ژوند تر پایه د رامپور د پښتنو سره پاته سو. کاظم خان شیدا د شعرونو یو دیوان لری چی په (۱۱۸۱ هـ ق) کې د ترتیب څخه خلاص سوی دی. د کاظم خان شیدا د کلام نمونه په لاندی ډول ده:

ځای د روغ د لیونی شه که هوښیار یی
 صلح کل د ځان پیشه لکه صحرا کره

محمد هوتک

د پتی خزانی مؤلف محمد هوتک د داود خان زوی، د قادر خان لمسی، د (۱۰۸۴ هـ ق) کال د رجب المرجب په دیارلسمه په کوکران کې پیدا سوی دی. د عمر تر اتلس کلنی پوری یی علوم زده کړل، دده تالیفات دادی: پټه خزانه، خلاصة الفصاحت، خلاصة الطب (۱۱۳۹ هـ ق – چی شاه حسین هوتک پر دغه کتاب سل طلاوی بخشش ورکړی دی) او هم یو د شعرو دیوان لری. د دولت نورو خلکو هم ده ته بخششونه ورکول لکه بهادرخان.

سید جمال الدین افغان

د کنړ د ولایت د ساداتو په یوه علمی او دینداره کورنی کی په (۱۳۵۴ هـ ق) کال کی چی د (۱۸۳۸ م) سره سمون خوری پیدا سوی دی، دپلارنوم یی سید صفدر بن سیدعلی دی. سید جمال الدین افغانی په نهم نسب کی سید علی ترمذی، په اتلسم نسب کی سید جلال ته چه په گنج العلم مشهور ؤ او په دیرشیم نسب کی سید الشهداء حضرت حسین ته رسیری. سید صفدر د امیر دوست محمدخان په حکومت کی لس کاله په کابل کی تیر کړل سیدجمال الدین تر اتلس کلنی پوری د خپل کورنی سره وو. ده تر اتلس کلنی پوری پر ټولو مروجو علومو تسلط پیدا کړ او ابتدایی زده کړی یی دخپل پلار څخه کړی دی. په دری، عربی، انگلیسی، روسی، فرانسوی او ترکی ژبو یی لیک او لوست کولای سو او په اردو ژبه یی هم خبری کولای سوی. سید جمال الدین د ۱۸۶۱ م کال څخه تر ۱۸۶۸ م کال پوری د امیر دوست محمدخان، امیرشیرعلی خان او امیر محمداعظم خان مشاویر وو، د محمداعظم خان د اخری ماتی وروسته یی د امیر شیرعلی خان څخه د حج ته دتلو اجازه واخستله او د کندهار پر لار هند ته روان سو. سیدجمال الدین د ترکیبی په نشان تاش کی د ۱۸۹۷ م کال د مارچ په ۹ نیټه د ۶۰ کالو په عمر مړ سو او څلویښت کاله وروسته دکابل پوهنتون په ساحه کی بنخ کړل سو.

دسید جمال الدین لومړی سفر

لومړی هند ته ولاړ، یو کال وروسته په ۱۸۵۷ م کال کی حج ته ولاړ هلته یی هم یو کال تیر کړ وروسته تر هغه شام، فلسطین، عراق، ایران، ترکیی او بخارا ته ولاړ له دغه پنځه کلن اوږده سفر وروسته بیا هرات، کندهار او جلال آباد ته راغی هلته د امیردوست محمدخان په دربار کی مشاویر او د شهزاده محمد اعظم خان معلم هم سو.

دسید جمال الدین دوهم سفر

سید جمال الدین په دوهم سفر کی د غریبانو پر ضد د العروة الوثقی جریده را وایستل، ددی جریدی مدیر سید جمال الدین او لومړی محرر یی د مصر نامتو مفتی او لیکوال شیخ محمد عبده وو. لومړی گڼه یی په ۱۸۸۴ م کال د مارچ په ۱۳ نیټه خپره سوه دانگریزانو د زیاتو کوبښبونو په نتیجه کی د العروة الوثقی جریده داکتوبر په میاشت کی د اتلسمی گڼی دخپریدو وروسته بنده سوه.

جنرال بخت خان پښتون

بخت خان لومړی د پرنگیانو په توپخانه کی نوکر، وروسته د لویو افسرانو په قطار کی شامل سو خو ده دا وظیفه

پریښوده، په بریلی کی یی د خپل پیر حضرت سرفراز علی صاحب څخه یی اجازه وغوښته او د آزادۍ په غزا کی شریک سو. په (۱۸۵۷م، ۱۲۷۳هـ ق) کی د مریټ څخه تر کلکتی پوری هند د انگلیسیانو په لاس کی وؤ. د حافظ رحمت خان لمسی نواب بهادر خان بریخی د بخت خان په تدبیر دیلی و نیوه وروسته تر هغه یی بدایون و نیو چی بیا د انگریزانو له خوا په چل و نیول سو او اعدام سو. جنرال بخت خان په ۲ د جولای په (۱۸۵۷م، ۱۲۷۳هـ ق) کی ډهلی ته د ۱۴۰۰۰ پښتنو سره په وسلو سمبال ننوت، دا خبر شهزاده مغل میرزا خپل پلار بهادر شاه ظفر د ډهلی مغل پاچا ته ورکړ هغه په ډیر اخلاص د بخت خان هر کلی وکړ او د فرزند لقب یی ورکړ یو ډال او د جواهرو ډکه توره یی ورکړه او په ټول ډهلی کی اعلان وسو چی بخت خان د ټول فوج اعلی افسر جنرال مقرر سو. جنرل بخت خان د ۱۰۰۰۰ فوځ سره په تیس هزاری کی پر انگریزانو حمله وکړه چی دوی یی مات کړل او زیات غنایم یی لاس ته راوړل. یو فوځ باغیت او بل علی پور ته ولیږل سو چی غرمه جنرل بخت خان ته خبر راغی چی غازیانو غټه سوبه وکړه ددی خبر په رارسیدو سره ټوله اولس هر ډول قربانی ته ملا وتړله. ډهلی ۴ میاشتی او څلور ورځی د جنرال بخت خان په لاس کی وؤ خو د جنرال بخت خان په مخ کی غټ خنډ مغل میرزا وؤ ځکه چی هغه بی تجربه وؤ او پلار یی د ټوله فوځ سپهسالاری ورکړی وه. د میرزا مغل خسر ((میرزا الهی بخش)) پر جنرال بخت خان د بهیگانو قرض ورکول بند کړل. حکیم احسن الله د فوځ یوه برخه بهر ته ولیږله او بل داچی د دوا او مرمیو فابریکه یی وسوځوله. پاچا ((بهادرشاه ظفر)) همایون ته پنا یووړه، جنرل بخت خان، همایون او نورو کسانو د پاچا ویښولو هڅه وکړه مگر الهی بخش هغه ډیره بیده کړی وه او ویښ نه سو نو بخت خان هم لومړی لکنهو ته ولاړ او تر هغه وروسته د جلال آباد ضلعی ((هردوی)) ته ولاړ کله چی یی ولیدل چی غداران هر ځای سته نو یوه شپه داسی له اولسه ورک سو چی پټه یی معلومه نسوه.

حافظ رحمت خان

حافظ رحمت خان بریخی په (۱۷۰۸م) کی زیږیدلی دی، پلار یی شاه عالم خان او نیکه یی محمود خان او غور نیکه یی شهاب الدین نومیده چی په کوتا بابا مشهور و. حافظ رحمت خان ۱۴ زامن درلودل. د بریځو اصلی وطن د کندهار ښور اوک او د پښین علاقه ده مگر د دوی زیاتی قبیلی د یوسف زو په لوی هجرت کی له خپل ټاټوبی څخه د اباسیند خواته لیږدیدلی دی. د حافظ رحمت خان پلار شاه عالم خان یو نوکر درلود چی داود خان نومیده، داود خان چی کله ځوان سو نو رو هیل کنډ ته د مال او دولت د پیدا کولو دپاره ولاړ چی وروسته بیا په غښتلتوب ډیر مشهور سو، وروسته شاه عالم خان هم ورغی او دوه زره روپی یی وربخښلی، داود خان د کمایون د راجه دیبی چند له خوا ووژل سو، تر هغه وروسته علی محمد خان (علی محمد خان په هلکوانی کی د داودخان لاس ته ورغلی وو چی په زوی ولی یی نیولی وؤ) نواب سو، علی محمد خان د پښتنو د خوشحالولو دپاره حافظ رحمت خان په زیاتو خطونو راوغوښته چی آخر د شیخ کبیر او گل شیر خان سره رو هیل کنډ ته راغی. حافظ رحمت خان دلته دری کاله تیر کړل ولاړی خپل ځای ته او بیرته راغی چی په دی واریی خپل کډه هم راوستل او د علی محمد خان په فوځ کی شامل سو. د ډهلی پادشاه محمد شاه په (۱۷۴۲م) کی ۵۰۰۰۰ لښکر د راجه هرند په مشرۍ د دوی د خپلو دپاره راواستاوه چی حافظ رحمت په ۴۰۰۰ لښکر وکړای سو چی دوی مات کړی او خپله راجه هرند مړ سو. په ۱۷۴۴م کی یی کمایون و نیو او د الموری په کلا یی قبضه وکړه چی وروسته د هوا د ناسازی په وجه بیرته الموری ته ولاړ. په ۱۷۴۵م کی بادشاه د کمایون د نیولو هڅه کړه او ۱۰۰۰،۰۰۰ فوځ یی راواستاوه دا ځل علی محمد خان او دوه زامنو عبدالله خان او فیض الله خان د بادشاه دربار ته پنا یووړه دلته د پښتنو انتظام خراب سو خو حافظ رحمت خان د ۷۰۰۰ لښکر سره ډهلی ته نږدی ورغی او د علی محمدخان غوښتنه یی وکړه بادشاه دغه غوښتنه ومنله او علی محمد خان ته یی د سر هند صوبه داری ورکړه. په ۱۸۴۸م کی کله چی احمدشاه بابا د هند د نیولو په نیت راغی نو د ډهلی بادشاه محمدشاه د پښتنو او پښتنولی د بیری څخه علی محمدخان او رحمت خان ته د رو هیل کنډ نوابی ورکړه او دوی هلته ولاړل. محمدشاه مړ سو پر ځایی یی زوی احمدشاه کښیناست، پر صدارت هم لانجه جوړه سو څوک د صفدر جنگ او څوک د قمرالدین خان د زوی پر خوا وه چی صفدر جنگ رحمت خان راوغوښت او خپله یی د وزارت رتبه و نیوله، حافظ رحمت خان بیرته رو هیل کنډ ته ولاړ. علی محمدخان په ۱۷۴۹م کی د استسقاء په مرض د سپټمبر په میاشت مړ سو. د علی محمد خان وصیت حافظ رحمت خان وؤ مگر حافظ رحمت خان پگری د علی محمد خان د زوی سعدالله پر سر کښینیوده په ظاهره مشر سعدالله وؤ مگر کار ټوله د حافظ رحمت خان په لاس کی وؤ. په پای کی حافظ رحمت خان د شجاع الدوله له لاسه د انگریزانو په ملگری مړ سو.

نازو انا (ميرمن نازو)

د نازو انا تولد په (۱۶۰۱م) کال کې په تازې نومي ځای کې چې دکلات او کندهار ترمنځ يو رباط دی واقع سوی دی. نازوانا د ملخی توخي لور او د حاجی عادل خور وه، په حباله د بنالم خان هوتک وه چې د کرم خان زوی وو. د نازوانا څلور زامن وه چې مشر یې حاجی میرویس خان دی او نور یې عبدالعزیز خان، یحیی خان او عبدالقادر خان دی. کله چې میرویس نیکه تولد سو نو میرمن نازو ته په خوب کې شیخ بیټی ورغی او ورته ویلي یې وه: [دا زوی دی ښه وروزه چې دی به لوی کارونه وکړی] تر څو چې میرویس نیکه په (۱۱۱۹ هـ ق) کې پښتون قوم د گرگین د شره وژغوره. نازو انا د شعرو یو دیوان هم لری چې دوه زره بیتونه پکښې دی چې دا لاندې رباعی د نوموړی میرمنی څخه پاته ده:

سحرگاه وه د نرگیس لیمه لاندۀ
ماویل څه دي ښکلیه گله ولی ژاری

څاڅکی څاڅکی یی له سترگو څڅیده
ده ویل ژوند می دی یوه خوله خنډیده

میرمن زینبه

میرمن زینبه د میرویس نیکه لور، د علومو استاد یې ملا نورمحمد غلجی ؤ، دا ډیره عالمه او فاضله ښځه وه چې د پادشاهی مشوری به یې هم خپل ورور حسین ته ورکولی او هغه به عمل پر کاوه. زینبه یوه پوهه او عالمه ښځه هم وه چې خپله یې شعرونه هم ویل، مثلاً لاندې بیتونه یې د شاه محمود د مرگ په ویر کې ویلي دي:

برغ سوچی ورور تیر له دنیا سونا

قندهار واړه پوره ژرا سونا

زړه می په ویر کی مبتلا سونا

چی شاه محمود له ما جلا سونا

زرغونه انا

زرغونه انا د احمدشاه بابا مور وه. زرغونی انا په (۱۱۷۴ هـ ش) کې احمدشاه بابا د دی نظریی څخه منصرف کړ چې نوی کندهار باید اووه دیوالونه او څو خندقونه ولری او هم زرغونی انا په (۱۱۷۴ هـ ش) خلکو ته یقین ورکړ چې احمدشاه بابا ماته نه ده خورلی. زرغونه انا د کندهار د ښار تر جوړیدو وروسته د احمدشاه بابا په ژوند کې وفات سوی ده.

ملاله

د (۱۲۹۷ هـ ق) کال د شعبان (برات) د میاشتی په اوولسمه د دوشنبی په ورځ د میوند پر دښت د پښتو او انگریزانو سره جنگ ؤ، نږدی وه چې پښتانه ماتې وخورې نو ملاله راغله او بیرغ یې په لاس کې واخیست او لاندې لنډی یې وویل:

خال به دیار له وینو کښیږدم

چی شینکی باغ کی گل گلاب وشرموینه

که په میوند کی شهید نه سوی

خدایږو لالیه! بی ننگی ته دی ساتینه

بی بی نیکبخته (رح)

بی بی نیکبخته د شیخ الله داد لور، په قوم مموزی چې په اشغر کې یې پلار او نیکه د ممن زیو مرشدان وه. محمد هوتک په پټ خزانه کې لیکلی دی چې: زما پلار روایت کا چې شیخ امام الدین غوریا خیل په خپل کتاب (اولیای افغان) کې هسی کښلی دی چې: بی بی نیکبخته په سنه (۹۵۱ هـ ق) کې په حباله د شیخ قدم قدس الله راغله چې د خواجه محمد زاهد خلیل متی زی زوی ؤ. په (۹۵۶ هـ ق) کې یې له بطنه شیخ میاقاسم افغان په بدنې کې پیداسو چې بیا په هند او پښتونخوا کې مشهور سو. شیخ امام الدین هم ددی عرفاؤ له اولاده دی، شیخ امام الدین هسی لیکلی چې دی عارفی په (۹۶۹ هـ ق) کې یو کتاب لیکلی دی چې (ارشاد الفقرا) نومیری او هسی بیتونه یې پکښې لیکلی دی چې فقرا او عبادالله ته مفید دی او زما پلار چې کله بنو ته تللی وو د هغه یوه نسخه یې لیدلی وه چې لاندې بیتونه یې مثال دی:

د خدای حق ته غاړه کښیږده

نوری نوری وینا پریږده

دنیا پاته له هر چا ده

په اخلاص کی خونی لیرده

زرغونه

زرغونه د ملا دین محمد کاکړ لور وه، په پنجوايي کی اوسیده، علوم بی د پلار څخه زده کړل، په حباله د سعدالله خان نورزی وه. د شیخ مصلح الدین د بوستان کتاب بی په (۹۰۳ هـ ق) کی په پښتو شعر نظم کا او نوم بی (بوستان د پښتو) وو. محمد هوتک وایی: زما پلار په سنه (۱۰۲۲ هـ ق) کی د زرغونی خط لیدلی ؤ چی لاندی بیتونه بی مثال دی:

چی له شاتو هم خوره ده

اوریدلی می قصه ده

بیا یزید چی ؤ رویدار

د اختر په ورځ سهار

د پښتو شاعرانو د کلام نمونې

بیت نیکه

لویــه خدایه! لویه خدایه!
 غر ولاړ دی درنــواوی کښی
 ستا پــــه مینه په هر خایه
 دلتــه دی د غــــرو لمنی
 ټوله ژوی پــــه زاری کښی
 زموږ کیردی دی پــــکښی پلنی
 دا وگړی دپــــه ر کړی خدایه!
 لویه خــــدایه! لویه خدایه!

رحمن بابا

همه واره په تسبیح دده مشغول دی
 که ملک دی که پیری دی که انسان دی
 چی مدام د بل و عیبو ته نظر کړی
 خدای لــــه خپله عیب و لــــی بی خبر کړی
 که یوه جودانه عیب وینی په بل کی
 هغه یوه جودانه عیب به یی لوی غر کړی
 گوره څه بلند مقام دی د اخلاص
 چی جهان واره غلام دی د اخلاص
 عالمان دی روښنایی د دی دنیا
 عــــالمان دی د تمام جهان پیشوا
 زه رحمان حلقه بگوش د هر عالم یم
 که اعلی دی که اوسط که ادنا
 کــــر د گــــلو کره چی سیمه دی گلزار شی
 اغــــزی مه کره چی پښو کښی به دی خار شی
 هغه زړه بــــه طوفانه په امان وی
 چی کښتی غــــوندی د خلکو بار بردار شی
 دنیا دار که مستغنی په سیم و زر دی
 هنرمند سره گنج د خپل هنر دی
 د ریاء خــــرقه یی خدای مه کره په غاړه
 رحمان کــــور پتکی ترلی قلندر دی
 ته مؤمن ژوندی په دین یی زما یاره
 ته فریاد ژړا کوه په څو کوکاره
 استغفار تــــوبه کوه د ځان دپاره
 ته هم ځان ساته پناه غواړه له ناره
 بیداری کــــره په سهار کښی زما دلداره
 که امید لــــری لــــه رحمه له کرمه
 ستا هم بــــم بویه په هرچا باندی کرم
 اوس ده ستا رضا نیکی کړی که بدی کړی
 نیک و بــــد دی دواړه بــــکوی شی په قلم
 خدایــــه امان را کړی له دا هسی زندگی
 چی تــــه بــــد وایی له بله، بل له تا
 بــــه خو اړه چی یو یی خوری بل ورته گوری
 خــــواره نــــه دی هغه زهر دی گویا
 هر مــــرغه چی د بل غوښی خوری مردار دی

ځان حلال کړه لکه زانه شاهین مشه
 چي تقي ديانټ نه لري رحمانه
 ددی هسي هم نشين نو نشين مسه
 بنه ده بنه ده دا دنيا
 چي توي وبنه ده د عقبه
 کسه يسي مال د دنيا پير وي
 هيڅ پري نه کاندې پروا
 عزت نشته زور ورو په حضور کښي
 لويوي نسته تکبر او په غرور کښي
 مانگان يسي د دوهي په غاړه مومي
 کوم تودوالي چي مالدار مومي په کور کښي
 په دنيا کښي له دنيا گوښه کنار شه
 سمندر غوندي په اور کښي گلغزار شه
 د رحمان په عاشقي کښي سترگي وشوي
 چي څوک وايي عاشق پروند هغه خوار شه

احمدشاه بابا

د ننگ مـ ر خو څه مـ نه دی
 د بـ يـ نـ نـ گـه ژوند جفا ده
 لاس بـ وانه وانه مـ له ننگه
 که پـ نه نـ نـ گـ پاته دنيا ده
 چي سـ ر پري کړي احمد شاهه
 د هغو مينه پـ ر بښتيا ده
 پسرلي سـ و ژير گلونه
 زړه زمـ کا چيغرونه
 پري بلبل کا چيغرونه
 د پسرلي پـ ه ژير گلونه

خوشحال خان خټک

چي گټل خورل بڅښل کا ځـ وان هغه
 و نـ ور چاو ته وړان مه وايه خوشحاله
 چي پـ ه قولو عهد روان سو روان هغه
 مرد هغه چـ ي همتاک برکتاک
 د عالمه سـ ره خوږ په زيبست و ژواک
 چي دا هسي بنه ويل کا زه حيران يم
 چي خوشحال راوړ له کومه دا ادراک
 په واک چـ ي نلري په کام کښي ژبه
 کـ ه گنگ سي بنه دی په لويه تبه
 پـ ه بده ژبه ځان ځي جهان ځي
 ايمنان لا هم ځـ ي اوږه طالبه!
 مخ د هغو تـ ور سه چي يي ميني نفساني دی
 يوه مينه باقي ده نـ وري کلي ميني فاني دی
 امرـ ر کره خوشحاله پستنه اوسه له نهی
 هر چـ ي نهی کاندې هغه زر په پيښماني دی
 خپل استاد و ماتـ ه ووي څو پندونه
 هر يـ و پند يي مرغلي دی لالونه
 چـ ي په زړه په تأمين د هغو ناز وړه
 تل نیازمنو سـ ره وري دی نازونه

که طالع او هنر دواړه سره کښيږدي	زه خوشحال به پکي ونيسم هنر
درته وښيم کي ياد سعادت	له بدانو سره مه کوه صحبت
چي کالي بي پاته نسي مرده سوي ته	خدايي ورکړي خوشحال ته هسي رحلت
په دوستانو تطف کره خو په تا سي	د دښمن سره هم ښه کوه خلقت
که ژوندون دي هم هغه دي په جهان کي	چي ياديري د سړي د خوي خصلت
تر مغلو پښتانه په توره ښه دي	که په پوهه پښتانه واي څه هونيار
سر چچي وځنډي ځوانان	څه زمري څه ي هاتيان
ځان ساته نشي له مرگه	که هر څه ساتي خپل ځان
چي دا هسي ښايسته يي ژيره گله	ځکه تا په ځان شيډا کرله بلبله
تر لکه زيات پيغمبران دي	څوک ښي څه وک مرسلان دي
هه وار په نیک کردار دي	امت يان دي وفادار دي
د دين کار په ده تمام سو	خاتمت دده په تمام سو
هغه څه دي روغ صورت دي	چي بهتر تر سلطنت دي
خپل نيت ښه لره خوشحاله	که څه ښه دي خو ښه نيت دي
عادت چچي بد لري ځان بي ژرلي دي	
عادت چچي رد لري ځان بي ژرلي دي	
عادت په پند نه ځي عادت په بند نه ځي	
عادت له سره سره تړلي دي	
گل پاچا الفت	
رب العلمين دي رحمة العلمين گني	نه لري ثاني چي دي خاتم النبیین گني
ژاري په غمونو کي خواخوږي له هر چا سره	سه پتنگان سوځي د يوي شمعي ژړا سره
داسي بيغمي دي خدای (ج) په هيڅ کور کي پيدا نکړي	يو کور چي وير وي او بل خاندی له ليلي سره
له وهم و خياله او د عقل تصور نه بهر	چيرته چچي نه رسيري هيڅکله د علم نظر
اهل عرفان په تضرع معارفناک وايي	مونږ هغه هم د کله ويلي سو چي تاته ښايي
په بهار کي د خزان تصور کاندی	ژوندی ځان خپل گني تورو خاورو لاندی
بي حسابه څاڅکي توی په بحر و بـر شي	له لکونو او کورونو يو گوهر سي
رنگ په رنگ گلان پيداسي په غرو رغـو کي	په کي يي و نيم د ليلي پيکي ته ورسې
دي زيارت کي وينم بل راز تاثيرونه	دلته مه کوه واره واره سوالونه
نه يي سيال يي نظير سته په جهان کي	يو علي باندي نه زيری افغان ځکه
ډيره لويه هستي سوه له خاورو لاندي	

بلخ د ده ل_____ ه غمه وینمه وړان ځکه

چي د غمجنو په حال سوځي هغه زړه غواړمه
داسي پتنگ سره يو ځای خپل سوځيده غواړمه

لږ غوندي درد او دل سره_____ وزي د همدردی دپاره
که په کوم زړه کی ځای لری تری ځاریده غواړمه

حمید مومند

ستا د عشق د وینو ډک شو ځیګرونه

ستا په لاره ک_____ ی بایلی زلمی سر و نه

هر ناکس ل_____ که مگس پری بڼیری

چی حمید ن_____ رم گ_____ ووی کا شکر لب

چی سری ل_____ ه سری کړی د دنیا طمع

سړیتوب ب_____ ه یی سپیتوب سی په دا طمع

له دغی طمعی طاع_____ ون ښه دی حمیده

چی ک_____ ووی د نفس لپاره د چا طمع

شعر نه دی دا خ_____ وناب د سوی زړه دی

یا وتلی دس_____ ت_____ ی دم له خولی د مړه دی

یا د وینو آباسیند و ه_____ ا_____ ی موج دی

یا له ښاره د حیرات و ت_____ ا_____ ی فوج دی

د هغه ل_____ س_____ و ن_____ ی لاس یدبیضا ده

چی پ_____ ری وچی کاندی اوبنکی د یتیم

څو به خ_____ وری پ_____ ردی مالونه په ستم

یوه ورځ ب_____ ه دی په نس کی شی اړم

که امسا ی_____ ی د موسی بولی وگری

ښایي نن ساعت حمیده س_____ ت_____ ا_____ قلم

دا آغاز م_____ ی په نامه د هغه خدای دی

چی یی ن_____ رم گره گشای د شاه گدای دی

د احد ل_____ و_____ ی به څوک وکه حمیده

چی یی نهایت ن_____ ه ایسی تر بریده

چ_____ ی منشاء د پیدایش دی محمد دی

چی م_____ ای_____ ه د زیبایش دی محمد دی

په حمید د خ_____ پ_____ ی مینی سیلاب جوړ که

له سینی ی_____ ی م_____ اسوا بندونه کوړ که

تول دی م_____ س_____ ه په زرگونه زر و سیم

چی ت_____ ه ی_____ و ککوری خوری پکی یا نیم

چی غنچه ی_____ ی د حمید د خاطر واکره

پری ل_____ ه کوم لور یی راولوت دا نسیم

حافظ

جنگ ت_____ وری شپي د بدمرغی سوله سبا راولی

جگره تیارو س_____ ره راځی سوله رڼا راولی

جنگ بوری میندی ژروی په ځوانی مرگ_____ و بچو

په وچو شون_____ ډو د یتیم سوله خندا راولی

الهی ستا پ_____ ه حضور د عجز سر ږدم

د محشر په ورځ به څه د ستا په در ږدم

چ_____ ی بلا د چا د سر پری دفع کیږی

زه حافظ کسی سپند پ_____ ه دا مجمر ږدم

د ملی وحدت په چ_____ ه فکر بویه

په دی پاکه ښکلی لاره ف_____ ر بویه

چا حافظ پری خوشحالیری دی یو والی
لوی نعمت دی په دنیای کی د روغتیا
وطنياله برخه ور داره فکر بویه
شی خبری شا و خوا کی د روغتیا
بنوونخی پاکه جامه پاکه کوری پاک وی
چا پیداسی خوی په چاکی د روغتیا
خور وطنه! مونږه ستا په لمن شنه یو

که تـه نه بی مونږ به یو هم چیری نه یو
گرانه وطنه! زړه دی نه کړی کښته پورته
ستا له پاره دانگو مونږه لوی داور ته
بیرغ د سولې مو په لاس کی د بشر دی
جگره دی ورکه سی جگره کی ډیر خطر دی
زما د آبادی لپاره په ورته شی اوچت شی
لاسونه سره ورکړی ټوله په مینه یو قوت شی

ملا وتړی زلمو

ملا وتړی زلمو

گل کوهی

چا چی خپل قدر پخپله وکړ گله!
ستاره د هغه قومه په عروج سوله
هر یو کار ته همت وکړی اسان دی
کار له دی کی گران نشته چی کار نه وی

حیدری

خو د اسلام لپاره نسی سر په دار مسلمه
پیدا به نکړی تررقی د خپل دیار مسلمه
خو چی اوصاف حیدری په خان کی نکړی پیدا
کله به سر کړی د دینمن په سر د دار مسلمه

بهائی جان

محمد لـه دنیا درومی جهان ژاری
ولی نـه کوی ژرا بهائی جان!
سنگریزی د حرم وایی محمد رسول الله دی
خمکه ژاری غـرونه ژاری، آسمان ژاری
مدینی تـر خاورو لاندی یاران ژاری
په کعبه کښی صنعم وایی محمد رسول الله دی
ستا اولاد بهائی جان دی غزل وایی بلبل خوان دی
سپیرو سترگو پر نـم وائی محمد رسول الله دی

عبدالقادر خټک

که سپین او سره یی په کور کښی تل وی
چی نه یی علم نه یی عمل وی
بنیاد یی نسته آخر به خوار سی
بخت به تر کومه ورسره مل وی
زار شم، قـربان شم د پلار تر پنده
لذت دور کـری تر ساتل ډیر دی
ندارو لره راځـی چی پسی ځونه
په اختر بـه ځلمی جونه کا سیلونه

تیر شو وار عبدالقادره رابـه نه سی
که ژرا کـری فریاد کـری که اهونه

کاظم خان شیدا

ورکه دنیا س_____ ه بده بی طمع
 واوره له م_____ ان_____ ه که لری سمع
 بیم بی د س_____ ر سی په شان د شمع
 چی سیم و زر کا پ_____ ه کور کښی جمع
 ای د ک_____ ل جهان صنیعه!
 ای د ه_____ ر آسمان بدیعه!
 ستا ک_____ رم پاکه سبحانه
 مگس ن_____ ه شری له خوانه
 چی ممسکان ک_____ ا سیم و زر جمعه
 په بزم و رزم باندی چ_____ سی راسی
 په صرف ی_____ ی ژاری مانند شمع
 د توتی ژب_____ ه زره د پلنگ لری

پیر محمد کاکړ

طامع همیشه وی پ_____ ه انتظار کښی
 آب بی د م_____ خ خی په هر دیار کښی
 گنج چی د صبر پ_____ ی محمد با موند
 توانگر ب_____ اله سی په دا دیار کښی

کاموال

سره ی_____ و شی! په وینا او په عمل کی
 سره ی_____ و شی کاموال په ژرا سر دی
 اور دس_____ ری بی بل سوی په گوگل کی

میاخل

چی تر خ_____ و د زره له کومی وحدت نه وی
 په دی پوه سئ چ_____ ی هیخ وخت به راحت نه وی
 لری گ_____ رخه داسی خلکو نه میاخله!
 د اسلام س_____ ره چی مینه او الفت نه وی

ملنگیار

د خدای په دین_____ ن باندی غیرت تل د عزت نښه ده
 مرگ د نبی پ_____ ه شریعت د شهادت نښه ده
 د ملنگیار قلم د ح_____ ق پاکه صفة کی گرخی
 حق پتول انسان ت_____ ه هر وخت د ذلت نښه ده

میرزا خان انصاری

نن ب_____ ه وکرم خو صفته
 د میرزا ک_____ لام شیرین سو
 د م_____ و لا له ارادت_____ ه
 د روښ_____ ان له برکته

مظلوم یار

زما پر کور د غم ن_____ اری دی زه به چیری لار سم
 د تور تم توری ت_____ وری شپی دی زه به چیری لار سم
 بیا دی جهان کر رات_____ ه اور د مظلوم یار قلمه!
 دا خه د ویر س_____ ووی نغمی دی زه به چیری لار سم

نیکمل

د محمد رس_____ وول الله په دین غیرت دی پکار
 په مسلمان د اس_____ لامی قانون عزت دی پکار
 چی په میرانه د دښمن مقابله ک_____ ووی تل
 له داسی خوان س_____ ره نیکمله محبت دی پکار

یونس

هر څه سوی په ازل کی نور به نسی
چی یی برخه د پیاده ده ســـــور به نسی
بی دردان به پـــــه درد کله کری یونسه!
مړی ایری که هر څو پو کری اوربـــــه نسی

سید حسن

په نغمه لکه بابل غـــــ بریدل زده کړه!
پټه خوله وینا د گـــــ ل له بابل زړه کړه!
راحت پریرده زحمت واخـــــ سید حسنه!
د وطن په درد و غـــــ م ژریدل زده کړه!

شمس الدین مجروح

په مذهب نـــــ د بابل نه د پتنگ یم
نه غونډی غونډی د زړه پـــــ وینو رنگ یم
تیت می مـــــ بوله غورځنگ راباندی مه کړه
چی دی خاوره د ســـــ ر تاج د ایشیا ده
که په چـــــا کـــــ پښتواله په رښتیا ده
د غلطی لاری مـــــ ل باندی نو څه
چی آوازی پـــــه قام باندی اثر نه کا
د مجروح خواره غـــــ زل باندی نو څه

دارالمجالس

عبدالله د څښتن دوست وایـــــی یو کال
شو روان پـــــه نیت د حج صاحب د حال
مرتبه د سخاوت د یـــــو درهم
دی سل کاله عبادت ورځنی کـــــم

تفسیر الضحی

هسی وایی د صدیق (رض) پـــــه خلافت کی
یو سر و ډوب تمام پـــــه معصیت کی
باری خدای مـــــی رامعاف کړه گناهونه
رایـــــی وبخښله واره نعمتونه

عبدالشکور رشاد

چی پر کوټ د کالنجر خـــــ پـــــه سپاه
خیروله پښتانه غـــــازی شیرشاه
چی غالب له دنیا خـــــم مسعود یم
نور ارمان مـــــی پر دنیا نسته خوشنود یم
چی لښکرو د جســـــرت راوړی ناتار
د زرو نامـــــردو زویو داغ جسرته!
په حسرت د پیغور نـــــه اوری د پلار
د مجنون ژوندون بـــــه څه وی چی لیلا مړی

خه په کار دی تش کالبد چـــــــی زره د چا مری
حریت د هـــــــر ملت د بدن زره دی
که دانه و هم ملت مـــــــری هم بقا مری

بنکارندوی غوری

د پسرلی بنگلونکی بیا کـــــــره سینگارونه
بیا یی ولونل پـــــــه غرونو کی لالونه
په غورځنگ غورځنگ لـــــــه خولی ځگونه باسی
لکه شن هاتـــــــی شیا کاندی سیندونه

افضل الطریق

شیخ متی چـــــــی خلیلی و
دی لـــــــه آره لـــــــه وی ولی و
تر هـــــــر څـــــــه بهتر دی وروره
زده کـــــــره داخبره گـــــــره

خلیل خان نیازی

خمری وریخی ژاری لـــــــه پاسه
که هغه لونـــــــی گوهر په خول ستا
دامرحبا کا ستا، زمونږ مـــــــه واسه
کویله یرغ کا بیلتون لـــــــه لاسه

سلطان بهلول لودی

ملک بـــــــه زرغون کرم په ورکره راسه
گوره وریخی د داد لـــــــه پاسه
خول مـــــــی د عدل په دورو روڼ دی
جهان به زیب مومـــــــی زما له لاسه

خزینة الفقراء

حکایت واوره لـــــــه مانـــــــه
یو غل راغی پـــــــه شپه جانه
عاقـــــــل خپل غـــــــم رومبی کا
جاهلان آخـــــــر هـــــــی هـــــــی کا

عبدالحی حبیبی

تل بهیرئ نـــــــه وچیری
ای ژوند لـــــــه دی بهانـــــــه روده
ته د ژوند مســـــــته چـــــــی نه وی
ولی نه گوری چـــــــی څـــــــه وی

احمدشاهی شهنامه

چی روان ســـــــو شهریار و ایران ته پـــــــه دا لار
نشاپور تـــــــه سو روان شاهـــــــی بخش شاه شاهان

همیش خلیل

موتی خاوره د وطن بـــــــه پری ورنکرم
که په سر د ځمکی هـــــــر وطن ختن سی
که غلیم له ما بـــــــه ری یووړ محبوبی!
ستا پیرونی دی زمـــــــه د تن کفن سی

لایق

لویه لـــــــه وړه هندوکشه!
د زمـــــــری او بـــــــه از وطنه!

د هیرمند او آم ————— و پلاره د طوفان او س ————— ی ————— ل مینه

ویاره ویاره چ ————— ی راغلی په افغان نوی شباب دی
په هر فکر و ه ————— نظر کی د ژوندون نوی باب دی

شیخ تیمن

گهیڅ رڼا د ل ————— م ————— ر خپره سوه

زما په ک ————— ور د ویر ناره سوه

اور بل دی پرینودی وات ————— ه کری

زما د بل اور ک ————— پروون راغ ————— ی

د واصل روښانی د منتخباتو نمونه

هر چی دا آشنا ی ————— ی وی پر بل مین سی

کل بنادی به ی ————— ی بدله په شیون سی

ای واصله پ ————— ه غفلت د زړه غبار دی

د یو یار صیقل در واخله چ ————— ی روشن شی

جانان فدوی

د هر تخم اصل پاک راخ ————— ی له پاسه

په باطل ی ————— ی آلوده کا ناسپاسه

که گوهر پ ————— ه لاس کی ورکری بی قیمته

په کسیره به ی ————— ی بدل کا ناشناسه

امیر حمزه شینواری

چی یی ته چات ————— ه تیب نسی ننگیالی زما ژوندون کره

زړه زما دی مسلمان وی تفکر م ————— ی د پښتون کره

زه دی وچ هډوکی شپیلم خو ملت می دی سلطان وی

دا زما د صحن سیوری پ ————— ه معنا کی همایون کره

اشرف خان هجری

عزت گرخی هم هغه پ ————— ه جهان غواری

چی نیولی ی ————— ی دامن د لوی همت دی

د میاروښان خیر البیان

وراندی و خ ————— وری اتام

بنه په پاکه جامه دی واغوندی چ ————— ی لری په تن

فیاض

روایت دی ل ————— ه ثقه و راویانو

په داشان خبری ک ————— ی ای سامعانو

لونگین دی پ ————— ه سینه باندی زنگیری

فقیر خکه لکه م ————— ار هسی تاویری

سکندر خان خټک

ای زما د ک ————— و رڼا د سترگو توره

خدای دی نه کاندی پ ————— ه تا باندی مور بوره

ای زما زوی ————— ه د نیکو خوی پیدا کره

له دنیا نه مینه ډی ————— ره په عقبا کره

خو چه م ————— ی لری په زړه کښی مینا خاندی

میخوران خکه پ ————— ه خټبل د صهبا خاندی

کباب د سکندر زړه دی د آشنا پ ————— ه بیلتانه کښی

چی بوی د وریټو غوښو ه ————— و دده له گفتگو خی

بسم الله الرحمن الرحيم

پښويه

لومړنی موضوعات

پښويه: هغه اصول او قواعد چې د ژبې داخلي جوړښت تشریح کوي پښويه بلل کېږي چې په عربي شکل یې نحوه، دري دستوري زبان، انګلیسي ګرامر او لاتینی ګراماتیک دی.

پښتو توری: د پښتو د الفباء توری دیرش (۳۰) دی چې عبارت دی له:

ا - ب - پ - ت - ټ - ج - چ - څ - خ - د - ډ - ر - ز - ژ - ږ - س - ش - ښ - غ - ک - گ - ل - م - ن - ڼ - و - ه - ی

- د عربي ژبې لس ځانګړي توري هم په پښتو دخپلو کلیمو کېني استعمالیږي او عبارت دی له:
ث - ح - ذ - ص - ض - ط - ظ - ع - ف - ق
- د پښتو سوچه او خاص توري اته دي چې عبارت دی له:
ټ - ډ - ر - څ - خ - ڼ - ږ - ښ
- د دري توري پکښي څلور دي چې عبارت دی له: [چ - پ - گ - ژ] څخه
- د پښتو ۲۶ توري چپ (بی غږه) او څلور توري بی کومکي (غږیز) دي
- د پښتو چپ (بی غږه) یا اصلي توري عبارت دی له: [ب - پ - ت - ټ - ج - چ - څ - خ - د - ډ - ر - ز - ژ - ږ - س - ش - ښ - غ - ک - گ - ل - م - ن - ڼ] څخه
- په پښتو کې کومکي غږونه پر دوه ډوله دي چې یوی یې توري او بل یې حرکتونه دي
- د پښتو ژبي کومکي حرکتونه په لاندی ډول دي:
- زور: یو توري په خوځښت او حرکت راولی او اواز په پورته لوري بیایي
- زیر: د هغه په وسیله یو توري خوځنده ویل کېږي او غږ کښته خواته بیایي
- بیښ: یو توري څرګند او د (واو) خواته مایل کېږي یا په بل عبارت د سپک (واو) آواز ورکوي
- زورکي: د کلیمي په پیل او منځ کې د یو مایل خط په شکل لیکل کېږي
- خج: د آواز د فشار څخه عبارت دی لکه: غوټه، کونډه
- د پښتو ژبي کومکي توري په لاندی ډول دي:
- الف: د کلیمي په منځ او آخر کې راځي لکه: کاکا، ماما، اکا او داسی نور
- په پښتو کې الف پر څلور ډوله دی
- واو: په پښتو کې واو څلور ډوله دی:
- نرم واو: چې پوست او نرم ویل کېږي او دمخه توري زور لري لکه: لو، پلو، کنډو
- څرګند واو: چې دمخه توري بی څرګند دروند بیښ ولري لکه: کچالو، تالو، چاقو
- اوږد واو: چې اوږد او نرم ویل کېږي او دمخه توري یې اوږد بیښ لري لکه: کور، مور
- کوچنی واو: چې دمخه توري یې سپک لنډ بیښ ولري لکه: لومړی، تاسو، پوښتنه
- ه: په پښتو کې ه پر دوه ډوله ده:
- څرګنده او لویه (ه): هغه ده چې دمخه توري یې زور ولري لکه: پاڼه، لښته، څانګه
- پټه او کوچنی (ه): چې دمخه توري یې زورکي ولري لکه: زړه، پسه، نیکه
- ی: په پښتو کې ی پر پنځه ډوله ده:
- نرمه (ی): دمخه توري یې زور لري او تل د نارینه نومونو په پای کې راځي لکه: اوری، منی، ژمی
- څرګنده (ی): چې درنده ادا سي، دمخه توري یې څرګند او دروند زیر لري لکه: ښادي،

دښمنی، دوستی

- **اورده (ی):** چی اورده ویل کیږی دمخه توری یی اورد زیر لری لکه: منی، یخی، کوڅی
- **زورکی والا (ی):** چی دمخه توری یی زورکی لری او یوازی د کلیمی په پای کښی راڅی لکه: خولی، مانی، کرکی
- **امریه (ی):** دا (ی) ډیره د امر پر مهال کارول کیږی نوره کت مټ زورکی والا په څیر ده لکه: ولیکی، وخورئ، وزغلی

د کلام اجزای

هغه لفظ چی د یوی معنی دپاره د خولی څخه راوځی کلیمه نومیری او کلیمه پر دوه ډوله ده چی عبارت دی له: تقریری او تحریری څخه. د کلام توکی په لاندی ډول دی:

نوم

هغه کلیمه ده چی د زمانی له بنودلو څخه پرته مستقله معنی لری او د یوشی، شخص یا یو کیفیت د نومولو دپاره استعمالیری لکه: سړی، لرگی، ویره، لمر، چرگ او داسی نور. نوم پر پنځه ډوله دی چی عبارت دی له:

- **خاص نوم:** هغه نوم دی چی په خاص شی، ځای او یا سړی باندی دلالت کوی لکه: کابل، میرویس، نیکه، خوشحال، ختک او داسی نور
- **د جنس نوم:** هغه نوم دی چی په لرو او ډیرو باندی یو شان دلالت کوی لکه: اوبه، غنم، تیل او نور.
- **د جمیعت نوم:** هغه نوم دی چی په لفظ کی مفرد وی او په معنی کی د یوی ډلی او جمیعت لپاره راځی لکه: لښکر، جرگه او داسی نور.
- **مجرد نوم:** هغه دی چی مادی وجود نه لری او په سترگو نه لیدل کیږی او شته والی یی په غیر پوری اړه لری لکه: عقل، پوه، ویر او داسی نور
- **عام نوم:** هغه نوم دی چی په عام شی، ځای او یا سړی دلالت وکړی لکه: لرگی، پانه، هینداره او داسی نور.

مذکر او مؤنث نومونه: په پښتو کی ټول نومونه د جنسیت له مخی پر دوه ډوله دی چی عبارت دی له: مذکر او

مؤنث څخه چی دغه دواړه ډولونه یی لاندی ځینی نښی لری:

- هغه نومونه چی په پای کی یی لاندی علامی راسی مذکر بلل کیږی
 - نرمه (ی) لکه: لرگی، منگی، سړی، وری، تزی، ...
 - څرگند واو لکه: تالو، چاکو، بانو، ...
 - کوچنی (ه) لکه: تره، وراره، زره، نیکه، ...
 - نرم واو لکه: پلو، لو، کنډو، ...
 - هغه ټول نومونه چی په پای کی یی اصلی توری راغلی وی او سماعی مؤنث نه وی مذکر گڼل کیږی، لکه: میز، لاس، اور، غل، مل، ...
 - هغه ساکنه (ی) چی دمخه یی ساکن (و) او یا الف وی د اصلی توری حکم لری لکه: زوی، سوی، لوی، ځای، چای، ...

• د مؤنث په اړه لاندی موضوعات سته

- هغه نومونه چی په پای کی یی لاندی علامی راسی مؤنث بلل کیږی
 - څرگنده (ه) لکه: اسپه، لښته، پنه، توره، ...

- زورکی والا (ی) لکه : خولی، ډوډی، خپلی، څوکی، ...
- الف لکه : ژړا، خندا، نڅا، ملا، شا، بنوروا، ...
- اوږد (و) لکه : بنارو، زانگو، لامبو، ...
- څرگنده (ی) لکه : بیاتی، دوستی او بنادی. مگر په نسبتی صفتونو کی څرگنده (ی) د مذکر لپاره راځی لکه : دوبي، موجی، ډولی، ربابی، ...
- اوږده (ی) لکه : ادی، ناوی، ملگری، تری، ...
- د مؤنث نوم ډولونه: مؤنث نومونه لاندی ډولونه لری
- حقیقی لفظی مؤنث (ساکنین نینه والا) : هغه نومونه دی چی ساکنین او د تانیث نینه هم پکی وی لکه : غوا، چرگه، اسپه، ...
- حقیقی غیر لفظی مؤنث (ساکنین بی نینی) : چی د یوه ساکنین نوم او د تانیث نینه نلری، لکه : مور، خور، ترور، دی ډول مؤنث ته معنوی مؤنث هم وایی
- غیر حقیقی لفظی مؤنث (بی ساه نینه والا) : هغه مؤنث ته وایی چی د بی ساه شی نوم او د تانیث علامه هم په کی وی لکه : لښته، پانه، غرمه، څوکی، رڼا، ځانگو، ...
- غیر حقیقی غیر لفظی مؤنث (بی ساه بی نینی) : هغه ته وایی چی د بی ساه شی نوم وی او د تانیث نینه تری لویدلی وی، لکه : لمن، ستن، برستن او میچن. دی ډول مؤنث ته سماعی مؤنث هم وایی.

مفرد او جمع نومونه : نوم د شمیر له مخی پر دوه ډوله دی : مفرد او جمع

- **مفرد :** هغه نوم ته ویل کیږی چی پر یوه شی یا یو کس لاندی دلالت کوی لکه : هلک، ونه، لرگی، ...
- **جمع :** هغه نوم ته ویل کیږی چی له یوه نه پر زیاتو شیانو او یا کسانو دلالت کوی لکه : هلکان، ونی، ...
- د یو مفرد نوم د جمع کولو طریقہ : د یو مفرد نوم د جمع کولو دپاره ضروری ده چی پوه سو چی هغه مذکر دی او که مؤنث، چی په دی ترتیب سره د مذکر او مؤنث نومونو د جمع کولو طریقی په لاندی ډول دی
- د مذکر نومونو د جمع کولو طریقی په لاندی ډول دی
 - د هر مفرد نوم او صفت چی په پای کی بی نرمة (ی) راغلی وی په جمع کی دغه (ی) په څرگنده (ی) بدلیری. لکه ستوری – ستوری، نوی – نوی، لوبنی – لوبنی، اغزی – اغزی او داسی نور.
 - په دی ډول نومونو او صفتونو کی د ساکنین په پای کی د (ان) په راوړلو سره هم جمع کیږی، لکه : میریان، غوایان، کابلیان، کندهاریان او داسی نور
 - ساکنین صفات چی په آخر کی بی څرگنده (ی) یا څرگند واو راغلی وی د (ان) په راوړلو جمع کیږی، لکه : موجی – موجیان، دوبي – دوبیان
 - هر صفت چی په منځ کی بی (واو) یا (ی) راغلی وی او دغه واو یا ی په مؤنث کی غورځیدلی وی نو په جمع کی هغه په الف بدلیری او پای کی بی کوچنی (ه) زیاتیری لکه : پښتانه، رانده،

راڼه، ترخه، تروه او داسی نور.

○ ځینی دوه توریز یو څپه بیز نومونه او صفتونه د کوچنی (ه) په زیاتولو جمع کیږی، لکه: غله، مله، مړه، سره، شنه، اومه، اوږده او داسی نور.

○ هغه نومونه او صفتونه چی په آخر کی بی اصلی حرف راغلی وی که ساکنس وی عموماً د (ان) په زیاتولو او که بی ساه وی د (ونه) په زیاتولو جمع کیږی، لکه: چرگان، اوښان، کورونه، کالونه، ...

● د مؤنث نومونو د جمع کولو طریقې په لاندی ډول دی

○ هر مفرد مؤنث نوم چی په آخر کی بی (و) او یا (ا) وی د گانی په زیاتولو جمع کیږی لکه: زانگو – زانگوگانی، پیشو – پیشوگانی او داسی نور

■ ځینی پښتانه د الف نومونه د وی په راوړلو جمع کوی لکه: ژراوی، رڼاوی او داسی نور

○ هر مفرد مؤنث نوم چی په پای کی بی څرگنده (ی) یا زوره کی والا (ی) راغلی وی، نو ساکنس بی په (گانی) او بی ساه بی په زوره کی والا (ی) سره کیږی، لکه: مامی – مامی گانی، انی – انی گانی، دوستی – دوستی، ودانی – ودانی او داسی نور

○ کوم نومونه چی په پای کی بی اوږده (ی) راغلی وی په (انی) جمع کیږی، لکه: ناوی – ناویانی یا ناوی گانی او داسی نور

■ ټول سمعی مؤنثات په اصل کی (ه) لری نو ځکه بی جمع په آخر کی د اوږدی (ی) په راوړلو راځی لکه: غیر – غیرې، لار – لارې، لمن – لمنې او داسی نور

○ د نسبتی صفاتو او شریکو صفاتو بنځینه جمع له زینه جمع څخه د اوږدی (ی) په زیاتولو جوړیږی لکه: کابلیان – کابلیانی، کولالان – کولالانی، خواران – خوارانی او داسی نور

○ د معنوی مؤنثو جمع تر یوی قاعدی لاندی نه راځی او په وروسته ډول راځی: مور – میندې، خور – خویندې، ترور – تریندې، نجلی – نجونی او داسی نور

د نوم حالتونه: د نوم حالتونه پر دوه ډوله دی، اول معنوی او دوهم لفظی

د نوم معنوی حالتونه: د نوم مشهور معنوی حالتونه څلور دی چی په لاندی ډول دی

فاعلی حالت: کوم نوم چی په جمله کی فاعل وی، هغه حالت ته فاعلی حالت وایی، لکه زلمی خط لیکي، چی دلته زلمی فاعلی حالت لری

مفعولی حالت: کوم نوم چی په جمله کی مفعول وی، هغه حالت ته مفعولی حالت وایی، لکه: بریالی ډوډی خوری، چی دلته ډوډی مفعولی حالت لری

ندایی حالت: که کوم نوم ته برغ او نداء وسی نو هغه نوم په ندایی حالت کی دی، لکه: له ای هلکه، چی دلته هلک ندایی حالت لری.

ارتباطی حالت: که یو نوم د ارتباط له حروفو سره راوړل سی، هغه نوم ارتباطی حالت لری، لکه له کوره راغلم، چی دلته کور ارتباطی حالت لری

- په پښتو کې د ارتباط توری [په، پر، د، تر، بی، نا، له، ته، لره، نه، څخه، ځینی، سره] دی
- که دوه نومونه د [د] په واسطه ارتباط پیدا کړی نو هغه وخت ورته اضافی ارتباط وایی، په اضافی ارتباط کې لومړی مضاف الیه او وروسته مضاف راځی، لکه: د زلمی قلم د اختر ورځ او که مضاف الیه اضافی ضمیر وی نو بیا مضاف دمخه راځی لکه: قلم می راکه کتاب دی څه سو؟
 - په پورته مثالو کې زلمی او اختر مضاف الیه، قلم او ورځ مضاف دی
- **د نوم لفظی حالتونه:** په پښتو کې نومونه د پای د بدلون په لحاظ په څو ډوله دی چې په لاندی ډول بشودل کیری
 - هغه نوم چې په نرمة (ی) ختم سوی وی، په ندایی حالت کې مفتوح راځی او فتحه یی په (ه) لیکل کیری او په فالی حالت او ارتباطی حالت کې د جمع په شکل اوړی یعنی نرمة (ی) په څرگنده (ی) بدلیری او په نورو حالاتو کې په اصلی شکل راځی
 - ندایی حالت: ای زلمیه!
 - فاعلی حالت: زلمی خط ولیکه.
 - ارتباطی حالت: زلمی ته خدای تعالی بڼه پوهه ورکړی ده.
 - اصلی حالت: توریالی سبق وایی، زلمی څه وایی؟، توریالی یی بوت
 - هغه صفت چې منځ کې یی (و) وی په ندایی حالت کې مفتوح او په فاعلی او ارتباطی حالت کې د جمع په صورت راځی، لکه: ای پښتونه! واره هلک وخنډل، بی ننگی د پښتانه مرگ دی.
 - کوم نومونه چې په صحیح حرف ختم سوی وی، جمع یی په (ان – ون) کیری، په ندایی حالت کې مفتوح یعنی د صحیح توری د زور په ځای (ه) ورسره نښلول کیری او په نورو حالاتو کې په اصلی صورت راځی، لکه: ای ځوانه!، ای هلکه!، ای اباده!
 - سماعی مؤنث او په (ه) او څرگنده (ی) مختوم مؤنث په ندایی، فاعلی او ارتباطی دری وارو حالتونو کې په جمع بدلیری، لکه: ای میرمنی!، دښمنی ډیر کورونه وران کړل.
 - هغه معنوی مؤنث چې په صحیح حرف ختم وی په ندایی حالت کې یی په آخر کې اوږده (ې) زیاتیری د [له، بی، تر] سره مفتوح او په نورو حالاتو کې په خپل شکل راځی لکه: ای موری! ای خوری!
 - د جمع او جنس نومونه چې په څرگنده (ی)، اوږده (ې) یا په (ه) مختوم وی په ندایی، فاعلی، ارتباطی حالاتو کې یی د آخر (ی) او (ه) په اوږد (و) بدلیری، لکه: ای سړیو!، میلمنو ډوډی وخوره.
 - جمع مذکر او جنس نوم چې په صحیح حرف ختم وی، په ندایی، فاعلی او ارتباطی حالتونو کې یی آخر ته کوچنی واو زیاتیری، لکه: ای هلکانو! هلکانو سبق ووايه.
- **یادښت:** ټول صفات چې جمع نه لری که چیری موصوف یی جمع وی نو په دریو وارو حالتونو کې یی په آخر کې (واو) زیاتیری، لکه: ای غمجنو!، لږو کسانو کار وکړ.
- **یادښت:** په پښتو کې مصدر د جمع مذکر حکم لری او په دغو دری وارو حالتونو کې یی په آخر کې واو زیاتیری لکه: ډیرو لیکلو ستړی کړم، دا د خوړلو څښلو وخت نه دی
- **نه بدلیدونکی نومونه:** په پښتو کې ځینی نه بدلیدونکی نومونه هم سته چې هغه په ټولو حالاتو کې په یو ډول

استعمالیږي او په پای کی یی کوم بدلون نه راځی، دغه ډول نومونه په بیلابیلو حالاتو کی لاندی بنودل کیږی

- هغه نومونه چی په پای کی یی (الف) راغلی وی، لکه: ای کاکا!، دادا می راته یوښه قلم راوړ.
- هغه نارینه نوم چی په کوچنی (ه) ختم وی، لکه: ای نیکه!، ځلمی ته خپل تره قلم وباڅښه.
- هغه نوم چی په پای کی یی څرگند او اوږد او وی لکه: پیشو غوښه وتښتوله.
- هغه نوم چی په زورکی والا (ی) ختم وی لکه: ږلی، څوکی، نړی او داسی نور.
- هغه نوم چی په اوږده (ې) ختم وی لکه: ادی شیدی راوړی، له خواښی سره یی خوړی.
- هغه نارینه نوم چی په څرگنده (ی) ختم وی لکه: موچی بوتونه وگنډل، دوی زما دریشی سبا ته راوړی.
- هغه مذکر نوم چی په څرگنده (ه) ختم وی لکه: گرانه میلمه! ږوی وخوره، کوربه میلمه ته په درنه سترگه گوری

ضمیرونه

ضمیر: ضمیر هغه کلیمه ده چی د نوم پر ځای د تکرار د لری کولو لپاره راځی

- ضمیرونه په پښتو کی پر څو ډوله ده چی مهم یی په لاندی ډول دی
- **شخصی ضمیرونه:** هغه دی چی پر یو معین شخص یعنی پر متکلم، مخاطب او غائب باندی دلالت کوی. شخصی ضمیرونه د استعمال له مخی پر دوه ډوله دی: متصل او منفصل.
- **متصل ضمیرونه:** هغه دی چی یوازی نه راځی او تل د فعل سره پیوست استعمالیږی، متصل ضمرونه دادی:

- **د:** د مفرد متکلم لپاره لکه په ځم کی
- **و:** د جمع متکلم لپاره لکه په ځو کی
- **ی:** د مفرد مخاطب لپاره لکه په ځی کی
- **ی:** د مفرد مذکر غائب لپاره لکه ځلمی تللی دی
- **ل:** د جمع مذکر غائب لپاره لکه هلکان راغلل
- **ه:** د مفردی مونثی غائبی لپاره لکه ملالی له خوبه پاڅیده.
- **ی:** د جمعی مونثی غائبی لپاره لکه ځینی نجونی یوهنځی ته ولاړی
- **څرگنده (ی):** په حال او مستقبل کی د مفرد، جمع او مذکر او مونث لپاره راځی لکه: زلمی سهار وختی له خوبه پاڅی - ملالی جای څښی، هلکان سبق وایی.
- دغه ضمیرونه همیشه د افعالو سره پیوست راځی نو ځکه فعلی ضمیرونه هم ورته وایی.
- متصل ضمیرونه دوه حالته لری. په لازمی فعلونو کښی د فاعل په حیث او په متعدی فعلونو کښی د مفعول په حیث راځی مگر په استعمال کی منفصل ضمیرونه هم ورسره راتلای سی.
- متصل ضمیرونه یوازی په ماضی فعلونو کی مفعولی حالت لری او په حال او استقبال کښی تل د فاعل په حیث راځی

• د ضمیر فاعلی حالت:

مفرد	جمع
متکلم: زه گرځم	مونږ گرځو
مخاطب: ته گرځی	تاسی گرځی
مذکر غائب: دی گرځی	دوی گرځی
مونث غائب: دا گرځیده	دوی گرځیدلی

• د ضمیر مفعولی حالت:

مفرد	جمع
متکلم: زلمی زه وپیژندلم	زلمی مونږ وپیژندلو
مخاطب: زلمی ته وپیژندلی	زلمی تاسی وپیژندلی
مذکر غائب: ما دی ولیده	ما دوی ولیدل
مونث غائب: ما دا ولیدله	ما دوی ولیدلی

- **منفصل ضمیرونه:** هغه دی چی له بلی کلمی سره پیوست نه راځی بلکه ځانله او جلا لیکل کیږی، منفصل ضمیرونه پر دوه ډوله دی: مستقبل او غیر مستقبل
- **مستقبل منفصل ضمیرونه:** مستقبل منفصل ضمیرونه په لاندی ډول دی:
 - زه – ما: د مفرد متکلم لپاره
 - مونږ: د جمع متکلم لپاره
 - ته – تا: د مفرد مخاطب لپاره
 - تاسی: د جمع مخاطب لپاره
 - دی – ده: د مفرد مذکر غائب لپاره – د نږدی غائب لپاره یعنی د دریم سری لپاره که څه هم حاضر وی.
 - دا – دی: د مفرد مونث غائب لپاره
 - دوی: د جمع غائب لپاره
 - هغه – دغه: د مفرد مذکر دپاره
 - هغه – هغی: د مفرد مونث غائب دپاره
 - هغوی: د جمع غائب دپاره
- دغه ضمیرونه د استعمال له مخی بیل بیل حالتونه لری چی په لاندی ډول دی:
 - په دغه ضمیرونو کښی (ده، دی، هغه، هغی) یوازی یو فاعلی حالت لری، یعنی یوازی د متعدی ماضی د فاعل په حیث استعمالیږی او په نورو حالاتو کی نه راځی لکه:

مذکر	جمع
ده خټکی وخور	دی خټکی وخور
هغه خټکی وخور	هغه خټکی وخور
 - (ما، تا): دا دوه ضمیرونه په متعدی ماضی کی د فاعل په حیث او په حال مستقبل او امر کښی د مفعول په حیث راځی لکه:

فاعلی	مفعولی
ما خط ولیکه	توریالی ما وینی
تا خط ولیکه	توریالی تا وینی
	ته به ما کورته بوځی؟
 - (زه، ته): دا دوه ضمیرونه هم فاعلی حالت لری هم مفعولی، په متعدی ماضی کی د مفعول په حیث او په لازمی افعالیو، او متعدی حال او استقبال کی د فاعل په حیث استعمالیږی لکه:

مفعولی	فاعلی
زه زلمی ولیدلم	زه زلمی وینم، زه ځم
ته زلمی ولیدلی	ته زلمی وینی، ته ځی
	زه به خط ولیکم، زه تللی وم
	ته به خط ولیکی، ته تللی وی
 - (دی، دا، هغه): دا ضمیرونه هم دوه حالته لری، فاعلی او مفعولی، مگر فاعلی حالت یی په متعدی افعالیو کی په حال او مستقبل پوری خاص دی او مفعولی حالت یی کوم اختصاص نه لری، په ماضی او حال دواړو کښی راځی لکه:

فاعلی	مفعولی
دی خط لیکي، دی به خط ولیکی	ما دی ولید، زه دی ببایم
دا خط لیکي	ما هغه ولید، زه به هغه راولم
 - (مونږ، تاسی، دوی، هغوی): دغه څلور د جمع ضمیرونه دی د استعمال له مخی هیڅ اختصاص نه لری، په ماضی او حال کښی د فاعل په حیث استعمالیږی او هم د مفعول په حیث لکه:

مذکر	جمع
مونږ سبق ووايه	توریالی مونږ ولیدلو
تاسی څه کوئ؟	توریالی تاسی ولیدلئ
مونږ خط لیکو	توریالی دوی ولیدل
دوی به زما قلم راوړی	توریالی مونږ وینی
هغوی کورته ولاړل	او تاسی نه وینی

- په پورته ضمیرونه کېنې یوازې (زه، ته، دی، دا، هغه) ارتباطی حالت نه لری او نور ټول ضمیرونه د ښکاره نوم په شان ارتباطی حالت لری او د ارتباط له تورو سره استعمالیږی لکه:

ما: ما ته څه وایی؟	مونږ: مونږ ته خپل وطن گران دی
تا: له تا سره می کار دی	تاسی: تاسی ته خبره کوم
ده: ده ته څه مه وایه	دوی: پر دوی باندی کار ډیر دی
دی: د دی کور چیرته دی؟	هغوی: هغوی ته می کتابونه ورکړل
هغی: له هغی نه دا پوهه ده	

- **غیر مستقل منفصل ضمیرونه:** په پښتو کی ځینی غیر مستقل منفصل ضمیرونه هم سته چی د نورو کلیمو د راوړلو څخه بغیر نه استعمالیږی چی په لاندی ډول دی:

- **می - مو:** د متکلم دپاره
- **دی - مو:** د مخاطب دپاره
- **بی:** د غائب دپاره

- غیر مستقل منفصل ضمیرونه دری حالتونه لری: فاعلی، مفعولی، اضافی مگر فاعلی حالت یی په ماضی متعدی پوری او مفعولی حالت یی په امر حال او مستقبل پوری اړه لری، مثالونه یی دادی:

فاعلی حالت	مفعولی حالت	اضافی حالت
کتاب می واخیست	ته می چیری بیایی؟	کتاب می راکړه
کتاب مو واخیست	دی مو چیری بیایی؟	کتابونه مو راکړه
کتاب دی واخیست	زه دی له ځانه سره بیایم	کتاب دی څه شو؟
کتاب یی واخیست	زه مو له ځانه سره بیایم	کتابونه مو څه شول؟
	زه یی کورته بیایم	کتاب می ورک شو

- **استفهامی ضمیرونه:** استفهامی ضمیرونه هغه دی چی د سوال او پوښتنی په وخت کېنې استعمالیږی چی په لاندی ډول دی

- **چا، څوک:** د اشخاصو لپاره راځی. (چا) د ماضی متعدی په فاعلی حالت او ارتباطی حالت کېنې او (څوک) په نورو حالتونو کېنې استعمالیږی لکه: چا سبق ولوست؟ چا خط ولیکه؟ چا ته وایی؟ دا سړی د چا ورور دی؟ څوک راغلی دی؟

- **څه، څومره، څو:** دغه دری واړه ضمیرونه په دری واړو حالتونو کېنې راځی لکه: څه وچیلې؟ تا څه واخستل؟ له څه ویریری؟ دا قلم دی په څو واخیست؟ څومره اخلی؟ څو وم؟ څو ومه؟ کوم-کومه؟

- **ربطی ضمیرونه:** په پښتو کی یو ډول ربطی ضمیرونه هم سته چی په جملو کی د ربط وظیفه اجراء کوی او اوله جمله د دوهمی جملی سره تړی، دغه ضمیرونه زیات له دوو جملو څخه جوړ سوی دی چی مثالونه یی په لاندی ډول دی:

- **څوک چی:** څوک چی بد گرځی، بد پرځی
- **چا چی:** چاچی کار وکړ، گټه به مومی.
- **څه چی:** څه چی کړی، هغه به ریښی.
- **څومره چی:** څومره چی خوړلی سی وخوره!
- **هرڅه:** هر څه چی وایی وایه.

- د (تړی، تړینه، ځینی، پری، پکښی) کلمی هم د ربطی ضمیرونو وظیفه اجراء کوی، لکه:
- دغه کلمی په اصل کېنې ددی کلمو (ترده، له ده، په هغه کېنې) پر ځای په مخفف ډول استعمالیږی

تړی - تړینه: قلم تړی واخله - قلم تړینه واخله

ځینی: پوښتنه ځینی وکړه

پری: زما پری روپی دی

پکښی: زلمی پکښی ناست دی

- **مبهم ضمیرونه:** په پښتو کی ځینی مبهم ضمیرونه هم سته چی د یو نامعلوم شی یا شخص پر ځای استعمالیږی او پر دوه ډوله دی: بسیط او مرکب

- **بسیط مبهم ضمیرونه:** بسیط مبهم ضمیرونه په لاندی ډول دی:
 - **څوک:** څوک کار کوی او څوک ساعت تیروی
 - **چا:** چا کار کړی دی او چا نه دی کړی
 - **څه:** څه دادی او څه نور دي
 - **څو:** څو بی مړه سول او څو بی پاته دی
 - **هیڅ:** دلته هیڅ نسته
- **مرکب مبهم ضمیرونه:** مرکب مبهم ضمیرونه ډیر دی چی یو څو بی په لاندی ډول دی:
 - **هرچا:** هر چا پکښی خبری وکړی
 - **هر څه:** دلته هر څه پیدا کړی
 - **هیڅوک:** هیڅوک نه وایی چی ناپوه یم
 - **هیچا:** هیچا ته څه مه وایه
 - **هر یو:** هر یو وایی چی زه من یم
 - **بل یو:** بل یو هم نسته
- **اضافی ضمیرونه:** په پښتو کی اضافی منفصل ضمیرونه په لاندی ډول دی: (دغه لاندی ټول اضافی ضمیرونه تل د مضاف څخه دمخه راځی)
 - **زما – زمونږ:** د متکلم لپاره، لکه: زما کور په کابل کښی دی – زمونږ هیواد افغانستان نومیری
 - **ستا – ستاسی:** د مخاطب لپاره، لکه: ستا فکر ښه دی، ستاسی خیال څنگه دی؟
 - **دده – ددوی:** د نږدی مونث غائب دپاره، لکه: دده لاس خورږی
 - **د هغه – د هغوی:** د لیری مذکر غائب دپاره، لکه: د هغه پلار ژوند دی
 - **ددی، ددوی:** د نږدی مونث غائب دپاره، لکه: ددی زړه ډاډه دی
 - **دهغی – دهغوی:** د لیری مونث غائب دپاره، لکه: دهغی مور ژوندی ده
- **اشاری ضمیرونه:** په پښتو کی ځینی اشاری ضمیرونه هم سته چی د اشاری په ډول د اشخاصو او شیانو په ځای استعمالیری. په پښتو کی اشاری ضمیرونه په لاندی ډول دی:
 - **دغه، دغو:** د نږدی مذکر دپاره
 - **هغه، هغو:** د لیری مذکر دپاره
 - **دغی، دغو:** د نږدی مونث دپاره
 - **هغی، هغو:** د لیری مونث دپاره
- له اشاری ضمیرونو سره که چیری مرجع نه وی ذکر سوی، نو اشاری ضمیرونه بلل کیری لکه په لاندی مثالونو کښی او که چیری مرجع ورسره راغلی وی نو بیا ورته اشاری صفت ویل کیری لکه: دغی ښځی ډوډی پخه کړه – دغو سړو لار جوړه کړه – دغه هلک یو پوه هلک دی
- په پورته کلیمو کښی (دغی، هغی) د مفرد مونث دپاره، او (دغو، هغو) د جمع مذکر او مونث دپاره د ماضی متعدی په فاعلی حالت او ارتباطی حالت کښی استعمالیری او (دغه، هغه) په نورو حالاتو کښی د مونث، مذکر، جمع او مفرد دپاره یو ډول راځی، لکه په لاندی مثالونو کښی:

فاعلی حالت	ارتباطی حالت	نور حالتونه
دغی ډوډی پخه کړه	له دغی نه قلم واخله	دغه راغلی ؤ
هغی کالی و وینځل	هغی ته کاغذ ورکړه	دغه راغلی وه
دغو لار جوړه کړه	د دغو کار ولی نه کوی؟	هغه نه ؤ راغلی
هغو خپل کار وکړ	له هغو پوښتنه وکړه	هغه نه وه راغلی

صفت

صفت هغه کلیمی ته وایی چی د یوه نوم حالت، کیفیت او څرنگوالی بیانوی. صفات پر څو ډوله دی او په لاندی ډول ښودل کیری

۱- **اصلی صفت:** چی د یوه نوم ذاتی ښه والی او بدوالی ښکاره کړی لکه: ښه، بد، مشر او داسی نور.

۲- **نسبتي صفت:** چی یو بل نوم ته یی نسبت سوی وی لکه: کندهاری، یوسف زی، کورنی او داسی نور

۳- **اشاری صفت:** هغه کلیمی چی د هغو په واسطه یو نوم ته اشاره وسی او هغه ته اختصاص ورکړی اشاری

صفت بلل کیری لکه:

- کورتی دی په خور روپی گنډلی ده
- دغه باغ د انگورو دی
- دغه سړی د غنمو لو کوی

۴- **عددی صفت:** هغه کلیمه ده چی د هغو په واسطه د یو شی د شمیر اندازه معلومیری لکه: دوه لاسونه، دوی سترگی، پنځه ورخی او داسی نور

- که چیری یو عدد یوازی شمیر او اندازه وښیې مطلق عدد یی بولی او که چیری په رتبه او درجه هم دلالت وکړی نو رتبی عدد ورته وایی لکه: دی یو کمیښ په شل روپی گنډی، د میاشتی ۲۶مه ورځ
- مطلق عددونه بی له یو او دوه څخه د مذکر او مونث له پلاره یو شان راخی او رتبی عددونه د خپل موصوف تابع دی لکه: لسم کال، لسمه ورځ

۵- **استفهامی صفتونه:** چی د پوښتنی په وخت کی استعمالیری او موصوف ورسره راغلی وی لکه: څومره غنم دی په کار دی؟ کوم هلک پوه دی؟ څو کتابونه اخلی؟

۶- **فعلی صفتونه:** هغه دی چی د فعل او کولو معنی هم پکی وی او د نورو صفاتو په شان د یو نوم حال او شان هم بیانوی. فعلی صفات پر دوه ډوله دی:

- **فاعلی صفات:** لکه: پالونکی، تلونکی، تللی، راغلی، پاڅیدلی، گرځیدلی او داسی نور
- **مفعولی صفات:** لکه: ساتلی، لیکلی، پری کیدونکی، وهل کیدونکی او داسی نور

۷- **مجرد صفتونه:** مجرد وصف هغه ته وایی چی په خارج کی کوم مادی وجود نه لری او خالی وصف او حالت تری مرادیری لکه: لیونتوب، هوبنیارتوب، روغتیا، اوږدوالی، دوستی، دښمنی او داسی نور

- په پښتو کی د مجرد وصف د جوړولو مشهوری علامی دادی: (توب، تیا، والی) دغه علامی د اسم او صفت په اخر کی راخی او مجرد صفتونه تری جوړیری
- مجرد صفتونه په نورو حکمونو کی د مجردو نومونو په شان دی او په جملو کی فاعل، مفعول او مضاف الیه واقع کیری لکه:

- ۱- د بدن پاکولی د صحت لپاره ضروری دی
- ۲- د زلمیتوب زمانه د کار او فعالیت زمانه ده

مصدر

مصدر هغه کلیمه ده چی بی له زمانی څخه یو فعل او کار ښی او زمانه تری نه معلومیری. په پښتو کی مصدرونه په لاندی ډول دی:

مصدر د لفظ په لحاظ پر پنځه ډوله دی:

- ۱- لام والا: لکه وهل، تلل
- ۲- ول والا: لکه: غورځول، ماتول، خندول، الوزول، تودول
- ۳- یدل والا: لکه: گرځیدل، مریدل، پاڅیدل
- ۴- کول والا: لکه: پورته کول، پخلا کول
- ۵- کیدل والا: لکه: پری کیدل، وهل کیدل

د مصدر معنوی ډولونه په لاندی ډول دی:

۱- **لازمی:** هغه دی چی فعل یی یوازی په فاعل تمامیری او مفعول ته ضرورت نه لری لکه: تلل، گرځیدل

۲- **متعدی معلوم:** چی فعل یی یوازی په فاعل نه تمامیری بلکی مفعول هم غواری لکه: تړل، ساتل، پخول، آشنا کول

۳- **متعدی مجهول:** چی فاعل یی معلوم نه وی لکه: پری کیدل، وهل کیدل

۴- **متعدی حکمی:** چی د معنی په لحاظ لازمی وی مگر په استعمال کی د متعدی مصدرونو حکم لری او د (ما، تا، ده) ضمیرونه ورسره استعمالیری لکه: ده وخنډل، هغه وژړل. دغه ډول مصدرونه عبارت دی له: خندل، ژړل، دانگل، زانگل، لامبل، توخل

- لام والا مصدرونه متعدی هم راخی او لازمی هم مگر د ول او کول والا مصدرونه همیشه متعدی وی او د یدل او کیدل والا مصدرونه کله لازمی او کله متعدی مجهول وی. لازمی لکه: گرځیدل، پخلا کیدل او متعدی مجهول لکه: ډبیدل، پری کیدل

د پښتو مصدرونه د اشتقاق په لحاظ پر دری ډوله دی:

۱- **تغیر نه منونکی:** هغه مصدرونه چې د حالیه افعالو په گروپ کی خپله اصلی ماده ساتی او کوم اساسی بدلون پکی نه راځی تغیر نه منونکی مصدرونه دی لکه: (منل، ساتل) چې د حال، مستقبل صیغی یی بی له کوم تغیره جوړیږی. مثالونه یی دادی: حال، مستقبل، امر، ماضی، استمراری، فعلی صفت. منم، وبه منم، ومنه، مانه، منلی، ساتم، وبه ساتم، وساته، ساته، ساتلی.

۲- **قانونی تغیر منونکی:** هغه مصدرونه دی چې د حالیه افعالو په اصلی ماده کی د یوی قاعدی سره سم تغیر راځی لکه: وتل، تلل چې د حال په فعل کی یی (ت) په (خ) بدلیری مثالونه یی دادی: وځم، وبه وځم، ځم، ځم به، ځه

۳- **بی قانونه تغیر منونکی:** هغه مصدرونه دی چې په حالیه افعالو کی یی اصلی ماده بی له کوم قانون او قاعدی بدلیری دغه ډول مصدرونه په پښتو کی لږ او په دی ډول دی: (کتل، لیدل، وژل، موندل، نښتل، ختل) چې د حال فعلونه یی داسی راځی: (گورم، وینم، وژنم، مومم، نښلم، خیرم)

فعل

فعل هغه کلیمه ده چې په یوه زمانه کی د یوه کار په کولو او یا کیدلو دلالت کوی لکه (واپی، وبه وایی، وویل) چې لومړی کلمه په حال، دوهمه په راتلونی او دریمه په تیره زمانه کی د ویلو کار او چار ښی

د امر فعل: هغه کلیمه ده چې د هغی په واسطه د یو کار د کولو حکم کیږی، د امر فعل ویل کیږی لکه: وگوره، کښینه، وساته او داسی نور

فعل د اشخاصو په لحاظ پر دری ډوله دی:

د متکلم فعل، د مخاطب فعل او د غایب فعل چې دغه هر یو بیا په مفرد، مونث، مذکر و مونث ویشل کیږی

فعل د معنی په لحاظ پر شپږ ډوله دی:

فعل د معنی په لحاظ پر: (لازم، متعدی، معلوم او مجهول، مثبت او منفی) ویشل کیږی

- **لازمی فعل:** لازمی فعل یوازی په فاعلی تمامیری لکه: پاڅید، کیناست، وخت
- **متعدی فعل:** متعدی فعل سربیره پر فاعل، مفعول هم غواړی یعنی یوازی په فاعل نه تمامیری لکه: زلمی کتاب لولی، زه خط لیکم، دی ډوډی خوری
- **معلوم او مجهول فعل:** که چیری په جمله کی د یو فعل فاعل معلوم و هغه ته معلوم فعل وایی لکه: زه دی پیژنم، خو ته مانه پیژنی. او که فاعل معلوم نه و هغه ته مجهول فعل وایی لکه: ورمه شپه میاشت لیدل سوی ده، زلمی هره ورځ وهل کیږی
- **مثبت او منفی فعل:** مثبت فعل د یو کار په کولو او منفی یی په نه کولو دلالت کوی لکه: زه هره ورځ لامبم، څوک چی نه لامبی د هغه وجود خیرن وی

فعل د زمانی په لحاظ پر دری ډوله دی:

- ۱- **حال فعل:** حال فعل هغه کلیمه ده چې په موجوده زمانه کی د یو کار په کولو دلالت کوی، لکه: وهی، غواړی، گورم، گرځم
- ۲- **مستقبل فعل:** مستقبل فعل هغه کلیمه ده چې په راتلونکی زمانه کی د یو کار په کولو دلالت کوی لکه: وبه یی لیکم، و به یی وینم، وبه یی لولم
- ۳- **ماضی فعل:** د ماضی فعل هغه کلیمی ته ویل کیږی چې په تیره زمانه کی پر یو کار دلالت کوی لکه: ولویده، پاڅیده، وساته او نور. د ماضی فعل ډولونه په لاندی ډول دی:

- **استمراری ماضی:** چې په تیره زمانه کی د یو فعل دوام او استمرار ښی. استمراری ماضی له مصدر څخه ډیر آسانه جوړیږی او د مصدر په پای کی متصل ضمیرونه گردانیری او دغه اته صیغی ځینی جوړیږی

- **ختلم:** د مفرد متکلم لپاره
- **ختلو:** د جمع متکلم لپاره
- **ختلی:** د مفرد مخاطب لپاره
- **ختلی:** د جمع مخاطب لپاره
- **خوت:** د مفرد مذکر لپاره
- **ختل:** د جمع مذکر لپاره
- **ختله:** د مفرد مونث لپاره

- **ختلی:** د جمع مونث لپاره
- **مطلقه ماضی:** مطلقه ماضی هغه ده چی په مطلق ډول په تیره زمانه کی د یو فعل په کولو دلالت کوی او کوم قید تری نه معلومیری. مطلقه ماضی د استمراری ماضی په سر کی د (و) په زیاتولو جوړیری. مثالونه یی دادی:
 - زه په باغ کی وگرځیدم
 - مونږ په باغ کی وگرځیدو
 - ته چیری وگرځیدی؟
- **نږدی ماضی:** په نږدی زمانه کی د یو کار په کولو دلالت کوی نږدی ماضی د فعل صفت په اخر د (یم، یو، یی، دی، ده، دی) په گردانولو جوړیری لکه: ختلی یم، ختلی یی، ختلی دی، ختلی ده، ختلی دی
- **لرې ماضی:** په لرې زمانه کی د یو کار په کولو دلالت کوی لرې ماضی د فعلی صفت په پای کی د (وم، وو، وی، و، وو، وه، وی) په گردانولو جوړیری لکه: ختلی وم، ختلی وو، ختلی وی، ختلی و، ختلی وه، ختلی وی
- **امکانی ماضی:** امکانی ماضی هغی ته وایی چی په تیره زمانه کی د یو کار امکان بشیی او پر دوه ډوله دی: استمراری او مطلقه
- **امکانی استمراری ماضی:** د فعلی صفت په پای کی دی (شوم، شوو، شوی، شو، شول، شوه، شوی) په گردانولو جوړیری لکه: ختلی شوم، ختلی شوو، ختلی شوی، ختلی شو، ختلی شوه، ختلی شوی
- **امکانی مطلقه ماضی:** د امکانی استمراری ماضی په سر کی د (و) په زیاتولو جوړیری لکه: وختلی شوم، وختلی شوو، وختلی شوی، وختلی شو، وختلی شوه، وختلی شوی
- **احتمالی ماضی:** په تیره زمانه کی په احتمالی ډول د یو کار په کولو دلالت کوی احتمالی ماضی د فعلی صفت په پای کی د (به یم، به یو، به یی، به یی) په گردانولو جوړیری لکه: راغلی به یم، راغلی به یو، راغلی به یی، راغلی به یی
- **تمنایی ماضی:** په تیره زمانه کی د یو فعل د کولو آرزو ښکاره کوی. په تمنایی ماضی کی د فعلی صفت څخه وروسته (وای) او په سر کی یی (که، کشکی) راځی، لکه: کشکی زه هم تللی وای، که ته راغلی وای ښه به و، زره می کیده چی تللی وای
- **تاکیدی ماضی:** له لیری ماضی څخه د فعلی صفت په آخر کی د (به) په زیاتولو جوړیری لکه: راغلی به و، تللی به وی

قیود

- قیود هغه کلیمه ده چی د فعل سره یو ځای کیری او هغه په یو حالت او وضعیت پوری مقید کوی. مثلاً په دی جمله کی (زلمی راغی) هیڅ قید نسته او که ووايو چی (زلمی په خندا راغی) نو دلته یو بل شی هم پیدا سو چی د راتلو فعل یی په هغه پوری مقید کړ او هغه د خندا حالت دی. قیود په پښتو کی زیات قسمونه لری او د بیلو بیلو مقصدونو لپاره استعمالیری
- ۱- **د زمانی قیود:** چی یو فعل ته د زمانی او وخت قید ورکوی لکه: پروڼ ولاړم اوس راغلم، زه همیشه کار ته د وخته ځم، هرکله راشی هرکله اوسی
 - ۲- **د ځای او مکان قیود:** لکه: دلته کښینه، پاس وخیره، کښته کوز سه، نږدی راسه، وړاندی لاړ سه
 - ۳- **د شک قیود:** لکه: گوندی راسی، ښایی سبا ته ولاړ سم
 - ۴- **د علت قیود:** لکه: څله ځی؟، ولی نه کښینی؟
 - ۵- **د وضعیت او حالت قیود:** لکه: ژر ژر راځه، په منډه منډه ځه، ولی ورو ورو ځی؟
- یادښت:** په پښتو کی صفات هم د قید په صورت استعمالیری لکه: یواځی مه ځه، له دی سره ملگری ولاړشه، له مانه پټ ولاړی، زلمی هغلته غلی ناست دی

ادات (توری)

هغه کلیمی چی په خپلواکه توگه معنا نه لری او یا یواځی کوم مطلب او معنا نه ورکوی ادا ت یا توری نومیری لکه: (له، پر، که او هم).

- ادا ت په جمله کی د ارتباط او اتصال دنده سرته رسوی
- **د عطف ادا ت:** دوه کلیمی یا دوه جملی یو له بل سره نښلوی چی عبارت دی له: (او، هم، بیا، پس)

متلونه

متلونه هغه پراخه مفهوم لرونکی، په وزن برابری او لنډی ویناوی دی چی د استدلال د تائید لپاره د خبرو اترو په ترڅ کی ویل کیری. لکه په لاندی مثالونو کی :

- کور بار تر منزله نه رسیری

- څه چی کری، هغه به ریښی
- میرونه مری او نومونه یی پاتی کیږی

لیک نښی

په پښتو کی لیک نښی په لاندی ډول دی
کامه (،): دا علامه د عطف یعنی واو په ځای د مختلفو جملو د بدلیدو او د وینا د انفصال لپاره استعمالیږی
وقفه (؛): دا علامه د مشابهو جملو په آخر کی ایښودل کیږی او په وینا کی له فاصلی نه زیاته وقفه او انفصال راښی

ټکی (.): دا علامه د جملی په آخر کی راځی او له وقفی څخه زیاته فاصله راښی
شارحه (:): دا علامه د هغی جملی په آخر کی ایښودل کیږی چی وروسته یی تفصیل او شرحه راځی
ربط (-): دا علامه د یو کلیمی ربط له بلی سره ښی

لیندی (): ددی دوو قوسی کرښو په منځ کی معترضه جمله، خاص نومونه، اعداد او خارجی کلمات لیکل کیږی.
تفریقیه []: هر کله چی په یوه معترضه جمله کی بله معترضه جمله یا کلمه راسی نو لومړی معترضه د تفریقیه علامی په منځ کی او بله معترضه جمله په معترضه علامه کی راځی یعنی په دی شکل [--- (---) ---].
غبرگونی لیندی، ممیزه (()): کله چی یو عبارت له یو کتابه نقل کیږی یا کومه مقوله راوړله کیږی نو په ممیزه علامه کی یی لیکو.

د پوښتنی نښه (?): دا علامه د هغی جملی په آخر کی راځی چی مطلب تری استفهام او پوښتنه وی
د تعجب علامه (!): دا علامه د تعجب، حیرت، تردید، امر او نداء په وخت کی استعمالیږی
د انصراف علامه (...): د خبرو د قطع کولو په ځای یا د محذوفو جملو او کلیمو په عوض دغه ټکی راوړل کیږی، که د یوی جملی په پای څلور نقطی راغلی وی نو لومړی دری یی د انصراف علامه او څلورمه نقطه یی د جملی د پای نقطه ده.

لاندى کرښه _____: که یوه جمله یا نوم په خاص ډول د پاملرنی وړ وی نو تری لاندى یوه اوږده کرښه راکښل کیږی لکه: بناغلو دلته دریدل منع دی.

د مستعارو کلیمو لیکنه

په پښتو کی مستعارى کلیمی پر دوه ډوله دی چی یو ډول یی په خپل اصلی شکل لیکل کیږی او بل ډول یی په اوبنتلی شکل لیکل کیږی.

لومړی ډول: هغه مستعارى کلیمی چی په خپل شکل لیکل کیږی

- د عربی ټولی علمى، مذهبی اصطلاح گانی نوم او اعلام چی بی له کوم تغیره پښتو ته راننوتی دی په خپله اصلی بڼه لیکل کیږی لکه: صرف، نحو، منطق، معرفت، حج، زکوة، قبله، مدینه، قاهره، حمید، محمود او داسی نور.
- هغه کلیمی چی په خواصو پوری اړه لری، یعنی استعمال یی عمومی او ډیر نه وی، په هغو کلیمو کی هم بدلون نه راځی او په خپل شکل لیکل کیږی لکه: قاضی، حاکم، عالم او داسی نور.

دوهم ډول: هغه مستعارى کلیمی چی په اوبنتلی شکل لیکل کیږی

- هغه کلیمی چی زیاتی استعمالیږی او ضرورت ورته ډیر وی په اوبنتلی شکل لیکل کیږی لکه: وخت، خلک، کمیس او داسی نور چی اصلی یی وقت، خلق او قمیص دی
- هغه کلیمی چی هم پکی معنوی او هم پکی لفظی تغیر راغلی وی په اوبنتلی شکل لیکل کیږی لکه: اورته، عورت او داسی نور
- هغه کلیمی چی استعمال یی عام وی او په منځ او پای کی بی (ط، ص، ث، ع) راغلی وی په اوبنتلی شکل لیکل کیږی لکه: غلت، ختا، جوسه، خلاسی چی اصلی یی غلطه، خطا، غصه، جوته، خلاصی دی

یادښت: دوهم ډول کلیمو ته پښتو سوی کلیمی وایی

بدیع

بدیع: بدیع په لغت کی نوی شی ته وایی او په اصطلاح کی هغه علم ته وایی دکوم په واسطه چه د کلام بڼه والی څرگندیری. ددی علم واضع عبدالله مغنز دی. دبدیع علم پر دوه ډوله دی اول لفظی او دوهم معنوی.

معنوی صنایع

سوال او ځواب: هغه صنعت ته وایی چه شاعر په خپل کلام کی پوښتنی او ځوابونه سره یوځای کړی، لکه: وی مــــــــــــــــی زلفی دی پر مخ ولی تاویری وی نوروز دی شپه او ورځ ســــــــــــــــره سمیری

ارسال المثل: که شاعر په خپل کلام کی کوم مشهور مثل راوړی هغه ته ارسال المثل وایی، لکه: وایی زوی او لور تر پښو او بــــــــــــــــه تر حلقه فراموش په بیلتانه ځــــــــــــــــان او جهان شی

ارسال المثین: هغه ادبی صنعت دی چی شاعر په خپل شعر کی دوه متلونه راوړی لکه: چی اوربشی کــــــــــــــــری کله غنم کیری دی ریښتیا څــــــــــــــــه چی کری هغه به ریپی

کیسی (لغز): چه دیوشی د خواصو صفات او نور نښی وښودل سی او ددغه خواصو او نښو له مخی له مخاطب څخه د هغه شی د ښودلو پوښتنه وسی کیسه بلل کیری:

له پاسه راغی سور بلوخ، اغوستی یی پنځه پنځوس **مدعا المثل:** هغه ادبی صنعت دی چی شاعر په یو نیم بیټی کی یو مطلب راوړی او په بل نیم بیټی کی د خپل مطلب د اثبات دپاره یو خارجی مثال راوړی. لکه

نصیحت پــــــــــــــــه غافلانو اــــــــــــــــر نــــــــــــــــه کا د سړی اوسپنی څــــــــــــــــوشــــــــــــــــی ټکول دی

طباق: دی صنعت ته تضاد یا تقابل هم وایی هغه دادی چه شاعر په خپل کلام کی داسی کلمی راوړی چه یوه له بلی سره متقابلی وی، لکه:

هر سحر سترگی د گل پــــــــــــــــه اوبنو ډکی په دا باغ کی بــــــــــــــــی ژړلو خدا نشته **مراعات النظیر:** چه تناسب او تلفیق هم ورته وایی او هغه دادی چه شاعر په خپل کلام کی داسی کلمی سره یوځای کړی چه یو له بل سره تناسب او نزدیوالی ولری.

لف او نشر: هغه صنعت ته وایی چه شاعر په خپل کلام کی لومړی څو شیان ذکر کړی وروسته بیا د هغوی تعریف او بیان وکړی. نوکه دغه تعریف او بیان په ترتیب سره سوی وی مرتب او که بیله ترتیب څخه وی غیر مرتب لف نشر دی، لکه:

په ځان او په جهان کــــــــــــــــی ما دوه څیزه دی وکښلی

په ځان کی دواړه سترگی پــــــــــــــــه جهان کی واړه ښکلی

عکس او تبدیل: که د لومړی فقری یا مصرعی په دوهمه فقره یا مصرعه کی سره واوړی او معنی تضاد ځینی پیدا سی عکس او تبدیل نومیری. لکه:

ما په سل کرته یاد کړی تــــــــــــــــه رانغلی زه به سل کرته درشمه که تا یاد کړم **حسن تعلیل:** حسن تعلیل دادی چه شاعر دکوم وصف لپاره یو تناسب علت راوړی مگر دا علت باید خیالی یا ادعائی وی نه حقیقی، لکه:

چی سبا به لــــــــــــــــه مجلسه جدا کیری شمع ځکه درسته شپه د ســــــــــــــــوز ژړا کا **رجوع:** په لغت کی بیرته راگرځیدلو ته وایی او په ادبی اصطلاح کی هغه صنعت دی چی یو څوک یوه خبره یو وار اظهار کړی او بیا وروسته خپله خبره باطله کړی لکه:

د ملاخیال دی زه حنان لــــــــــــــــکه وینته کړم زه غلت سوم کله مــــــــــــــــوی هسی مین سته **جمع:** د څو شیانو یا صفاتو تر یوه حکم لاندی راوستلو ته وایی لکه:

داهمه واړه عاشق لــــــــــــــــره پیداسول که تهمت کــــــــــــــــه ملامت دی کــــــــــــــــه پیغور

تنسيق الصفات: تنسيق په لغت کې برابرولو ته وايي او په اصطلاح کې يو بيت کې د څو صفتونو ذکر او بيان ته تنسيق الصفات وايي. لکه:

ناز، نخري، خندا، فتنی، جنگونه له خپل يار سره هم تازه دا رنگونه

تجاهل العارف: هغه صنعت ته وايي چې شاعر يو معلوم او څرگند شی مجهول وگني او سره له دې چې په مطلب بڼه پوه وي دکوم نزاکت لپاره خپل ځان نافهمه واچوي، لکه:

دا د کوم گلرخ لـــــــغه غمه په گلشن کې دی گلان په وینو ســـــــره لکه سالو

برانت طلب يا حسن طلب: عبارت دی له هغه صنعت څخه دی چې يو شاعر په ډيرو خوږو او له احترامه ډکو کليمو سره خپله معشوقه ځان ته راغواړي. لکه:

تل درتـــــــه ولاړ دی په دربار کې دی فرياد کا خیر د دیدن ورکړه و خواجه ته په کچکول کې

تلمیح: هغه صنعت ته وايي چې شاعر په خپل کلام کې کومې مشهورې قيصې يا واقعي ته اشاره کړې نو که سړی په هغه قصه يا واقعه پوه نه وي دشعر معنی ورته گرانيري، لکه:

د دنيا په دبښمنۍ کـــــــی عیسی وخت و آسمان ته

په دوستي کې یـــــــی لائی تخت الثرایه قارون هسی

تشخیص او انطاق: دا هغه معنوی صنعت ته وايي چې شاعر پخپل کلام کې يو بی ساه شی ته ساه ورکړي او بیا د هغه په ژبه و غږيږي. لکه:

ما ویل څـــــــه دی بڼکلیه گله ولی ژاری ده ویل ژوند می دی یـــــــوه خوله خنډیده

حسن مطلع: دا هغه معنوی صنعت دی چې شاعر د خپل کلام لومړی برخه په داسې الفاظو سره شروع کړي چې ویوونکی او اوریدونکی دپته مجبور کړي چې دغه کلام تر پایه پوري ولولي یا یې واورې. لکه:

چې د خیال پـــــــه لاسو تن د دلبر نیسم د هلك پـــــــه دود په لاس کې قلم نیسم

حسن مقطع: چې شاعر خپل کلام په خوندورو او زړه وړونکو الفاظو سره بی له کوم شرط څخه قطع کړي، لکه:

د بنادمنو پـــــــه خندا ږو د غمجنو پـــــــه ژړا ږو

تکرار حسن: هغه صنعت ته وايي چې شاعر په خپل کلام کې کوم کلمه د تدریج، تاکید، ډيروالی يا داسې نورو اغراضو له امله تکرار کړي، لکه:

ستا ملالو سترگو زړه لـــــــه مانه یو وړ آهـــــــو چشمه گلرخساره راشه راشه

مبالغه: که يو شاعر دیوشی وصف تراندازی زیات بیان کړي او دهغه بڼه والی او بدوالی يا تصدیق او تکذیب ته شدت او قوت ورکړي مبالغه بلل کیږي.

مبالغه پر دری ډوله ده: ۱- تبلیغ، ۲- اغراق، ۳- غلو

الف- تبلیغ: هغه دادی چې ادعا هم د عقل او هم عادت له مخی امکان ولری

ب- اغراق: چې مدعا د عقل له مخی امکان ولری خو عادتاً امکان ونه لری

ج- غلو: چې مدعا هم عقلاً ناممکنه او هم عادتاً ناممکنه وی

لفظی صنایع

لفظی صنعتونه هغه دی چې د شعر یا د نثر فقد د الفاظو سره ارتباط لری یا هغه بنایست چې د کليمو د ظاهري اړخ او الفاظو د شکل سره رابطه لری. د لفظی بنایست ځینی مشهور ډولونه په لاندی ډول دی:

تجنیس: هغه صنعت ته وايي چې شاعر په خپل کلام کې داسې کلمې راوړي چې شکل یې يو او معنی یې بېله وی.

تجنیس په پښتو کې پر اوه ډوله ده

۱- **تام تجنیس:** هغه تجنیس ته ویل کیږي چې شاعر په خپل کلام کې دوی داسې کلمې راوړي چې شکل یې يو او معنی یې بېله وی.

۲- **ناقص تجنیس:** هغه تجنیس دی چې د متجانسو کلمو شکل یو او معنی یې بېله مگر په حرکاتو کې هم توپیر ولری

۳- **زاید تجنیس:** چې د متجانسو کلمو څخه دیوی کلمې په سر، منځ یا پای کې یو توری زیات راشی زاید تجنیس دی

۴- **مرکب تجنیس:** هغه تجنیس ته وایی چه دمتجانسو کلمو څخه یوه کلمه بسیطه او بله مرکبه وی. مرکب تجنیس پر دوه ډوله دی. ۱- متشابه مرکب ۲- مفروق مرکب

الف: متشابه مرکب: هغه مرکب تجنیس دی چه بسیطه او مرکبه دواړی یوشکل ولری.

ب: مفروق مرکب: هغه مرکب تجنیس ته وایی چه بسیطه کلیمه د بسیطی او مرکبه کلمه د مرکبی کلمی شکل ولری

۵- **مکرر تجنیس:** هغه دادی چه شاعر دخپلو بیتو په پای کی دری داسی متجانسی کلمی څنگ په څنگ راوړی چه د لومړی کلمی په سر کی یو یا څو توری زیات راسی

۶- **مطرف تجنیس:** هغه تجنیس ته وایی چه دمتجانسو کلمو نور شکل یو وی مگر په یوه توری کی سره بیل وی

۷- **خطی تجنیس:** هغه تجنیس ته وایی چه متجانسی کلمی په خط کی سره یو شی وی یعنی د ټکو بغیر یو شکل ولری

توشیح: هغه ادبی صنعت ته ویل کیږی چه شاعر خپل شعر داسی جوړ کړی چه دهغه شعر دبیتو یا مصرعو لومړی توری سره یوځای سی له هغه څخه نوم، مصرع، بیت یا کومه جمله جوړه سی.

قلب: قلب په لغت کی سرچپه کولو ته وایی، د ادبی فنونو په اصطلاح کی په یوه وینا کی د دوو یا زیاتو داسی کلیمو راوړل دی چی توری یی په شکل او عدد کی سره یو او په ترتیب کی سره اوښتی وی. لکه:

د دوران ————— انقلا ب له لا بقا سی
په پورته بیت کی (لابقا) د (اقبال) سره اوښتی دی.

سجع: سجع په لغت کی د قمری موزون آهنگ ته وایی، اصطلاحاً په نثر کی د جملو او فقرو هم آهنگی ته سجع وایی. لکه: د خوارانو یا ژړا ده یا بنیرا. سجع پر دری ډوله ده:

۱- **متوازی سجع:** هغه سجع ته وایی چی د سجعی په کلیمو کی د غبرونو په شمیر، وزن او اخره قافیی کی سره برابری وی لکه: خپله ژبه هم کلا ده هم بلا ده

۲- **متوازنه سجع:** هغه سجع ته وایی چی د سجعی کلیمی په آخر حرف کی سره مختلفی او د حروفو په وزن کی سره یو ډول وی لکه: ښه نوم دی د ځان، بد نوم دی د قام.

۳- **مطرفه سجع:** چی د سجعی کلیمی په آخر حرف کی سره یو او د وزن په شمیر کی سره بیلی وی. لکه: ژرنده که د پلار ده هم په وار ده

معما: معما دی ته وایی چه کوم نوم، نیټه یا کوم بل مطلب په شعر کی پټ او رمز راوړه شی، مثلاً د یونس نوم او نمک چی دواړه د اجد په حساب ۱۲۶ کیږی او دلته دواړه یو بل ته نسبت سوی دی.

نظمونه

نظم په لغت کی د مرغلرو پیلو ته وایی او په اصطلاح کی هر هغه کلام چه وزن او قافیه ولری نظم بلل کیږی نظم پر دوه ډوله دی: ملی نظمونه او مشترک نظمونه

۱- ملی نظمونه

۱- **لنډی:** هغه اشعار دی چه شاعر یی معلوم نه وی چه ټپه، مسره او ټپی هم ورته ویل کیږی. لنډی دوی مصرع لری چه اوله مصرع یی ۹ سیلابه او دوهمه مصرع یی ۱۳ سیلابه وی.

۲- **نیمکی یا سر:** دایو ډول شعر دی چه د لنډی سره په گډ ډول ویل کیږی چه لومړی د لنډی یو مصرع ورپسی د نیمکی یو مصرع وروسته بیا دلنډی یو مصرع او وروسته بیا د نیمکی یو مصرع ویل کیږی او هر وخت دا قاعده نه عملی کیږی بلکه په هر ډول کیدای سی نیمکی دلنډی سره یو ځای سی.

۳- **چاربیته:** چاربیتی دایو اشعار دی چه کیسی، نکلونه، داستانونه او نور اوږده اوږده مضامین په کی ادا کیږی. چاربیته یوسر لری چه هغه ته کسر یا پیر ویل کیږی. کسر اول د چاربیتی په سر کی او بیا تر هر بند وروسته تکرار یږی او د چاربیتی د مصرعو شمیر د ۴ څخه تر ۲۰ پوری رسیږی. چاربیتی لاندی شکل لری:

۴ - رباعی: هغه غزل چه موضوع یی پند او نصیحت وی رباعی بلل کیږی.

۵ - بگتی: بگتی د چاربتی په څیر یو سر لری چه په عمومی ډول یو بیت وی او د دواړو مصرعو قافیه یی سره برابره وی او دهر بند وروستی مصرع د بگتی له سر سره په قافیه کی یو شی وی. سر یی دهر بند په پای کی تکراریږی

۶ - ناری یا پرغونه: دا هغه اشعار دی چه په نورو ژبو کی یی مثال هم نه لیدل کیږی او په پخوانیو نکلونو کی رخی مثلاً د آدم خان او دُرخانی په نکل کی رخی

۲- مشترک نظموه

۱ - غزل: دغزلو لومړی بیت ته مطلع وایی. دمطلع دواړی مصرع او د نورو بیتونو دوهمی مصرع یوله بله سره په قافیه کی یوشی وی او په وزن کی د غزلی ټولی مصرع سره برابری وی، دبیتو شمیر یی د ۵ څخه تر ۱۵ پوری رسیږی او اکثره غزلی عشقی وی.

۲ - بولله: بولله یو ډول شعر دی چی قصیده ورته وایی، ډول ډول مضامین پکښی ویل کیږی او دبیتو شمیر یی د ۱۶ څخه تر ۲۰۰ پوری رسیږی.

۳ - رباعی: رباعی هغه دوه بیتونه دی چه د لومړی بیت دواړه مصرع او د دوهم بیت اخر مصرع په قافیه کی یوشی وی داباید په فهم کی ولری چه د پښتو ملی رباعی او دپښتو مشترکه رباعی یوتربله فرق لری.

۴ - قطعه: دوه یا تر دوو زیات بیتونه دی چه د لومړی بیت د دوو مصرعو قافیی سره یو شی نه وی مگر دبیتونو دوهمه مصرعی یی یو ډول قافیه ولری.

۵ - مثنوی: په مثنوی کی ټول بیتونه یو ډول قافیه نه لری بلکه د هر بیت دواړی مصرع په قافیه کی یو ډول وی دبیتو شمیر یی هم نه دی معلوم بلکه د شاعر په قصه پوری اړه لری کومه قصه چه شاعر یی په شعر کی ادا کول غواړی.

۶ - مستزاد: هغه شعر دی چی یوه مصرع یی اوږده او بله یی لنډه وی لکه:

نه غواړم چی واورم نه په خوله د خیر ویل کړم	مدام منت پر بل کړم
چی قهر راسی عقل می مغلوب سی نو کنخل کړم	مدام منت پر بل کړم
که هر څو کتابونه رنگ په رنگ و ځان ته ډیر کړم	اوبسی تر نظر تیر کړم

۷ - مربع: یو ډول شعر دی چی هر بند یی دوه بیتونه لری د سر په دوو بیتو کی څلور سره مصرع یو ډول قافیه لری، وروسته مصرع گانی یی اولی دری یو ډول قافیه مگر دریمه یی د اولو څلورو سره یو ډول قافیه لری لکه د پیرمحمد کاکړ په لاندی مربع کی:

زړه می نادان و د مینی غل سو	فراق یی اور و راباندی بل سو
راحت می واره په غم بدل سو	اوبسی سیلاب دی صورت می شل سو
زیبا نگار چی زه راپه یاد کړم	له درد و غمه آه و فریاد کړم
قبول حیران یم د چا ارشاد کړم	له درد و غمه ما خواره د لاری مل سو

۸ - مخمس: د مخمس هر بند د سره تر پایه پنځه پنځه مصرع دی لومړی پنځه مصرعی یو ډول قافیه لری په نورو بندونو کی لومړی څلور مصرعی په قافیه کی سره یو شی وی مگر پنځمه مصرع یی له لومړیو پنځو مصرعو سره یو ډول قافیه لری او د شعر تر پایه پوری دغه مراعات په کی کیږی. د حمید ماشوخیل د مخمس دوه بندونه په لاندی ډول دی:

د هجران د لاسه ناست یم ویر ژرلی	لکه بت په غټو سترگو دم ختلی
بی هوده په صورت روغ په زړه ننلی	بیلتانه په مرگی حال یم رسولی

رببه راوولسي اشنا پسه سفر تللی
 ياله يار سره ولاړ وی په رکاب کی
 يايی مړاوی د هجران په اول تاب کی
 حساب نسوم د یوی چاری په باب کی
 هسی پاتسی سوم بی آبه مخ ناولی

۹ - مسدس: هر بند یی شپږ شپږ مصرعی لری. لومړی شپږ مصرعی یو ډول قافیه لری په نورو بندونو کی لومړی پنځه مصرعی یو له بله، په قافیه کی سره یو شی وی مگر د شپږمی مصرعی قافیه د لومړی شپږو مصرعو پر قافیه باندی بنا وی. د شمس الدین کاکړ د مسدس دوه بندونه په لاندی ډول دی:

وخت د سحر دی مرغان چغیری
 جرس اواز کازره می لږزیږی
 سترگی می غورخی بانو ریږی
 اثر د غم دی رامعلومیږی
 کوم بند د خببر به اورسیږی
 دیار د تللو خبری کیږی

داڅه عشق نه دی واره تگی ده
 دا اخلاص نه دی دغا بازی ده
 داصدق نه دی منافقی ده
 دایوی نه دی بیزاری ده
 چری پریار غم دی پر ما بنادی ده
 بی حیا زره دی زما وشرمیږی

یادښت: مسبع، مثنی او معشر هم عینی ډول اشعار دی مگر یواځی د مصرعو په تعداد کی یی توپیر سته چی په مسبع کی هر بند اوه مصرعی، په مثنی کی اته مصرعی او په معشر کی لس مصرعی وی چی عینی قوانین مراعاتوی

۱۰ - ترجیع بند: د ویلو ترتیب یی داسی دی چی لومړی څو بیتونه ویل سی، وروسته بیا یو بیت د دواړو مصرعو قافیه یی یو له بل سره یو شی وی مگر د نوموړو بیتو سره یی قافیه بیله وی ورولویږی او دغه بیت له هر بند سره تکراریږی. په ترجیع بند کی د هر بند د بیتونو شمیر غالباً د پنځو او لسو بیتو په منځ کی وی مگر پنځه بیته، اوه بیته او نهه بیته ډیر رواج لری او کله کله یی د بیتونو شمیر تر لسو هم زیاتی وی. د ترجیع بند د ټولو بندونو د بیتونو شمیر باید مساوی وی. د پیرمحمد کاکړ د ترجیع بند یو بند په لاندی ډول دی:

ستا پر مخ پر تورو زلفو زه شیدا یم
 پسه فراق کی دی تل خورم د خيگر وینی
 صبح و شام په آه فغان په اوایلا یم
 له سبر و تروان می بی تا نسته مبتلا یم
 له سرو وینو ډک لرمون لکه حنان یم
 په دربار کی دی د سپیو مدعا یم
 زه صیاد دی د دیی دن په تمنا یم
 بیگانه می هنوز مه گڼه آشنا یم
 که شل کاله دی مانی وی له ما یاره

له اشنا مکه مانه بی وفایی ده
 چی سیدیمین بی اوره جدایی ده

۱۱ - ترکیب بند: له ترجیع بند سره صرف دومره توپیر لری چی په ترجیع بند کی کوم بیت چی وروسته تر هر بند راځی تکراریږی مگر په ترکیب بند کی وروسته تر هر بند وروسته یو بیل بیت چی بیله قافیه او بیله معنی لری راوړل کیږی او هم باید د ترکیب بند د بیتو شمیر په هر بند کی مساوی وی. د حمید د ترکیب بند دوه بندونه په لاندی ډول دی:

په منزل به یی سبا گوره څوک مله وی
 په څه شان به شکسته زهیر په زره وی
 له نغی به یی دزره نغمه په خوله وی
 رانجه کری به یی چا خاوری د پله وی
 دم قدم به یی خولی د مخ په وله وی

سزاوار د ه ستم د هر پیغور یم
 چی می یار په سفر تللی زه پر کور یم

یا د یاره سره تللی په سفر وای
 یا یی مری د بیلتانه د غمه زر وای
 په هر ځای می غورولی پری وزر وای
 یا په دواړو سترگو تپ روند په نظر وای
 خود به خود می ځان وهلی په خنجر وای

هسی پازمی سوم تر یار پوری مخ توری
 په جگره د عاشقانو کی کور گوری

بیان

بیان په لغت کی ایضاح او څرگندولو ته وایي او په اصطلاح کی هغه پوهنه ده چه د هغی په ذریعه کولای سو چه یو مضمون په بیلا بیلو عباراتو کی بیان کړو او په مختلفو قالبونو کی یی واچوو. مثلاً که مور و غواړو چه د زلمی زړه ورتیا بیان کړو نو په لاندینیو بیلابیلو عباراتو کی دا مطلب څرگندولای سو:

۱- زلمی د زمري په شان زړه ور دی

۲- زلمی په زړه ورتوب کی زمري دی

۳- زلمی زمري دی

۴- زلمی د زمري شیدی رودلی دی

او داسی نورو عباراتو کی یی کولای سو.

د بیان علم له دری شیانو څخه بحث او څیړنه کوی: تشبیه، مجاز او کنایه

تشبیه

که یو شی له بل شی سره د هغه مشترک وصف په وجه چه ددوی په منځ کی پروت دی مشابه سی، تشبیه بلل کیږی. لکه په دی بیت کی:

خپل عمر شپی او ورځی چه په زړه کړم هسی درومی چه گویا د سیند اوبه دی

په پورتنی بیت کی عمر مشبه او د سیند اوبه مشبه به بلل کیږی، تیریده ددوی په منځ کی یو مشترک وصف دی چه شاعر په همدغه وجه خپل عمر د سیند له اوبو سره تشبیه کړی دی.

د تشبیه غرض: د تشبیه غرض اکثره و مشبه ته راجع کیږی نو کله د تشبیه څخه غرض د مشبه د حال بیان وی ځینی وخت یی مقدار، بنکلا، بڼه والی، بدوالی یا داسی نوری خواوی په نظر کی نیول کیږی. مثلاً په دی بیتونو کی د تشبیه غرض د مشبه د حل بیان دی:

لکه ونبلی مرغی په سست دام دسلو لومو هسی زه پریشانو زلفو کبني یستم په کشاله کی

هسی کار په ماد ترکو خدا وکر لکه ووژنی یوبل په مسخرو کی

د تشبیه دوی خواوی: تشبیه دوی خواوی لری یوه خواوی مشبه او بله خواوی مشبه به وایي چه تشبیه د دوی خواوو په لحاظ پر دری ډوله ده:

الف- مرکبه او مفرده تشبیه: د تشبیه یوه خوا مرکبه او بله مفرده وی یا داچه دواړه خواوی مرکبی یا مفردی وی نو ځکه په دی برخه کی څلور ډوله تشبیه راځی:

الف ۱-- چه مشبه مرکب او مشبه به مفرد وی لکه په لاندی بیت کی:

بڼه اټکل دی وکره نشته ځای د فریاد چاته

لکه شمع پټه خوله څه په ژړا له دی محفله

په دی بیت کی پټه خوله څه په ژړا مشبه او شمع مشبه به دی چه مشبه ترکیبی شکل او مشبه به مفرد شکل لری:

الف ۲-- چه مشبه مفرد او مشبه به مرکب وی لکه په لاندی بیت کی:

آه می لکه دود له درد وسوزه تر خوله وخت

چتر می پرسر شو سایبان راسره درومی

په پورتنی بیت کی آه مشبه او مفرد دی او دود په داسی حال کی چه د مین له خولی څخه راوتلی دی او وروسته بیا له هغه څخه چتر او سایبان جوړ سوی دی او دمین پر سر درومی یو ترکیبی حال لری

الف ۳-- چه مشبه او مشبه به دواړه مرکب وی لکه په لاندی بیت کی:

رنگ د مخ دی په عرق کی نمایان دی د گل عکس څرگندیږی په شبنم کی

په پورتنی بیت کی د مخ رنگ په عرق کی مشبه او گل عکس په شبنم کی مشبه به دی او دواړه مرکب دی.

الف ۴-- چه مشبه او مشبه به دواړه مفرد وی لکه په لاندی بیت کی:

عاشقان یی د دنیا له غمه خلاص کړه عاشقی د سلیمان پاچا غمی دی

په پورتنی بیت کی عاشقی مشبه او د سلیمان پاچا غمی مشبه به دی چه دواړه مفرد راغلی دی.

ب- **عقلی او حسی تشبیه:** عقلی تشبیه هغه ده چه د عقل په واسطه سری پری وپوهیږی او حسی تشبیه هغه تشبیه ده چه د حواسو په واسطه یی پیژندنه کیږی یا په بل عبارت که مشبه او مشبه به خارجی وجود ولری حسی او که نه وی عقلی بلل کیږی لکه په لاندی بیت کی:

بیهوده پیرمحمد دروهی په سنگ نصیحت پر سنگیندلو اثر نکړی

په پورتنی بیت کی نصیحت مشبه او در مشبه به دی نصیحت کوم خارجی وجود نه لری او ډری لری. نو ځکه مور وایو چه په دی تشبیه کی مشبه عقلی او مشبه به حسی دی. په عقلی او حسی تشبیه کی کله یوه خوا عقلی او بله حسی وی او کله بیا دواړه خواوی عقلی یا حسی وی نو ځکه په دی برخه کی هم څلور ډوله تشبیه راخی:

ب۱-- چی مشبه عقلی او مشبه به حسی وی لکه د عبدالقادر په بیت کی:

خیال یی چی په زړه کی د رخسار ساتم همیش

دنده پـــــــه گـــــــوگل کی گویا نار ساتم همیش

ب۲-- چی مشبه حسی او مشبه به عقلی وی لکه د میرزا خان په بیت کی:

که سپین مـــــــخ د یار اسلام زلفی کفار هم

مقصود یو دی پـــــــه کعبه په بتخانه کی

ب۳-- چی مشبه او مشبه به دواړه عقلی وی لکه:

ځکه هیڅوک مـــــــاره نشو په لیدو

بنه لیده او بـــــــه آواز د روح خوراک دی

ب۴-- چی مشبه او مشبه به دواړه حسی وی لکه د رحمن بابا په بیت کی:

هسی رنـــــــگ دی زما زړه کړ شوک په شوک

لکه گل چـــــــی څوک د طفل په لاس ورکا

ج- **د تعدد په اعتبار د دواړو خواوو ډولونه:** د تعدد په اعتبار هم د تشبیه دواړی خواوی پر څلور ډولونو باندی ویشل کیږی: ملفوفه، مفروقه، تسویه او جمع. چی هر یو یی په لاندی ډول دی:

ج۱- **ملفوفه:** ملفوفه تشبیه هغی تشبیه ته وایی چی لومړی خو مشبه ذکر سی او وروسته بیا د هر مشبه لپاره مشبه به راوړه سی لکه د علیخان خټک په بیت کی:

ځکه خدای تـــــــه لاس په شام و سحر نسیم

توری زلفـــــــی سپین رخسار ورڅخه غوړم

ج۲- **مفروقه:** که په یو بیت یا یوه مصرع کی څو مشبه به راوړل سی مفروقه تشبیه بلل کیږی لکه د رحمن بابا په بیت کی:

چی سبزه پـــــــه اور کی څنگه زرغونیری

مخ دی اور خـــــــط دی سبزه ده زه حیران یم

ج۳- **تسویه:** چی د دوو یا څو مشبه دپاره مشبه به راوړه سی لکه د میرزا حنان په لاندی بیت کی:

تور اطلس یـــــــی پـــــــر کعبه دی غوړولی

دا پر مخ یـــــــی خال وخط زلفی نه دی

ج۴- **جمع:** په دی ډول تشبیه کی د یو مشبه لپاره څو مشبه به راوړل کیږی لکه د رحمن بابا په لاندی بیت کی:

تیری تـــــــوری دی زما په قتلولو

هغه سترگی چـــــــی نرگس و هم بادام دی

د تشبیه ادات

هغه توری چی پر تشبیه باندی دلالت کوی د تشبیه ادات بلل کیږی لکه: (غوندی، لکه، څیر، دود، شان، ته به وایی، ته و، سیال) او داسی نور. تشبیه د اداتو له مخی پر دوه ډوله ده:

مرسله تشبیه: هغه تشبیه ته وایی چی ادات پکښی ذکر سوی وی لکه:

چی دی شام او ورځ خوراک سو د قام غوښی

یوه ورځ بـــــــه بندیوان د باز په څیر سی

موکده تشبیه: هغه تشبیه ته ویل کیږی چی ادات پکښی نه وی ذکر سوی او دغه تشبیه پر دوه ډوله ده:

الف: اول ډول هغه تشبیه ده چی صرف ادات نه وی پکښی راغلی لکه د رحمان بابا په بیت کی:

که داغونه می پـــــــه زړه باندی صنم ردی

خدای وما تـــــــه گلونه د جنت کړی

ب: بل دا ډول تشبیه ده چی سربیره پر دی چی ادات پکښی نه وی راغلی بلکی مشبه او مشبه به پکښی مضاف او مضاف الیه راغلی وی لکه:

په سینه مـــــــی د زخمونو حساب نسته

و ناوک تـــــــه د مژگانو دی هدف کړم

په پورته بیت کی یو خو ادات نه دی راغلی بل داچی مژگان مشبه دی دلته مضاف راغلی او ناوک مشبه به دی او دلته مضاف الیه راغلی دی

مجاز

مجاز په لغت کی و اجازه ورکړه سوی ته وایی او د زړورتوب او تجاوز په معنی هم راغلی دی، د بیان د پوهانو په اصطلاح کی یو لغت د خپلی اصلی او حقیقی معنی څخه تجاوز وکړی او د یوی غیر وضعی معنی لپاره راوړل سی مجاز بلل کیږی. مثلاً که مونږ زلمی ته خطاب ورکړو چی راسته زمريه نو کله چی مورن دزمری کلیمه د زلمی دپاره استعمال کړه نو دا مجاز بلل کیږی. مجاز پر دوه ډوله دی: مستعار مجاز او مرسل مجاز

۱- مستعار مجاز (استعاره): استعاره په لغت کی عاریت غوښتلو او په اصطلاح کی د غیر حقیقی معنی لپاره د کوم لفظ استعمالولو ته وایی په دی شرط چی د حقیقی او مجازی معنی تر منځ د تشبیه علاقه موجوده وی
د استعاری او تشبیه تر منځ توپیر: لاندی بیتو ته پاملرنه وکړی:

د پرکار پـــــــه دود پر سر باندی څرخیرم
د یار خیال چـــــــی راوی د زړه تر کوره
د آشنا له هجره هـــــــی سرگردان سوم
په قدم کی یـــــــی گوهر له سترگو توی کړه
په لومړی بیت کی شاعر خپله مشبه او پرکار مشبه به دی مگر په دوهم بیت کی گوهر د اوبنکو دپاره یو مجاز کلیمه ده چی استعاره راوړل سوی ده. د استعاری او تشبیه تر منځ توپیر په لاندی نفاطو کی دی:

الف- په تشبیه کی مشبه او مشبه به دواړه باید ذکر سی او په استعاره کی یوازی مستعارمنه ذکر سی او که مستعار له راوړل سی نو د مستعار منه د لوازمو څخه هم یو شی باید راوړل سی
ب- په تشبیه کی د مشبه او مشبه به ترمنځ مشترک وصف ته وجه شبه وایی او په استعاره کی یی وجه جامع بولی. په تشبیه کی کله کله وجه شبه او ادات راوړل کیږی مگر په استعاره کی وجه جامع نه راوړل کیږی او ادات بیخی وجود نه لری

ج- په تشبیه کی د قرینی راوړلو ته ضرورت نسته او په استعاره کی قرینه باید هر ورو راوړل سی
د استعاری ډولونه: استعاره زیات ډولونه لری چی یو څو یی په لاندی ډول دی:

مصرحه استعاره: هغه استعاری ته وایی چی مستعار له حذف سی او یوازی مستعارمنه راوړل سی چی دا ډول استعاره په پښتو کی په زیاته پیمانته استعمالیږی لکه د کاظم خان شیدا په بیت کی:

خپلی توری دی پـــــــه چا دی نن سړی کړی
په پورتنی بیت کی توری د سترگو معنی لری
مکنیه استعاره: هغه استعاری ته ویل کیږی چی شاعر مستعار له ذکر کړی او مستعار منه حذف کړی مگر د مستعار منه له متعلقاتو څخه کوم شی راوړی ځکه چی په دی ډول استعاره کی مستعار منه له خپلو متعلقاتو څخه پیژندل کیږی لکه د رحمن بابا په بیت کی:

هر ساعت زما د غور پـــــــه تاوولو
د فلک لاسونه شنه سوه تـــــــر څنگلو
په پورتنی بیت کی فلک د ظالم سړی دپاره استعمال سوی دی یعنی مستعار له (فلک) او مستعار منه (سړی) لاس چی د مستعار منه (سړی) د متعلقاتو څخه شمیرل کیږی دا څرگنده کړه چی مستعارمنه سړی دی
اصلیه استعاره: هغه استعاری ته ویل کیږی چی شاعر په خپل کلام کی کوم جامد اسم استعاره کړی لکه:

راښکاره یـــــــی نکره هیڅ د لږو لعل
تویوم که لـــــــه چشمانو مرغلری
تبعیه استعاره: هغه استعاری ته وایی چی د مستعار لفظ جامد اسم نه وی په کی راغلی بلکی فعل حرف یا مشتق اسم په کښی استعاره سوی وی لکه د ښکارندوی غوری په بیت کی:

هر پلورنی ولـــــــی بهاندی خاندی
په پورته بیت کی (خاندی) یو فعل دی چی د اوبو د شرهار دپاره یوه استعاره راوړل سوی ده
له خوبنیه سروهی لـــــــه سنگرونه

مطلقه استعاره: هغه استعاری ته ویل کیږی چی د مستعار له یا مستعارمنه له متعلقاتو څخه کوم شی نه وی پکښی ذکر سوی لکه د رحمن بابا په بیت کی:

د دیدن پـــــــه گدایی کی ننگ نسی
په پورتنی بیت کی (بتان) د ښکلو دپاره استعمال سوی دی
درویزگر یم د بتانو پـــــــه بازار گد

مرشحه استعاره: هغه استعاره ده چی د مستعارمنه له متعلقاتو څخه کوم شی ذکر سی لکه د پیرمحمد په بیت کی:

ستا د غشو له پـــــــرهاره به روغ نسـم چي وشتلي دي پـــــــه زړه لکه خنجریم
 په پورتنی بیت کی غشی د بانوگانو لپاره استعاره سوی دی وشتل او پرهار چی د (غشی) یعنی مستعارمنه له
 متعلقاتو څخه دی هم ذکر سوی دی
مجرده استعاره: هغی استعاری ته ویل کیږی چی د مستعار علایم او متعلقات راورل سی لکه د پیرمحمدکاکړ په
 لاندی کی بیت کی:

پریشانی مـــــــی د خاطر ورځنی پاڅی چي سنبل سی پـــــــه سپین مخ باندی پریشان ستا
 سنبل د زلفو دپاره استعمال سوی ده یعنی سنبل مستعارمنه او زلفی مستعار دی

۲- مرسل مجاز: که د حقیقی او مجازی معنی تر منځ د تشبیهی علاقه نه وی او د سببیت، مسببیت، ظرفیت،
 مطروفیت یا داسی نوری علاقی موجودی وی نو مرسل مجاز بلل کیږی، لکه په لاندی بیتو کی:

راته وکړه پـــــــه دی سرو شونډو بیان لږ دا زما پـــــــه اورو واچوه احسان لږ
 که آهو می د عصمت پـــــــه وینو رنگ ده ماته کړی یـــــــی مری د غم زمري ده
 که ماته پـــــــه شنو کانو کړه وران نسو هغه ښکلی د حسین پـــــــه ککری ده
 په لومړی بیت کی شونډی ذکر سوی دی مگر مطلب ځنی ژبه ده ځکه چی بیان په شونډو سره نه کیږی او د
 شونډو او ژبی ترمنځ د مجاورت او گاونډی توب علاقه پرته ده نه د تشبیه علاقه، د دوهم بیت په دویم مصرع کی
 مری ذکر سوی ده مطلب ځنی مغزی دی ځکه چی مغزی ماتیدل په پښتو کی یوه ډیره مشهوره اصطلاح ده او د
 مری ماتیدلو محاوره په پښتو کی نسته نو ځکه مری ذکر سوی ده او مراد ځنی مغزی دی، مری او مغزی هم د
 تشبیه علاقه نه لری بلکی د گاونډیتوب او مجاورت علاقه لری

مرسل مجاز زیاتی علاقی لری چی له هغوی څخه یی ځینی په لاندی ډول دی:
مجاورت: هغه علاقه دی چی یو شی یاد سی او مراد ځینی د هغه مجاور او گاونډی وی لکه په پورته بیتو کی
سببیت: چی سبب ذکر سی او مراد ځینی مسبب وی لکه د حمید ماشو خیل په لاندی بیت کی:

هسی مور کړم د یار غم لـــــــه خپله عمره چي پـــــــه حلق کی می اوبه د حیوان نښلی
 په پورتنی بیت کی له مور څخه مطلب بیزارۍ ده ځکه چی د یار غم شاعر له خپل عمر څخه بیزاره کړی دی او
 مور سبب بیزارۍ دی چی دلته شاعر د بیزارۍ مطلب ځینی اخستی دی
مسببیت: هغه دادی چی مسبب ذکر سی مطلب ځینی سبب وی لکه د میرزا حنان په بیت کی:

هیڅ خبر مـــــــی بیا د ورک یوسف رانغی که یعقوب رنگه مـــــــی شو واره مژگان سپین
 په پورتنی بیت کی (ژړا) چی د مژگانو د سپینوالی سبب گرځی نه ده راغلی او سبب چی د مژگانو سپینول دی
 پکښی ذکر سوی دی نو ځکه مسبب بلل کیږی
کلیت: چی کل ذکر سی او مراد ځینی جز وی لکه د رحمان بابا په بیت کی:
 چا پېژندم زه چـــــــی عاشق نـــــــه وم په جهان کی

اوس مـــــــی ستاله رویه نوم رسوا په درست جهان دی
 په پورتنی بیت کی جهان ذکر سوی دی مقصد ځینی یوازی د رحمان بابا د مسکن شاوخوا او ځینی نور محدود
 ځایونه دی چی ټوله نری اصلاً نه ځینی مرادبیږی

جزئت: چی جز ذکر سی او کل ځینی مراد سی لکه د پیرمحمد کاکړ چی د لاس څخه یی مطلب ټول بدن دی:
 آه افسوس بـــــــه څه رنگ زه پیرمحمد نه کړم چي نه زړه لرم پـــــــه لاس کی نه دلبر
ظرفیت: چی ظرف ذکر سی او مراد یی مطروف وی لکه په لاندی بیت کی چی د دیگ څخه خواړه مطلب دی:

رقیبان دی می پـــــــه آه پوری نه خاندی د مردانو دیگ پخیری پـــــــه مهال پس
مظروفیت: چی مطروف ذکر سی مقصد یی ظرف وی لکه د عبدالقادرخان په بیت کی:

په رویمال مـــــــی اوبنکی وچـــــــی کـــــــری داد راکړی زه فـــــــریاد کـــــــرم تـــــــه زما په دلآسا سی
 په پورتنی بیت کی اوبنکی مطروف او سترگی ظرف دی چی مطروف ذکر سوی دی مراد ځینی ظرف دی یعنی
 سترگی وچیری نه اوبنکی

کنایه

که کوم مطلب ادا سی او صراحت پکښی نه وی راغلی یعنی معنی یی ښکاره او معلومداره نه وی کنایه ورته

وايي. کنایه پر دری ډوله ده: د صفت، موصوف او نسبت څخه کنایه چې هر ه یوه یی په لاندی ډول ده:

له صفت څخه کنایه: چی له کنایې څخه صفت مراد سی لکه د حمید ماشو خیل په بیت کی:

درویزه لـــــــه درويزه گره ناکسی ده د فلک کچکول تـــــــه مـــــــه نیسه کچکول

په پورتنی بیت کی د کچکول نیولو څخه مطلب گدایی ده او گدایی صفت دی چی دلته له کنایې څخه مراد دی

له موصوف څخه کنایه: چی د کوم شی یو یا څو صفتونه راوړل سی او مراد ځینی پخپله موصوف وی لکه

زرغون خان چی په لاندی بیت کی د شرابو صفت ذکر کړی دی او مطلب یی شراب دی:

اور می بل د زره پـــــــه کـــــــور کړه له هرچا هـــــــر څـــــــه یی تور کړه

له نسبت څخه کنایه: له نسبت څخه کنایه داده چی یو یا څو صفتونه ذکر سی او د سری متعلق یی نسبت وسی

مگر مقصد ځینی د هغه امر نفی یا اثبات وی پخپله د سری دپاره لکه د خوشحال خان خټک په بیت کی:

ته چی ماتـــــــه وایی وایه څوک دی وژنی ته لـــــــه خپلو سترگو غـــــــواره دا جواب

په پورتنی بیت کی د وژلو نسبت د معشوقی و سترگو ته سوی دی، سترگی د معشوقی یو متعلق دی چی د کنایې

په توگه پخپله معشوقه ځینی مرادپیری

لغاتونه

د پښتو لغاتونه د تعلیمي نصاب د کتابونو پر اساس ترتیب سوی دی چی لغاتونه د اووم ټولگی د پښتو څخه شروع سوی دی او تر دولسم ټولگی پوری دوام لری او پر هر صنف کی د هر عنوان لغاتونه جلا جلا لیکل سوی دی مگر د کار د هوسایي دپاره د هر درس عنوان نه بلکه د هغه درس صفحه لیکل سوی ده.

د اووم ټولگی د پښتو لغاتونه

حمد

تسبیح	= حمد = صفت کول = ثنا
ملک	= ملایکی، = د کلی خان، = مال او دولت
مثل	= ساری
معرفت	= شناخت = پیژندل = پیژندگلو
منزه	= پاک
مکان	= ځای
نمایان	= څرگند = بنکاره = عیان
جهت	= طرف

نعت

نعت	= د حضرت محمد (ص) صفت کول
العالمین	= عالمین = د عالم جمع
ثانی	= دوهم
خاتم النبیین	= د نبیانو ختم کوونکی
نورالیقین	= د یقین رڼا
عظیم	= لوی
امین	= امانت کار
مشرك	= هغه څوک چی د الله (ج) سره
شريك نیسی	
شفیع	= شفاعت کوونکی
مذنبین	= گناهکاران
بعث	= ژوند
بعدالموت	= د مرگ وروسته
حیات	= ژوند
ظاهرین	= هغه څه چی په بنکاره معلومیږی
سنگین	= دروند
الفت	= مینه = محبت

د غازیانو کور

اتلولی	= قهرمانی
سپیتانه	= سپیتوب
باچ	= قلنگ = مالیه
شرمښ	= لویه
هوساینه	= ارامتیا
اسارت	= غلامی، = بندیتوب

احمدشاه بابا

موسس	= تاسیس کوونکی = اساس ایښودونکی
خرقه	= زره جامه، = چینه، = هغه کالی چی
ډیری پښی ولری،	= هغه کالی چی د ډول ډول توکرانو
څخه جوړ سوی وی	

د سولی ترانه

گلشن	= د گلونو ځای
لر	= لری = لیری
بر	= نږدی، = وچه
زیر و زیر	= میده میده

املاتی لارښوونې

مهلت	= وخت
بیلتون	= جدایی

ترانه

عرفان	= علم
عهد	= پیمان = وعده

قوی او ضعیف

تقاضا	= غوښتنه
گیر	= بدکاره = بُزدل
ترسا	= عیسوی = مسیحی = نصرانی،
= راهب، = عیسوی دینه	

تحمیل	= تحمل = حوصله
-------	----------------

عاطفه	= مینه = محبت
-------	---------------

لطیف	= نرم
------	-------

غریزه	= فطرتی شی، طبعی شی لکه عقل
	چی په انسان کی وی یعنی عقل د انسان غریزه ده

له غوره نثرونو څخه

ارتزاقی	= هغه څه چی رزق ځینی تر لاسه کیږی
بر بند	= لڅ

اسعار	= پیسی
-------	--------

رفا	= آسایش = هوسایي
-----	------------------

سعادت	= نیکبختی = خوشبختی
-------	---------------------

اجتماعی	= ټولنیز
---------	----------

مادیات	= مال او دولت
--------	---------------

مدش	= وهشتناک
-----	-----------

دهشت	= هیبت = بیره
------	---------------

حلاوت	= خور والی
ساقی	= جام وړونکی
همای	= یو خیالی مرغه دی
صیاد	= ښکاره
مهر	= مینه = محبت
هنګام	= وخت
حضرت سعد بن ابی وقاص (رض)	
سوګند	= قسم
کړاوونه	= تکلیفونه
مذکر او مؤنث	
سماعی	= هغه څه چی اوریدل کیږی
معنوی	= معنی لرونکی = د معنی څخه ډک
پرغلګر ته	
توکیدل	= زرغونیدل = شنه کیدل
اوبه خور	= اوبول
چی ګټل خورل بڅښل کا ځوان هغه	
حېطه	= چټی = بی ښی = عبث، = زهیر = ضعیف
ځوان	= دسترخوان
د وخت ارزښت	
حضور	= حاضر
آخری	= په آخرت پوری مربوط شیان
خوشی	= ایله
مبادا	= خدای دی نه کوی، = داسی نه چی
وطن وایی	
اکسیر	= کم پیداکیدونکی
افسانه	= هغه د درواغو قیصه چی رښتیا ته
ورته وی	
بڼ	= باغ
وحدت	= یو والی
د حضرت حسن بصری (رح) له ویناو څخه	
آفت	= بدبختی
غندل	= بد ویل
فاسق	= فسق کونکی
تاته راشمه زیرگی زما فارغ شی	
متاع	= مال او اسباب
د زوی روزنه	
نخل	= درخته
رطب	= میوه
حېطه	= چټی = بی ښی = عبث، = زهیر = ضعیف
مجرب	= تجربه سوی، = موثر = ګټور
جلب	= جلو = قیضه
مګس	= مچ

پرهار	= ټپ
صدمه	= ضرر = تاوان
خادم	= خدمت کونکی
د رحمن بابا د کلام نمونه	
نامتو	= نامور = لوړ نومه
ابتداء	= شروع
مفصل	= پرله پسې، = مکمل
صوفی	= د تصوف او طریقت پیرو، = د وړینو جامو اغوستونکی
فنا	= پټ
محبوب	= ګران
تخمین	= اټکل
دیوان	= شعرونو کتاب
سلیس	= ساده
تصوف	= صوفی توب
مدام	= تل = همیشه
جو دانه	= د اوربشی دانه، = د اوربشی د دانی
په اندازه	
حیله	= چل = فریب = مکاری = مکر
ټیټو	= بار وړونکی خر
منصفی	= انصاف
غفلت	= ټنبلی
سد	= هوښ = عقل، = دیوال، = خنډو
= د توپک په میل کی تاوراتاو دیوال	
حکایت	
قاصد	= خبر وړونکی
پښتو متلونه	
مفهوم	= مطلب
استدلال	= دلیل
افکار	= فکرونه
تائید	= هوکړه
شفاهی	= په خوله ویل
برگی	= ټگی
پر	= ملامت
موجب	= وجه = سبب
تورزن	= توریالی = میرنی = غښتلی
جوته	= ښکاره
پری	= رسی
میری	= دښتی
کبر	= تکبر = غرور = لویی
اخلاص	
مخلص	= اخلاصمند
الهام	= غیبی آواز

مدح = صفت	ناکس	= هغه شخص چی څوک نه لری
په اسلام کی د کار ارزښت	بویه	= لازم وگنه
= جرئت	جوپه	یو ځنگلی سړی
= په امن کی	هوس	= ډله
= ټینگار		= هیله = آرزو
= تاوان = ضرر	عروج	حقایق
رښتیا ویل	جهد	= لوریدل
= فضایل = بهتروالی	تعبیر	= کوبښښ
= غندنه = دچا بد ویل	گونگر	= نصیب، قسمت، = معنی = مطلب
= عزتمند	حاسد	= یو ډول قیمتی ماده ده
= متمدن = پرمختللی	طامع	= کینه کوونکی = بغض کوونکی
= پرمختگ	گرم	= طمع کوونکی
= تقوا = پرهیز گاری		د بدنیتی نتیجه
= وعده	صادریدل	= ملامت
= درست او محکم	مضاف	د اسم حالتونه
= اجتماعي	مضاف الیه	= وتل = خارجیدل
= قاطع		= اضافه سوی
= پایښت		= پر ده اضافه سوی
ناپوهي رنځ دی		د اسم لفظی حالتونه
= دارو = درمل	مفتوح	= په زور () سره ویل
= بی اتفاقی	فتحه	= زور ()
= قوم	نداء	= برغ = آواز
مرسته	مختوم	= ختم
= مرسته = کوم	موصوف	= صفت کرل سوی
= کښته کیدل		علامه سید جمال الدین افغاني
د علماؤ فضیلت	ذکی	= ذهین = هوشیار
= رهبر	مروجه	= رواجی
= ځیرکی، = دارو = دوا	بنکیلاک	= استعمار
= ملگرتوب	استعمار	= تر لاس لاندی = په قبضه کی
= مری = مره	مطلق العنانه	= تش په نامه آزاد
= ساتونکی	محرر	= نویشته کوونکی
= ولیان = الله (ج) ته نږدی کسان	اخوت	= ورورولی
= غلام	داعی	= دعوه کوونکی
= لوړ درجه	پرتمین	= شانداره = عالی = لوړ مقامه
= منځنی درجه		علم او دانش
= کښته درجه	سود	= فایده
= عزت	گوهر	= اصلیت
طمع	مبتلا	= گرفتار = اخته
= ملغلری	باوی	= د باو ناروغ = په باو اخته
= یو ډول سپین د اوبو ژوندی موجود	پیش بینی	= لرلیدنه = د پښی دمخه د پښی په
دی چی ملغلری ته ورته دی	باره کی ویل	
= د اوبا مرض	فردا	= سبا
لندی	عهده	= حد او اندازه
= ایشار		

توکی	= اجزاء = مواد
پایله	= نتیجه
روږد	= معتاد = عادت
ونډه	= برخه
بدمرغه	= بدبخته
مناجات	
مناجات	= دعا، = هغه نظم چی دالله (ج) تعریف پکښی شوی وی
ستم	= ظلم
عظمت	= لویوالی
ذلت	= خواری
غفلت	= تنبلی
آفت	= بدبختی
غلیم	= دبنمن
اسیر	= بندی

د اتم ټولگی د پښتو لغاتونه

حمد	
تصور	= فکر
ماورا	= اخوا
کیف	= څرنګوالی
سوا	= بغیر
قلیل	= لږ
معلول	= ککر، = ګډ، = محلول
علیل	= د علت له ډک
تجلی	= روښنایی
مجهولات	= نامعلوم شیان
مننه	= منل، = تشکر
معرفت	= علم
اهل	= وړ = لایق
تضرع	= زاری
ماعر فناک	= مونږ پیژندلی نه یی
الفت	= مینه = محبت
نعت شریف	
سنگریزی	= کوچنی ډبری
صنم	= بت، = معشوقه
عصا	= لکره
عرش	= تخت
ناقه	= اوبڼه
لوح	= تخته = لوحه
رضوان	= نعمتون، = دجنت نوم دی
ثمر	= میوه
عجم	= هغه څوک چی عرب نه وی

پر دیس	= جلا وطنی
سلیس	= ساده
عروض	= د شعر میزان
حماس	= جنگ
مسلم ته خطاب	
ترقی	= پرمختګ
دیار	= ملک = هیواد = ځای
محبوب	= ګران
گلغذار	= د گلانو ځای
اقتدار	= واک = قدرت
صدیق	= صادق = رښتینی
اوصاف	= صفتونه
د تنقیط علامات	
عطف	= نرمی
انفصال	= جلا والی
مشابه	= ورته = یو ډول
وقفه	= دریدل
شارحه	= د تشریح علامه (:)
تفصیل	= شرحه = تشریح
حسد	= کینه = بغض
معترض	= عرض کوونکی
تقریبه	= جلا کوونکی
مقوله	= قول سوی
استفهام	= فهمول = پوهول
تردید	= تهدید
انصراف	= د لاری څخه اوبښل
محذوف	= حذف سوی = د منځه وړل سوی
لږ ویل ډیر کار کول	
زیست	= ژواک
تپاک	= حرص، = ناقراری = تلوسه،
= خاطر = مدار = عزت	= قدرت
تمکین	= چیغی = غالمغال
بلغاک	= درکونه
ادراک	
د ژوند د چاپیریال لنډ تاریخ - سوله	
مه	= لږی او دوری
پدیده	= واقعه = پېښه
اعلامیه	= څرګندونه = خبرونه
بوره	= زوی مری = هغه ښځه چی زوی یی مری سوی وی
نیمزالی	= د پاخه عمر خاونده = چټه پیغله =
د پاخه عمر پیغله	
ستایل	= صفت کول

مبهم	= نا معلوم
رېطی	= ارتباطی
متکلم	= خبری کوونکی
مخاطب	= غور نیوونکی
متصل	= پیوست
منفصل	= نا پیوست
متعدی	= د حد نه زیاتیدونکی، = هغه فعل چی مفعول غواړی
ماضی	= تیره زمانه
مفعول	= هغه شی چی کار پر اجراء کیری
استقبال	= آینده
مستقل	= خپلواک = آزاد
قربانی	
طاغوت	= ابلیس = شیطان
سباوون	= سهار
میمون	= مسعود = نیکبخت
اسارات	= غلامی، = بندی توب
متلونه	
کوټک	= لرگی
تأمل	= فکر
غزل	
مستغنی	= بی پروا، = غنی = شتمن
سیم	= سپین زر
بیهوده	= بی معنی
جودانه	= د اوربشی دانه، = د اوربشی د دانی
په اندازه	
آفتاب	= لمر
خرقه	= زره جامه
پټکی	= پټو
د لیک نښی نښانی	
گرانی	= مشکلات
عطف	= نرمی، = مهربانی
تړونی	= کامه = چپه پښی (،)
شرح	= تفصیل = تشریح = معلومات
تپوسنی	= سوالیه علامه (?)
خوځکی	= ندایه علامه (!)
سم سمی	= مساوات (=)
کوټی	= تاو سوی
لیندی	= قوس =)
نصیحت	
کوکاری	= چپگی
استغفار	= توبه کنبل
نار	= اور
حباب	= د اوبو کوبی یا پوکانه

ستنه	= تکیه = تکیه گاه، = پایه = ستون
وصال	= وصل کیل = یو ځای کیدل
د یونس بن عبید (رض) تقوی	
مزایاء	= مزى
اساسات	= بنسټونه
اعرابی	= صحرايي عرب = هغه عرب چی په صحرا کی ژوند کوی
رټل	= دلیل کول = بی عزته کول
خدایه!	
اعتقاد	= اعتماد = باور
مبری	= لیری، = پاک
ریاء	= ځان بنودل
مخلص	= اخلاصمند
افضل	= بهتر
مصون	= ساتل سوی
کدورت	= گرد، = کینه = بغض
ململ	= پاک، = یو ډول جامی دی
خاصان	= خاص خلک
مردود	= رد کړل سوی
اجل	= وخت
په پښتو کی د پرديو لغاتو قانون	
مصدر	= د وتلو ځای
مفاهمه	= پوهیدل = سر خلاصول
توقع	= ارزو = امید
ترفیغ	= پورته کیدل، = پرمختگ
جستجو	= تلابش = پسی گرځیدل = کوښښ
دانشگاه	= د علم ځای، = پوهنتون
رباعی	= څلور بیته شعر
مثنوی	= دوه بیته شعر
اعتدال	= مساوات = برابری
تعصب	= کینه = بغض
مفتوح	= په زور () سره ویل سوی
فتحه	= زور ()
مناظره	= منظره
ذبح	= حلالول
التجاء	= تقاضا = غوښتنه
نداء	= آواز
ربرول	= خوارول = زورول
مباحثه	= بحث = خبری اتري
وطن	
شوم	= بدبخته = بدمرغه
تسخیر	= قبضه کول
ضمیرونه	
استفهام	= فهم

بسپط	= ساده
جاه	= جلال = لور والی = غرور = تکبر
اعلیحضرت	= لور درجه = لور مقام
محرکه	= حرکت ورکونکی
ارکان	= رکنونه = غری
استقامت	= سیده والی = مستقیم والی
خوشی	= ایله
الحاد	د الحاد خونى سپیری دی
نخره	= کفر، = هغه کفر چی د الله (ج) د وجود څخه انکار کوی
ظلمت	= کنډو = مات سوی دیوال
ډیوه	= تیاره = تاریکی
	= څراغ
فتوحات	د حضرت عمر (رض) عدالت
قلمرو	= نیول سوی ځایونه
اکرام	= سرحد
سکون	= سخی
تدبیر	= امنیت
ارأ	= فکر = پلان
واگی	= نظر ورکول
کسات	= جلب = جلو = واک، = اختیار = کنترول
سبحان الله	= انتقام = بدله
	= پاکى ده د الله (ج) لپاره
بویه	نیک او بد
مومی	= لازم وگڼه
برهم	= تر لاسه کوی
بنکوی شی	= له منځه تللی
	= ولیکل سی
دیار	څلوریخی
ځوانمرد	= وطن = هیواد = ځای
دمع	= غیرتمند = ځوان
مروت	= اوښکی
داد	= مردانه گی = نارینه توب
بنده	= انصاف
فروتی	= مقید = په قید کی = تر قید لاندی
بهره	= د یو چا تر کنترول لاندی
پسندان	= عاجزی
خمیده	= فایده
تواضع	= خوبشونکی
سمع	= سر کښته
بیم	= خاکساری
	= غورونه
	= ډار = بیره

الابلا	= خیانت، = فریب
عقبی	= آخرت
تضرع	= زاری
ناره	= حیوانات
په دریمه شپه کی	= د شپې په دریمه برخه کی
معرفت	= پیژندنه
طفلانه	زړه مه ماتوه!
ناسنجیده	= د کوچنی په ډول
ثروت	= نه سنجول سوی
ستمیده	= دنیا = دارایی
بی لیدلی وی	= غم لیدلی = هغه څوک چی غمونه
شگفته	غزل
خلل	= خوشبو
خلل پذیر	= علت، = تاوان = ضرر، = خالیگاه
آسیب	= تاوان منوونکی
پیشه	= مصیبت = غم
گنډیر	= کار
شهد	= د زهر و گل
دستار	= عسل = دمچچو تولیدات
	= پتو
مرجع	استفهامی او ربطی ضمیرونه
طامع	= خبری کوونکی = برخمن = برخه وال
سیم و زر	لور همت
صدف	= طمع کوونکی
دی چی ملغری ته ورته دی	= دنیا = دارایی
ډر	= یو ډول سپین د اوبو ژوندی موجود
نا اهل	= ملغری
گنج	= نا اهل = نا لایقه
سرخروی	= ذخیره
زیست	= سرلوری
مشرك	= سروکار = روزگار
توکل	= هغه څوک چی د الله (ج) سره شریک نیسی
توحید	= باور
دار مدار = دوستی، = کش و بگیری	= یو والی
خودبین	= خودخواه = بخیل
همای	= یو خیالی مرغه دی
کرگس	= تپوس
جیفه	= مردار = چټل
مگس	= مچ
اگیار	= دښمن
مبهم	مبهم ضمیرونه
	= نامعلوم

طالب	= طلب کوونکی، =دعلم طلب	مومی	= تر لاسه کوی
کوونکی			حکایت
قدردان	= د قدر ور	شکوه	= شکایت
زیست و ژواک	= کاروبار = روزگار	لوینی	= تکبر
مبتلا	= اخته = گرفتار	تواضع	= خاکساری
علیشان	= لوړ مقامه = لوړ درجه	خوړ	= ټیټ = کښته
فتنه	= فساد	ملحد	وطنه تاته وایم!
گویا	= ته چی وایه = ته به وایی،	منکر وی	= هغه کافر چی د الله (ج) د وجود څخه
= ویوونکی، = معلومداره		خزان	= منی
شنوا	= اوریدونکی	تورتم	پوهنه
همدم	= ملگری = انډیوال	انکشافات	= تیاره
اژدها	= غټ مار = بنامار	اثر	= پرمختگونه
سهل	= آسان	تحصیل	= حاصلول = تر لاسه کول
زیان	= تاوان	توصیه	= وصیت کول
عزیز	= دوست	اثار	= پخوانی شیان
مدعا	= ادعا = دعوه	ترجیع	= بهتری = بهتری والی
گاه	= وخت، = ځینی وخت	صدف	= یو ډول د اوبو ژوندی موجود دی
کام	= تالو = حلق، = ارزو = هیله	چی داسی معلومیری لکه ملغره	
کاموال	= ارزومند		دوه ملگری
بویه	= لازم وگڼه	معتبر	= قدردان = د قدر ور
دیوان	= د شعرونو مجموعه	تعزیت	= تسلی ورکول
	د لیکوالی لارښوونې		لویوالی
سبک	= د سرو زرو ویلی کول او په غالب	تاجران	= تاجران
کی اچول، = کم وزنه = سپک		کمال	= مکملوالی
تقلید	= پیښی کول	نسب	= قوم
هم رنگی	= یو شان والی		نصیحتونه
مأخذ	= د اخستلو ځای	طعام	= خواره
مسوده	= لیکل سوی شی	هوسیدل	= خوشحالیدل، = ارزو دلودل
بنکونکی	= لیکوونکی	زهد	= تقوا = پرهیزگاری
ذوق	= شوق		جد او جهد
پیروی	= اطاعت = فرمانبرداری	جد	= جهد = کوشش
مبالغه	= تشریح	آستین	= آستونی
غور	= فکر	دیانت	= دینداری
مشق	= لیکل	همنیشین	= انډیوال = ملگری
یاد دابنت	= نوټول	نشستن	= کښیناستل
تناسب	= برابری	شفاهی	= په (خوله/ژبه) ویل
	پند او نصیحت	دوهی	= نغری
کیمیا	= څیرکی، = دارو = درمل = دوا		لطیفه
سعادت	= نیکبختی	گندونکی	= هغه سری چی شیان گندی
تلطف	= لطف = مهربانی	شات	= شهد = عسل
قباحت	= خرابی = بدی		
محنت	= کوشش		

ذاهدا	= ذاهدان = پرہیزگاران
گوهر	= ملغری
موقوف	= برطرفہ = معزول
مدعا	= غوبنتہ
جزاء	= د نیکی بدلہ
سزاء	= د بدی سزا
	بیٹ نیکہ
منسوب	= تہل سوی
مورخ	= تاریخ لیکوونکی
ماکو	= د سلیمان ماکو تخلص دی
تذکرہ	= تذکرہ = پیژندل پانہ
مناجات	= دعا، = ہغہ نظم چی دالله (ج) تعریف
	پکینی شوی وی
خبتن	= مالک
کھول	= کورنی
درناوی	= احترام
ژوی	= حیوانات
پلنی	= ولاری = محکمی
ہسک	= آسمان، = لور
نثر	= ہغہ خہ چی پہ شعر نہ وی لکہ
	زمونبر سادہ خبری
	داستان
ذکی	= ہونبیار
ناورہ	= بد
	لیک بنود
انشاء	= د نوی شی پیداکول، = لیکل
معنوی	= معنی دارہ = د معنی خخہ دک
لفظی	= شفاهی = پہ خولہ ویل
بنیگری	= بنہ والی
گتی	= دبری، = فاپدی
ذوق	= شوق
مہارت	= ورتیا = قابلیت
سلیقہ	= کردار = روش
شیل	= سخت
سبک	= د سرو زرو ویلی کول او پہ قالب
کی اچول	
فصاحت	= خور والی = د خبرو پرلہ پسی والی
بلاغت	= سوچہ وینا، = دمنا او مطلب نہ
	دکہ وینا، = دوینا لورہ درجہ.
تاداو	= تاداب = اساس = بنسٹ
غور	= فکر
مشال	= مشعل = خراغ

عزت	
نقصان	= توان = زیان
شعور	= فکر
بویہ	= لازم وگنہ
سرور	= خوشحالی
حسد	= کینہ = بغض
حرص	= بخیلی
لُٹمان	= بخیلان
دوہی	= د اور نغری
	د نیکبختی عوامل
لوازم	= لازمی شیان = ضروری شیان
متبادل	= دیوشی بدل یا عوض
عصر	= وخت
عصری	= د وخت سرہ سم
اضطراب	= پریشان یا بنوریدل
نالبت	= فریاد = ژرا = فغان
د پخلی خونہ	= آشپز خانہ
صنعتی	= ماشینی
نفوس	= د وگرو یا خلکو شمیر
	توکہ
پتہ	= ادرس
تقاضا	= غوبنتہ
ختہ	= بوجی
ژرنده گری	= ژرند والا
تنخواہ	= معاش
	دنیا بنہ دہ
توبنہ	= ذخیرہ
عقباً	= آخرت
مذمت	= غندنہ = د چا بد ویل
حکمت	= قدرت، = پوہہ
حُکما	= حاکیمان
صدقہ	= خیرات، = قربانی
غلیم	= دبنمن
عود	= یو ہول لرگی دی چی د سوخیدو
خخہ بی بنہ بوی منخ تہ راخی	
نذر	= پہ شرع کی د الله (ج) پہ نامہ د یو
کار مثل دی	
کرم	= سخا = سخاوت = نیکی
حاتم	= پہ پخوا زمانو کی یو سخی او
شجاع سری وؤ	
خطاب	= لقب
زشت	= بد
فاسقا	= فاسقان = بد کاران

د نهم ټولگی د پښتو لغاتونه

حمد

سپاس	= شکر ویل = مننه کول
عظیم	= لوی
مزگاہ	= ځای
حجر	= ډبره
قیام	= ولاړه
شجر	= درخته
آفتاب	= لمر
مهتاب	= سپوږمی
رخشان	= تابان = روښانه
مرغزار	= چمن
سُنبل	= یو ډول گل دی
لايزال	= روال نه منونکی
دُالجلال	= د جلال او لویوالي خاوند

نعت شریف

فغان	= فریاد = ژړا
ستم	= ظلم، = بی انصافی
سوزان	= سوځونکی دښت
بدوان	= بد خلک
فراق	= جلا والی

د حضرت ابوبکر صدیق (رض) د خلافت لومړی خطبه

خطبه	= وینا = خبری
ایسار	= منتظر = معطل، = منع کول
صدق	= ریښتنولی = رښتیا ویل
کذب	= دروغ
ذمه	= وظیفه = تعهد
واجب	= لازم = حتمی = ضروری

د مستعارو کلیمو لیکنه

مستعار	= په پور اخستل سوی
اعلام	= اعلامیه = څرگندوینه
نحو	= گرامر
جوته	= جوسه = مانې، = بالاخانه
قحط	= کاختی
مصرع	= مسره = د بیت یوه برخه
معرب	= په عربی اړول سوی
مفرس	= په فارسی اړول سوی

د حضرت عمر (رض) د خلافت لومړی خطبه

مناقب	= فضایل = مکارم = بهتروالی
اوبښه	= د اوبښ خاوند

نوی ډاکټر

تلقین	= یقین ورکول
-------	--------------

پیکه	= بی خونده = بی رنگه
لا ینقطع	= نه قطع کیدونکی
پیری	= قرن = سل ۱۰۰ کاله
لورینه	= پیرزوینه
کرکیچن	= د مشکله ډک = کور وړ = چټل
مشابه	= متشابه = ورته
مأخذ	= د اخذ کولو ځای = د اخستلو ځای
کنایي	= رمز = یو راز په نامعلومه بڼه ویل
مقدمه	= شروع = سرلیک = عنوان
تمهید	= سریزه، = تأداب = بنسټ
معقول	= صحیح = پر دلایلو ولاړ
دود	= رواج
بسیط	= ساده
جغ	= یوغ = د یوی کولو آله، = غلامی
ادات	= حرفونه (لکه به، تر، څخه، پوری)

بڼوونکی

صرفول	= مصرفول
تعظیم	= احترام
ممنون	= متشکر = شکر کښوونکی
ابد	= تر اخره
منت	= احسان، = غصه، = زاری

میرمن نیکبخته

مثنوی	= دوه بیته شعر
رباعی	= څلور بیته شعر
خودنما	= ځان بڼوونکی
خودبین	= خود خواه = کبرجن = بخیل
سجین	= همیشه، = شدید، = په دوزخ کی د

یو ځای نوم دی

بی دینه

بی غاز

امان

الہ العلمین

تقوا

ظاهر

باطن

مناجات

مناجات	= دعا، = هغه نظم چی دالله (ج) تعریف
پکښی شوی وی	= گناه
عصیان	= طاعت = شیطان
ابلیس	= بخشش
غفران	= دارو = درمل = دوا
درمان	= بی خبری = نا پوهی
غفلت	= هغه شخص چی دالله (ج) پری فیض
فیضان	= او برکت کړی وی

رطب	= میوه
نیرنگ	= چل = فریب = مکاری
خوناب	= د وینو ډکی اوبنکی، = د زره له درده ژړل
نغمه	= خور آواز
بسمل	= قربان سوی = حلال سوی
عیادت	= د مریضانو پوښتنه کول
معما	= معمى = لائری = پټ شی
(شاعران داسی شعرونه وایی چی د هر بیت اول اول توری یی را اخلی او خپل نوم ځینی جوړوی چی دا یوه معما ده)	
چاته په سپکه سترگه مه گوره	
عارضی	= سرسری، = موقتی، = ناڅاپی، = فرعی
سمسور	= آباد
مشروع	= هغه څه چی په شرع کی اجازه ورکول سوی وی = روا
فعل	
متکلم	= خبری کوونکی
مخاطب	= غور نیوونکی
فاعل	= کار کوونکی
مجهول	= نا معلوم
دلالت	= دلیل کول
استمراری	= جاری
گردانول	= تکرارول
صیغه	= په غالب کی اچول سوی، = د لږ وخت دپاره نکاح تړل
تمنا	= آرزو = هیله = امید
پندونه	
رخت	= ټوکر
تملق	= چاپلوسی
درم	= د توپ د ډز آواز، = درهم =
ورمیر	= دین او ایمان
پیری	= مغزی = غاړه
کون	= سپین ږرتوب
داد	= دنیا (لکه دغه دنیا او د آخرت دنیا)
زرباف	= عدل او انصاف
ډم	= د سرو زرو کالی
	= نشاط = سینگار کوونکی
میرزاخان انصاری	
تبر	= قوم
خوځات	= اولاده
نهضت	= نظام
خطیب	= واعظ، = خطبه ویوونکی، = ویاند
سیاح	= سیاحت کوونکی = گرځیدونکی

لیوال	= مینه وال
سره یو شی !	
وحدت	= یو والی
پیروزی	= کامیابی
بنډل	= قربانول
مرام	= هدف
سونوشت	= نصیب = قسمت
مستقبل	= آینده = راتلونکی
تکل	= هیله = آرزو، = قیاس = اندازه
پیوستون	= یو ځای کیدل
گوگل	= په سینه کی د زره ځای
صفت	
ذات	= ماهیت = فطرت
ارت	= پراخ، = پلن
دوه لیونی	
دلاک	= سر خړیوونکی
دارالمجانین	= د لیونیانو ځای
نفاق	
خُریت	= آزادی
سلبول	= غصبول = قبضه کول
اخوت	= ورور ولی
رفعت	= هوسایی
شقاق	= اشتقاق = جلا والی
سعادت	= نیکبختی
دحضرت علی (رض) د خلافت لومړی خطبه	
ایذاء	= په عذابول = ذھیروول
په شریعت مین مسلمان	
سخاوت	= نیکمردی = ځوانمردی
تکبیر	= الله اکبر
اذاجاء اجلهم	= کله چی ستاسی د مرگ وخت راورسیری
نصیحت	
هوسیدل	= خوشحالیدل، = آرزو دلودل
نهی	= منفی = نه
حمید مومند	
باریک	= نازک، = کوچنی
موشگاف	= باریک بین
مخزون	= په غم اخته
استعاره	= په پور اخستل سوی
سبک	= د سرو زرو ویلی کول او غالب کی اچول
آغوش	= غیر
نخل	= درخته

هوسرانی	=بی معنی
براهین	=براهین د برهان جمع ده چی د برهان مطلب دی دلیل نو [براهین = دلیلونه]
	په دین غیرت
براهین	=جمع د برهان = دلیلونه
حرمت	=حراموالی، =احترام
وحدت	=یو والی
گانه	=زر او زیور
زیب	=زینت = ښایست
هود	=عزم = اراده
شهامت	=زړورتیا = غیرت
	د شاعر مدح
سرگوشی	=پس پسی کول
ملتفت	=متوجه
مدح	=صفت
	غزل
ازل	=لومړی ورځ، =هغه زمان چی پیل یی نه دی معلوم، =بی مبداء هستی
پیاده	=په پښو
سور	=سپور
تدبیر	=فکر، =پلان
و عظ	=نصیحت
	د خان ویر
خداپرو	=قسم په الله(ج)
هنگامه	=برغ = شور و غوغا = غالمغال
جرس	=زنگ (لکه د بایسکل زنگ)
صدا	=آواز
ساحری	=جادوگری
سامری	=قصه ویل، =د قصو ویلو مجلس
وریت	=کباب
ویرانه	=کنډواله
	وحدت
برم	=جلال = شان او شوکت = لوړوالی
نائب الحکومه	=والی
مؤرخ	=تاریخ لیکوونکی
شقاق	=جلا والی
ارتقا	=لوړوالی
	زده کړه !
رخت	=ټوکر
نسترن	=یو ډول گل دی
آسایش	=هوسایی
گهواره	=خانگو

می	=شراب، =غمی
مولا	=الله(ج)، =مالک
لون	=رنگ
	څه غواړي؟
ښندل	=قربانول
خادم	=خدمتگار
زاهد	=پرهیزگار
مرموز	=د رازہ ډک، =پټ
	میرمن نازو
معروف	=مشهور = پیژندل سوی
حباله	=نکاح
عابد	=عبادت کوونکی
قاید	=مشر
تاراک	=حمله
کارنامه	=د فخر وړ کار
پیهم	=پرله پسی = مسلسل
	د افغان حال
شاره	=خرابه = بیکاره
سوکالی	=خوشحالی
	د نیکه برغ
گرم	=ملاحت
کھسار	=د غرونو څخه ډکه سیمه
پرهار	=ټپ
نسیم	=د سهار باد
شیدایی	=مفتون = مین = عاشق
افسون	=جادو
زبون	=خوار = حقیر
هجران	=فراق = بیلتون = جدایی
رقیب	=غلیم = اغیار = دښمن
تراب	=خاوری
افگار	=زخمی
پهلویایی	=بغل نیول
افاق	=آسمان
تیر	=کورنی، =قوم
ساحل	=د سیند غاړه
گوگل	=د سینی قفس، =سینه
مفتون	=عاشق
	متلونه
پڼه	=پایڅه، =چپلکه = موزه
پر	=ملاحت
	ویښ شه ای زلمیه !
عزیز	=گران = دوست
بُزدل	=کم زړه سړی = بیریدونکی

عظمت	= لویوالی
رږرونه	= مشکلات
تلقین	= یقین ورکول
خلا	= زیان = تاوان، = خالی گاه
توهین	= تهديد = د خبرو په واسطه تر فشار
لاندى راوستل	
منافی	= ردونکی = منع کونکی
څلورځی	
فرزند	= زوی
لذت	= خوند
ممسک	= بخیل
گنډیری	= د زهر و گل
دمع	= اوبنکی
ویارل	= فخر کول
قرب	= نږدیوالی
بعد	= لریوالی
مروت	= میرانه
دامن پُر	= ډکه لمن
بحر	= سمندر
داد	= سخاوت، = عدل = انصاف
مناجات	
ذلت	= خواری
غفلت	= تنبلی، = بی خبری
آفت	= بد بختی
غلیم	= اغیار = رقیب = دشمن

د لسم ټولگی د پښتو لغاتونه

حمد	
صنیع	= جوړونکی
بدیع	= نادر، = نوی
صنعت	= جوړونه
منتخب	= انتخاب سوی
سازول	= جوړول
مصدق	= صادق = ریښتینی
کرمنه	= کرم کونکی = سخی
جود	= سخا
حوت	= ماهی
خوان	= دسترخوان
سیر	= مور
قوت	= روزی، = غذاء
عقرب	= لړم
لقمه	= گوله (د ږدی گوله)

ایکتر	= عمل-کونکی
اقتضا	= تقاضا = غوښتنه
سترگک	= چشمک = اشاره
عزت	
قبیلد	= قبولیدل = منل کیدل
نقصان	= تاوان
سرور	= خوشحالی
لثیمان	= ملامت (د لثیم جمع)
دوهی	= د اور د سکروتو ډیری
بویه	= لازم وگڼه
حرص	= طمع
د پښتو ترجمی	
محاوړه	= خبری اتري
عطف	= رباط = د عطف د حرف په وسیله
یوی کلیمی ته له مخکینی کلیمی سره ربط ورکول	
مترجم	= ترجمه کونکی
زلزله	
طاغوت	= شیطان، = باطل
پرگنی	= خیلونه = طایفی
ستمگر	= ظالم
معرکه	= جگره = مبارزه
کمون	= وړوکی اتحادیه
مثنوی	
قرین	= نږدی
زیست	= ژوند
سود	= فایده
ویزار	= بی زاره، = لیری
قضاء	= غیاب = نستوالی
رخه	= حسد = کینه = بغض
مباس	= لباس
په ټولنه کی د ژوند آداب	
پاتکی	= طبقه
کمکی	= کوچنی
پرتم	= شان او شوکت
حفظ	= ساتل
وقار	= عزت
مهال	= وخت
بدی	= رشوت
قبائح	= بدی گانی = بدی خبری
بیلمازی	= بی دینی
چُغلی	= دوه نفره په خپل منخ کی سره بی
اتفاقه کول	

توکیدل	= زرغونیدل = شنه کیدل
طواف	= شا او خوا راگرځیدل
مظاهر	= مظاهر شی
د حج قیمت	
خلل	= تاوان
مظلوم	= تر ظلم لاندی
خاصة اله	= خاص د الله (ج) دپاره
سودمن	= فایده من
لنډی	
لحظه	= گری = شیبه
رغونه	= دښتونه
رویبار	= قاصد = خبر وړونکی
پردیسی	= جلا وطنی = مسافری
پردیس	= جلا وطنه = مسافر
نیاز	= حاجت
رزم	= جگره
ورشو	= څرخای
عروض	= د شعر میزان
بزم	= خوشحالی
حضر	= حاضر والی
کمره	= د غرم تر ټولو لوړه آواره منطقه
میراتیدل	= بی کسه کیدل، = بی زویه کیدل
سنگر	= خزه
پړهار	= زخم = ټپ
بیلتون	= جلا والی
تروړمی	= هغه توره شپه چی سپوږمی نه وی
دیدنه	= لیدنه
رحمن بابا	
سحر	= جادو
تسخیر	= قبضه
پیری	= چوکی = کورسی = دناستی صفة
نشستن	= ناسته، = کښیناستل
کنډولی	= د خاورو لوښی چی د کاسی په شان کارول کیږی
منسوب	= نسبت کرل سوی
زه	= زاهدی = تقوا = پرهیزگاری
ریا	= ځان بنودنه
خرقه	= زره جامه، = چپنه، = هغه جامه
	چی د ډول ډول ټوکرانو څخه جوړه سوی وی
مغان	= ارمغان = تحفه
خرابات	= قیمار خانه
قاندړ	= فقیر
سکون	= قرار = بی حرکت پاته کیدل

کرم	= ځوانمردی
مگس	= مچ
شیدا	= عاشق
نعت	
مرسل	= رسول = پیغام وړونکی
خواهان	= غوښتونکی
چار	= کار
وحی	= نازلیدل
الهام	= غیبی آواز
کلام	= خبری
افضل	= بهتر
خاتمت	= ختموالی
نوی لوست	
هوسیدل	= خوشحالیدل
هوډ	= عزم = اراده = تکل
ور	= دروازه
بیره	= تعجیل = تیزی
بودی	= زره بنځه
د رڼا په څرک پسی	
څرک	= لکه د بریښنا د رڼا په شان رڼا ته
څرک ویل کیږی	
تپریدل	= لکه روند لاس او پښی وهل
مجادله	= مبارزه = جد = جهد = کوبښ
تورتم	= توره تیاره = توره دربیله
مجهوله	= نامعلوم
شعور	= عقل
تذبذب	= اضطراب = شوریدل = وارخطا کیدل
بیلگه	= مثال
گوټ	= طرف
زمزمه	= په شونډانو کی خبری کول
پیغور	= طعنه
د ځوانانو پسرلی	
رساله	= پیغام
سنبال	= چمتو = آماده
افسانه	= هغه د درواغو قیصه چی د ریښتیا
	پر بنسټ لیکل سوی وی
بیدیا	= دښت
ساکو	= یو ډول غرنی بوټی دی
گهیځ	= سهار
مندانو	= گنده بوټی، = د مستو د شاربلو
دپاره لرگینه آله	
کورکه چرگه	= کوټه چرگه

توصیفنامه	=صفت نامہ	اطلس	= یو ډول توکر دی
کائنات	=نامحدوده فضاء	اعجاز	=داسی یو کار کول چی نور خلک
ابتکار	=نوبت = نوی والی	بی د کولو څخه عاجز وی	
		صومعه	=دیره = کوته
		می خانه	=شراب خانه
		اورنگ	=تخت
		واعظ	=نصیحت کوونکی
		کننده	=کوونکی = اجراء کوونکی
		تارکان	=پریښودونکی = ترک کوونکی
		گره	=غوته (مثلاً توکر سره غوته کول)
		جبین	=تندی
		مزیت	=خوند
		ذوق	=شوق
		گزند	=څیرونکی
		مدح	=صفت کول
		هجو	=د یوچا بد صفتونه ویل
		خورسند	=خوشحاله
			د اوبښکو ارزانی
		اوج	=لوړوالی
		مدھش	=وهشتناک
		دهشت	=بیره
		صدمه	=ضرر = تاوان
			د میرویس نیکه له ویناو څخه
		نیرنگ	=چل = فریب = مکاری
		ذلت	=خواری
		اسارت	=بندی توب
		ثروت	=دارایی
		غنی	=شتمن
		سعی	=کوښښ
		مشکور	=شاکر = شکر کښوونکی
		فدا	=قربانی
		غضب	=قهر = غصه
		جغ	=یوغ = دیوی کولو آله، =غلامی
		بولی	=قومانده
		ترجیح	=برتری
		عزم	=اراده = تکل
		جور	=ستم = ظلم
		مدد	=کومک
		العیاذ باللہ	=پناه غواړم په الله (ج)
			د خاندان خولی
		همای	=یو ډول خیالی مرغه دی
		تعظیم	=احترام
		قرن	=پیری (سل ۱۰۰ کاله)
توصیفنامه	=صفت نامہ		
		آزادی	
کائنات	=نامحدوده فضاء		
ابتکار	=نوبت = نوی والی		
		خوشحال خان خټک	
سنگ	=ډبره		
مرثیه	=فاتحه، =غم		
لک	=قائم ولاړ		
تپاک	=حصر، =ناقراری = تلوسه،		
	=خاطر = مدار = عزت = لحاظ		
مستشرق	=هغه څوک چی په شرقی ژبو کی		
څیرنه کوی			
		چی ورسیرم نو به دمه کوم	
مقصود	=هدف		
مسرور	=خوشحاله		
شبیبه	=لحظه = گری		
		د علم هنر	
اقتباس	=نقل = اخیستنه		
داد	=عدل = انصاف، =ورکړه		
فیض	=برکت		
متناهی	=انتھائی = آخر		
کامرانی	=هدف ته رسیدل		
روستا زاده	=هغه څوک چی په کلی کی اوسیری		
فضیلت	=برتری		
توامان	=ملگری، =جملیان		
صیقل	=تورل		
ورمیر	=غاره = مغزی		
		د کوهستان شفق	
کناره	=کُنج		
فواره	=هغه خای چی اوبه په ډیر فشار سره باسی		
حسرت	=غم		
لیوال	=مینوال		
سالو	=تیکری = پورنی		
خونریزی	=وینه بهیدنه		
افق	=آسمان		
شفق	=آسمان		
کوهستان	=د غرونو څخه ډکه سیمه		
صدف	=یو ډول سپین بحری حیوان دی		
خوناب	=د وینو ډکی اوبښکی، =د زړه له درده ژړل		
دهر	=دنیا = جهان = نری		
باج	=حجه = مالیه		

آغاز = شروع	مسیحا = غمخور	ہیبن = حیران	افسون = جادو، طریقہ	ملہ = ملگری	بیلتون = جدایی	وحدت = یو والی = اتفاق	وطن والی	عصر = وخت	اکسیر = کم پیدا کیوونکی	ناو = د غره پہ منخ کی لښتی	قوی او ضعیف	گبر = د اور لمانخوونکی = کافر	مسلط = غالب	تحمل = صبر = حوصلہ	حقایق	عروج = پورته کیدل	تدبیر = فکر = پلان	جهد = کوښښ	گونگر = شادیوان = اجر، = یو غرنی قوم	چی مال ډنگر ساتی	شمس النهار	جریده = اخبار = اونیزه	اهتمام = همت = په کار کی کوښښ کول	نطق = خبری	عقاید = عقیدی	مشقت = سختی	صحن = صحنه = محیط	حریر = لیکونکی	ملبوسات = لباسونه	معرف معارف	معارفی = په معرف پوری مربوط	نارو انا	معارض = ساری = مثل	ارتینه = میرمن = بنخه	ثقه = معتبر = د اعتبار وړ	تاراک = حملہ	معروفه = مشهوره = پیژندل سوی	سختوت = پرہیزگاری = تقوا	حبالہ = نکاح	شجرہ = رښنه = جرړه	طیبہ = پاکه	عابد = عبادت کوونکی
-------------	---------------	--------------	---------------------	-------------	----------------	------------------------	-----------------	-----------	-------------------------	----------------------------	--------------------	-------------------------------	-------------	--------------------	--------------	-------------------	--------------------	------------	--------------------------------------	------------------	-------------------	------------------------	-----------------------------------	------------	---------------	-------------	-------------------	----------------	-------------------	-------------------	-----------------------------	-----------------	--------------------	-----------------------	---------------------------	--------------	------------------------------	--------------------------	--------------	--------------------	-------------	---------------------

مأخذ = د اخذولو خای = د اخستلو خای	معاصر = د وخت تیر سوی	شهکاری = پوخ کار = محکم کار	فلک = آسمان	کوکاری = چیچی	زمولول = ژړه غونی کول	لونل = خونلول = شیندل = پاشل	تشجیع = شجاعت ورکول	صفه = مقام = خای، = د غونډی خای	چرتون = د چری غلاف = د چری پوښ	کویله = یو ډول مرغہ دی	برسات = د هند بارانی موسم	مواسه = محافظ = ساتونکی	سحاب = وریخ	وصال = وصلیدل = یو خای کیدل	لیمه = لیمان = سترگی	دور = لیری	می = شراب	مرتل = نارینه = باغیرته	صله = بخشش	خاقان = پادشاه	بولی = قوماندہ	سپہ سالار = سپہسالار = سپاہ سالار = ټول مشر	نائب سالار = سر غټ مشر	جرنیل = غټ مشر	برگد = پنخړ مشر (پنخه زر مشر)	کرنیل = زر مشر	کمپین = ناب	کپتان = سل مشر	صوبہ دار = بلوک مشر	حوالہ دار = لس مشر	صدر اعظم = لوی مختار	مستوفی = لوی ملک	خارجہ وزیر = لوی مین دباندی	داخلہ وزیر = حشمت الملک = لوی مین د غرو	دبیر الملک = لوی کنبل	پښویہ = گرامر	سپین غر	جگی جگی = په ناز ناز	ساقی = جام ورونکی	واری = قربانی	داد = ورکړه، = عدل = انصاف	عطا = بخشش
------------------------------------	-----------------------	-----------------------------	-------------	---------------	-----------------------	------------------------------	---------------------	---------------------------------	--------------------------------	------------------------	---------------------------	-------------------------	-------------	-----------------------------	----------------------	------------	-----------	-------------------------	------------	----------------	----------------	---	------------------------	----------------	-------------------------------	----------------	-------------	----------------	---------------------	--------------------	----------------------	------------------	-----------------------------	---	-----------------------	---------------	----------------	----------------------	-------------------	---------------	----------------------------	------------

شیر	= زمري	صالح	= نیک عمل کوونکی
پلنگ	= پړانگ	علیین مکان	= لور مقامه
سپا	= لښکر	تر بیت	= تربیه کول
واویلا	= د غم ناری او چیغی	دیانت	= دینداری
عالیشان	= لور مقامه	فرائض	= فرضونه
ستم	= غم	عیاد	= عبادت کوونکی = بنده
خورسند	= خوشحاله	نکات	= نقاط = نقطی
پرتم	= شان او شوکت	معاصر	= د وخت تیر سوی
فنا	= ورک = پټ		بڼځه
اعدا	= دښمنان	مشقت	= سختی
ماتم زده	= غم وهلی	رقیق	= نرم
برنا	= حوان = شاب، = ظریف = نیک	درمانده	= بی چاره
مقر	= د قرار خای	درمانده گی	= بی چاره توب
مهر	= مینه = محبت	نوابغ	= نابغه گان
	پیر روښان	لطیف	= نرم
متداول	= لاس په لاس گرځیدونکی = تغیر خورونکی	سعادت	= نیکبختی
تنفیر	= نفرت = کرکه		ارشاد النسوان
جل	= تنده	ارشاد	= ارشد = لارښوونه
رباط	= هغه تم خای چی د اوږدو لارو په منځ کی وی	متنوع	= ډول ډول
	حسب حال	معاشرت	= گډ ژوند کول = یو تریله مینه او دوستی کول
حسب	= حساب	اقتضاء	= تقاضاء = غوښتنه
آهنگ	= آواز	نسوان	= بڼځی
درنگ	= خنډ = وقفه		مین او شاعر
قلنگ	= باج = ججه = مالیه = خراج	بر بند	= لڅ
اورنگ	= تخت	ایده آل	= لوی امید، = مطلوب کمال
اترنگ	= نکریزی	اجتماع	= ټولنه
شرقیات	= ختیځ والی		د سولی ترانه
مادیات	= مال او دارایی	لر	= لیری
فرنگ	= انگریزی	بر	= نږدی، = وچه
اضداد	= مخالفین	زیر و زیر	= میده میده = ټوټه ټوټه
خدیرو	= قسم په الله (ج)		میرمن زینبه
ننگ	= شرم، = خالی توب	حرم	= د سرای محیط، = دمقدس خای
آفتاده گی	= لویدلی حالت	مخصوصاً د کعبی معظمی محیط	
بیضا	= سپین	عصمت	= پاکی
غلیم	= دښمن	عفت	= پرهیزگاری
عقاب	= کارگه = کارغه	مخدرات	= د مخدره جمع (پټ = پنهان = په ایجاب او پرده کی)
	د هرات محاصره	صایب	= صحیح او راست = حق ورسا = بحق ملگری
منظوم	= په نظم (شعر) لیکل سوی	شهواری	= شهسوار = شاه سوار = چالاکه او زړور سپور
هجوم	= حمله	کام	= حلق = تالو، = هیله = آرزو
حصار	= دیوال	ساندی	= د غم ناری او چیغی
خدنگ	= یوه ډیره کلکه درخته ده چی د	تسکین	= سکون = آرام
لرگی څخه بی	= غشی او د آس حین جوړیږی	مبتلا	= اخته = گرفتار
ټاټوبی	= وطن	کرم	= تکلیف
مامن	= د امن او آرام خای = پناهگاه	برهم	= له مینځه تلل

قائد	= مشر
قيادت	= مشرتوب
عهد	= پيمان = وعده
تڼپونه	= تايپي = قبيلي = تېرونه = توکمونہ
هيبت	= ډار = بیره
معمور	= عمار = ودان
محضر	= حاضر خای
ډمامه	= نغاره
دور	= دوره = وخت
غفلت	= تڼبلي
هوس	= خوشحالی
درمان	= دارو = درمل = دوا
عظمت	= لویوالی
استعداد	= لياقت
مړی	= تریبه کونکی
احد	= یو = د الله (ج) نوم دی
سرور	= خوشحالی
مظلوم	= تر ظلم لاندی
بازخواست	= پښیمانی
قهار	= د الله (ج) نوم دی
تمدن	= پرمختگ
کڅ	= ساحل = د بحر غاړه
لرغونی	= پخوانی
شهامت	= زړورتیا = غیرت
عبرت	= اخیسته = پند اخیسته
عطا	= بخشش
غبرگون	= جواب
برم	= شان او شوکت = ددببه
زړن	= زړه ور
ایل	= تابع
تون	= خای
تهذیب	= پاکي
عرفان	= علم
افغان	= ژړیدونکی
خیرمه	= نړدی
وسواس	= تلوسه = په دوو زړو کی کیدل
کروړه	= سختی
ذلت	= خواری
مبنی	= اساس ایښودل سوی
شرق	= لمر خاته = ختیځ
ساری	= مثل
شراره	= شر، = د شره ډک کار
حکمت	= پوهه
انصاری	= کومک کونکی

مدفن	= قبر
ایثار	= قربانی
لټپیر	= یوسړی تر ډیرو پښو لاندی کول
او پایمالول	= هغه مور چی زوی یی مړ سوی وی
بورہ	=
متخصص	= پوه
نسیم	= نرم باد
فراموش	= هیر
نیمه خواه	= خو انیمرگ
هوس	= خوشحالی
حیات	= ژوند
حساس	= حس لرونکی
گهیځ	= سهار
تپش	= تلابن
حسن	= ښکلا
عواطف	= احساسات
مسئل	= تبسم
تعاون	= همدردی = کومک
توصیه	= وصیت
افروخته	= روښانه
سوخته	= سوځیدلی
کمند	= رسی
سخاوت	= پرهیزگاری
شوم	= بدمرغه = بد بخته
دوغ	= شلومبی
دستار	= لنگوټه
کشاده	= کش سوی
بزم	= خوشحالی
رزم	= جگړه
پلنگ	= پیرانگ
خس	= لږ، = بی ارزښته، = څارخای،
= ښکار ته د پښیدو خای	
افتان	= خیزان = خیز وهل = تلابن کول
مترقی	= پرمخ تللی
مدارج	= درجی
اوربل	= پیکي
آرین	= اصل
ورم	= بوی
تقلید	= پیښی
متصل	= وصل

کار او زیار

د غنمو وړی

تعدی	= تیری کول
شقاق	= په منخ کی درز پیدا کیدل
تبرا	= خلاصیدل
قدیر	= توانا = قادر
جواد	= سخی
فدوی	= قربان شوی
بر	= نږدی، = وچه
دفتر	= کتاب
انشاء	= د یو نوی شی پیدا کول، = لیکل
قدیم	= پخوانی
ویده ماشوم	
ډوپکني	= ټوپنی
قاصد	= خبروړونکی
ترحم	= رحم لرل
رقت	= نرمی
کیاری	= ډویچی، کورکی، دکوچیانودسا-
	عت تیری کوچنی کورونه
جلتی	= تیز
ترغونی	= وارخطا
زموږ هیواده	
آریه	= آریایی نژاد
آیین	= عمق = غوچوالی، = لار =
طریقه، = مسلک، = دین، = عقیده	
مفاخر	= دفخوړوړکسان
ارین	= اصل
نژاد	= نسل
بینوا	= بی برخی
رجوع	= ورگرځیدل
کوټی	= کوچنی کوټه
د مزار لوحه	
کوټی	= کوچنی کوټه
کوټی	= قبر
التباس	= گډون، = سره گډیدنه، = ورته والی،
	= گډوالی، = مشابهت
نږدی حج	
واری	= قربانی
حین	= وخت
استفسار	= پوښتنه
اظهار	= د یوی خبری ښکاره کول
مباح	= هغه څه چی نه ثواب او نه عذاب لری
صاح	= جمع دصحب دی
هلاک	= له مینځه تللی
عطا	= بښنه، ورکړه، بخشش
مقصود	= هدف

صوفی	= د تصوف او طریقت پیرو، = د
ورینو جامو اغوستونکی	
فیض	= برکت
خس	= لږ، = بی ارزښته، = څارځای،
= ښکار ته د پښیدو ځای	
سیک	= قدرت = توان
زیاری	= زیړه = ښکنځل
یوم	= بیل = بیلچه
ناگاره	= ځان ناخبره اچوونکی = منکر
غوړاستل	= غوړ نیول
مجال	= جرأت
پره	= ملامتیا
میرځمن	= میرځن = دښمن
میرات	= بی کسه، = بی زویه
اعتلا	= لوړیدنه، = جگوالی، = لوړیدل =
جگیدل = هسکیدل	
داد	= ورکړه، = عدل = انصاف
کردگار	= الله (ج)
جاه	= جلال = عظمت = لویوالی
شان	= شوکت = جاه = جلال = لویوالی
ثمر	= میوه
رقیب	= دښمن
بول	= وینا
همزول	= همزولی = یو ډول عمر لرونکی
مناجات	= دعا، = هغه نظم چی دالله (ج) تعریف
پکښی شوی وی	
وړ	= کوچنی
بورجل	= کمین گاه
هسک	= آسمان
لیمه	= لیمان = سترگی
گروه	= دین، مذهب، = ټولی = ډله، = قوم
تورتم	= توره تیاره = توره دربیله
شلند	= چاغ
چاری	= کارونه
ناتار	= چور
جنډی	= بیبرغ
پل	= قدم، = حق پل کول = حق بخښل

د یوولسم ټولگی د پښتو لغاتونه

حمد	
اسرار	= رازونه
تقصیر	= کمی = کموالی
حلیم	= زغمونکی = بُردبار
حیاء	= شرم = دملامتی دکارونو څخه ډډه کول

مکوت	= لولوپه، سوی
دروږ	= وږ = قربانی
لمسول	= هڅول
بسمل	= حلال سوی = قربان سوی
کورټ	= بالکل
نصرمن الله	= دانله (ج) په کومک سره
ایشناو	= جوش
بارگاه	= ځای
مسعود	= نیکبخت
خوشنود	= خوښ = خوشحاله
کوټ	= جنگی کلا = سلاح کوټ
غالب	= بریالی
سوبه	= فتحه، کامیابی
یرغل	= حمله
خوا	= زړه، طرف
مرشد	= ارشاد کوونکی = لارښوونکی
خپساره	= مړه مخکه
پوپل	= یوډول گلان دی
شنا	= مست، مستی
لیړده	= کوچ کوه
بلیرده	= تاویره
دښنه	= دښمنان
ترک	= پریښودل
لونل	= خونلول = شیندل = پاشل
لابڼونه	= دغونډیو اړخونه
لمنی	= دغرولمنی
طیلسان	= جامی
زمردی	= شنی
نیسان	= دثور میاشت
مشاطه	= ډمه، آرایش کونکی
بنکل	= بنکلی کول
بن	= باغ
جنده	= بیرغ
گانل	= په گانه بنایسته کول
پسول	= گانه
اورو	= اورښت
خونلول	= پاشل
وږم	= بوی
ختن	= په چین کی یو ځای دی
پو	= پمپ کول
اغلی	= بنکلی او بنایسته
جنت	= باغ

زهد	= پرهیزگاری = تقوا
دارالمجالس	= دمجلسونو ځای
توبڼه	= خرڅه
سڅا	= ښه ځوانی
سازوله	= جوروله
وصال	= وصل کیدل = یوځای کیدل
ومرم	= ومرم = مرمسم
معصیت	= عصیان = گناه
میخور	= شرابی = شراب خور
فاجر	= بدکاره
عصیان	= گناه
وقوف	= عقل = شعور، = پر عرفات د حبیانو دریدنه
تفسیر الضحی	= د تفسیر یو کتاب دی
فسق	= بدکار
فجور	= بدکارونه
فاسق	= بدکاره
معروف	= مشهور، پیژندل سوی
دلی	= دلته
مله	= ملگری
باری	= لوی، خالق، باروړونکی
کرور	= سخت = کلک
سوری	= د شیر شاه سوری دکورنی تخلص دی
کوټ	= قلعه، = سلاکوټ
خول	= تاج
رسالت	= پغمبری
کهول	= کورنی
سهاک	= داپه پخوا زمانه یوسری وو چی
دامیر کرور سوری دوی دهغه دپښته دی	
سوبه	= فتح، = کامیابی
ضابط	= ضبط کوونکی
کالنجر	= (د آهنگر پروزن) د هندوستان په
بدیا کهند کی دیوی تینگی اوتاریخی کلانوم دی چی	
په ۹۵۲ هـ ق کی شیر شاه ونیوله چی ددی کلا دنیولو	
په خوشحالی کی مرسو.	
سپاه	= عسکر = ژوبله وړ
جگړن	= جگړه مار = تورن = جگړه کوونکی
بری	= کامیابی
برندی	= خوری وری
نیمه خوا	= ځوانیمرگ
پښ	= پښتنگ

د میزری عزم

د بیوزلو سره مرسته

امیر کرور

بریالی شهید

قذوہ	= مشر = رہبر
کجل	= رانجہ
البصر	= بصر = سترگی
اضطراب	= پریشانی یا بنوریدل
الطریق	= طریقہ
	پنخہ گوہرہ
ملحقات	= جمع د ضمیمہ
	زرغونہ
فصاحت	= دخبروپرلہ پسی والی
حبالہ	= نکاح
شکوہ	= شکایت
قدسی	= پاکی
زمرہ	= گروپ = دلہ = اجتماع
موزونان	= توزین کوونکی
روزگار	= کار
سیر	= جادو
عارفانہ	= پوہنیز
رویدار	= مخور
	دوی تاریخی خٹوریخی
کوبلہ	= یوڈول مرغہ دی
لونی	= لولل = لونل = خونلول = شیندل
مواسہ	= زمونر ساتونکی = غمخور
نغوزل	= اوریدل
	ورمونہ
ورمونہ	= نصیحتونہ
خصلت	= خوی
سود	= گتہ
ملاہمت	= نرمی
شامت	= بخت = طالع = نصیب
زبون	= خوار
تملق	= چاپلوسی
عاقبت	= آخر، = نتیجہ
دمری	= نیمہ پیسہ
خبنم	= قہر = غصہ
پیرودل	= رانیول = اخستل
سوگند	= قسم
حمار	= خر
لبنل	= سفر کول، = بارول، = ککر، = خٹل
قباحت	= بدی
وبلہ	= بیوتر بلہ، = بی عقل، = تباکہ، = گدا، = چارہ
کروہ	= د مسافی یو واحد دی چی تقریباً دوہ میلہ کیری
خرخبنی	= جنگونہ
شہوت	= خوند = اور
باہدہ	= حتمی

تاپی	= وخت
زلما	= زلمی توب
مکیز	= نازوادا
ورنگین	= انعکاس کونکی
خُل	= بریش
شن	= مست او بی پروا
ہاتی	= فیل
	ناکامی
کامرانی	= کامیابی
کامل سکون	= مرگ
عین	= حقیقی
بندشونہ	= خندونہ = خندجورونکی شیان
	خٹویزی
عادت	= روریدیل
پند	= نصیحت
بند	= تدبیر = فکر
آغاز	= پیل
انجام	= پای
نانغو	= تہ اوریدونکی
نغوزی	= اوریدل
ٹوک	= برخہ
روکہ	= روکی = ورور
لوکی	= لوکہ = خلگ
پسندیدل	= خوبنول
دشوار	= سخت
جزاء	= دنیکی بدلہ
سزاء	= دبدی بدلہ
سلوک	= کردار
وا	= غوریدل
گرمی	= ملامتی
وپی	= کلمہ
لئیم	= بخیل = کنجوس
گاندہ	= سبا
کریم	= سخی
خسیس	= کنجوس = بخیل = لیم
عباد	= بندہ = پہ قید کی = بند
	حکایت
خلیل	= دوست
ار	= اصلتوب
استغفار	= توبہ کینل
غفار	= بخبنونکی، دالہ نوم دی
رویدار	= مخور
آبیاری	= پینہ = خور و بول = اوبہ کول
ملیار	= مالیار = باغوان = باغبان

ہلتہ =	ہوری	دپوپل گلان =	پیلو
=ناول =قیصہ	افسانہ	=ناصحیح	نامعقول
=دژوند آوبہ	آب حیات	=پہ نازناز	جگی - جگی
=طلب	طلبہ	=دبانڈی	بیرونہ
=تورپوش	سیہ پوش	=خوشحالی	ہوس
=پرمختالی =علمی	مدنی	=بدرقہ کول	نمانخل
=مات اوکندوالی خایونہ	کنڈوکپر	=جملہ	کلیات
=برکت، =برتری =بہتری	فیض	د بی وفایی سبب	
ژوند		=عقل مندی	خردمندی
=یوڈول لوہنی دی	صرافی	=لری والی، دوری، گرد	گرد
=ناارامہ توب	تلوسہ	=ہغہ ٹوک چی بغیر د ست ٹخہ	طفیل
=کیفیت =خرنگوالی	کیف	=مہمانی تہ ولاړ سی، =سبب	مہمانی تہ ولاړ سی، =سبب
حقایق		=لیری خای	گوہنہ
=لوروالی	عروج	=آرزو	میل
=خرگندونہ	تعبیر	=مینا (یو ډول مرغہ دی)	بنارو
=کینہ کین	حاسد	=صرافی = لوہنی	مینا
=طمعہ کونکی	طامع	=پہ غورو کی سری کری غوہنی	تلولی
=نردی، پہ قبضہ کی	قابو	=شروع کول	آغاز
=حقیقتونہ	حقایق	=وعدہ	عہد
=آیندہ	مستقبل	=غوہنتنہ =آرزو	تقاضا
=فکر	تدبیر	=ددوی	ددیو
=کوبنہ بن	جہد	=امید	طمعہ
=نصیب	تقدیر	حکایت	
=یوڈول حساس اوناژک ترازو دی	گونگر	=خزینہ =خزانہ	خزینہ
=خاہ	کوی	=فقیران	الفقراء
د لوی احمدشاه بابا احسان		ای ہلمندہ	
=پادشاہ	شہریار	=پہ سینہ بنویدل	پو
=حرکت	جنبش	=خای پرخای دریدل	رکود
=گرد	غبار	=خواخوری کول =ددر دقیقسی یوبل تہ کول	خوالہ
=پورته	اوج	=رون	تابان
=کلک =محکم	استوار	=غیرتمند	رادمردان
=شان وشوکت =روب	ہیبت	=طرف، =حد، =پای، =ساحل،	کرانہ
=پادشاہی	سلطانی	=گوہنہ خای، =بغل	=گوہنہ خای، =بغل
=پادشاہ	خاقان	=ہرہغہ شی چی رنا ورکوی	مشعل
=یوخای دی	مستتگ	=نیست = نستوالی	عدم
=یوخای دی	شال	=غیر	اغوش
=یوخای دی =کلات	قلات	=پوہنخی	دانش کدہ
=بخشش	خلعت	=لاس ترغاری	غاری غری
=سرلوری =ممتاز	سرفراز	=ظلم =تیارہ	تورتم
=پیدان	رکاب	=کلابیس	بُست
=پراخوالی	انبساط	=زمینداور	داور
=عدل، انصاف	تعدیل	=سیستان	زرنج
=بنکلا	جمال	=تتاب =جلو	مزی
=بخت	اقبال	=ساروان کلا	سروان

زاهد	=باتقوا = پرهیزگار
پی	=شیدی
مدنی	=پرمختالی
داری	=څیرونکی غابنونه
متاع	= مال او اسباب
دخل	=داخل والی
	پښتنی متلونه
میری	=دبنتی
نرکتی	=نرینخی
	د وطن مینه
ختن	=په چین کی یو ځای دی
طراوت	=تازه گی
	کمال
توامان	=ملگری، =جملیان
پاتو	=پاته = پاتی
مرتب	=ترتیب سوی
جاله	=خاله
ونسی	=ونیسی
	احسان
راوی	=روایت کونکی
قیام	=پاخون = راولاریدل
مدبر	=تدبیر ورکونکی، =تربیه کونکی
مبسوط	=انبساط موندلی = پراخ
رائجول	=رواجول
جنگجو	=جنگ لټوونکی
	لور هندوکش ته
هیرمند	=هلمند
عدن	=د زیریدو ځای
پښت	=پکت = پخت = پښتون
هری	=یو سیند دی په افغانستان کی
پربنی	=د غره د تیرو لری
غرځنی	=د غرو حیوان، =غرنی
سرره	=غرنی میره
شباب	=ځوانی
	وچ تقلید
تقلید	=پیبی کول
وسوسه	=وسواس = شک = شبهه
دروه	=بیریدلی = وارخطا
تذلیل	=حقارت = ذلت = خواری
لټار	=تپاه، =ویجار = خراب
سرلان	=مشر
پنځم ستون	=جاسوس
	پسرلی او د ژوندانه راز
گټه	=فایده، =ډیره

تاب	=قدرت
حصار	=دیوال
مجاور	=نردی، ملنگ، =همسایه
برهنه	=لوڅ=بربند
ایلچی	=قاصد=خبرورونکی
مروارید	=ملغری
عیان	=څرگند
قال	=قیل=خبره
هویدا	=څرگند
بښاندل	=بښندل=قربانول
فلک	=آسمان=لور
عدلی	=عدل=انصاف
تفنگ	=توپک
گذار	=واری
ادب	=پوهه
مزار	=قبر، =مقبره
درون	=دڼه
من	=زره = خاطر
نیم	=یوه ټوټه
دو نیم	=دوه ټوټی
استغفار	=توبه کښل
مهر	=محبت=مینه
کرم	=سخاوت=ځوانمردی
بنده	=عبادت کونکی
مسخر	=مخسری کول، =په قبضه کی
شهنامه	=هغه څه چی دپادشاه لپاره لیکل کیږی
اختصار	=لڼدونه=مختصرکول=خلاصه کول
	د حضرت علی (رض) ویناوی
زه د	=تقوا
نولیدل	=په غم کیدل = زهیریدل
نول	=غم
موذی	=مضر
هوسیدل	=خوشحالیدل
نورول	=نرول
	د ورونو ویش
اشیا	=شیان
کوزه	=گډوه
غولی	=سرای
ثریا	=اووه ستوری = پیرونی = پروین،
=اووه خوندي	
گرونج	=د منگی د ایښودلو دپاره لرگین کټکی
مخلص	=اخلاصمند
	بڼه گټه
پشمینه پوشی	=پشمی جامی

نښتر	=یو ډول غرنی تیره بوتی دی
زورمی	=آوازونه = غالمغال
خولی	=جوال غوندی شی دی چی دواړه
سرونه او یو طرف یی گندلی وی	
طراوت	=تازه گی
اسرار	=رازونه
فنا	=پټ
جوهر	=اصلیت
شوقیان	=شوق لرونکی
الفت	=مینہ

لوی احمدشاه بابا د یوه دایب په حیث

مصلح	=صلاح کوونکی = مشوره کوونکی
روحانی	= دروح پرستش کوونکی=هغه
خوک چی دروح په قول کوی	
مقتدا	=قاید = مشر = قدرت درلودونکی
پارسو	=پارسی = فارسی
غامض	=پټ، =پیچلی
عواطف	=ربطونه = د ربط توری، =وقفی
عصر	=وخت
موثر	=تاثیر لرونکی
تعقید	=سره تړل = غوټه کول (د عقیددی
خخه اخستل سوی دی)	
ابهام	=شک = شبهه
تخیل	=خیال = فکر

د وطن مینه

عمرانی	=تعمیراتی
برم	=جلال = لویوالی
کوهستان	=د غرونو خای
وزیدل	=چلیدل (باد چلیدل)
متاع	=مال او اسباب
تاخت	=خغاسته

ملی وحدت

توغ	=بیرغ = جنده
گډله	=یو ډول توکر دی
خمتا	=یو ډول توکر دی
سربازی	=تر سر تیریدل
حیف	=ظلم، =بی انصافی
لړمل	=موښل
حماس	=جنگ
فر	=شان = شوکت = لویوالی
جولان	=تکان خورل
دیار	=وطن = هیواد = خای
مقدس	=پاک
رزم	=حماس = جنگ

نگین	=قیمتی ډبره، گوتمی
نغوزل	=اوریدل
کمینی	=شکستگی = ماتیدل = پاته راتلل
سخ	=سخا = تقوا = پرهیزگاری
نبرد	=جنگ
پریت	=شرم = حیا
راهب	=رهبر = مشر
مشرع	=د شرعی بنوونکی
جناب	=صاحب، =بناغلی = محترم

طمع

صدف	=یو ډول سپین بحری حیوان دی چی
د اوبو په شان رنگ لری	
طاعون	=د اوبا مرض

بد طبیعت

شمشتی	=کیشف
عازم	=په یوه عزم = په یوه اراده
ویله	=بیله = بیاله = ویاله
دلگیر	=زړه گیرول
مراقبت	=کوربه کیدل = خیال ساتل
نشاط	=خوښی = خوشحالی
فرقت	=جدایی = جلاوالی
ملاح	=کښتی بان = کښتی وان
مروت	=مروت = مردانه گی = میرانه
علم	=عرفان، =بیرغ
شریر	=د شره ډک
سور	=سپور
تلافی	=بدله
جبل	=نښ
خسیس	=پست = بد
رهزن	=د لاری غل
بیم	=ډار = بیرہ

د پیغور حسرت

ناتار	=چور = چپاول
وراره	=هغه خور چی ورور یی مر سوی وی
ایثار	=قربانی
پژه	=تنه ، =جسد
سانگه	=نیزه
نجتی	=پیودلی
فتراک	=هغه تسمه چی د آس د خین
شاوخوا تړل کیری، =خین	
افگار	=زخمی
اولجه	=قبضه کول
نخوت	=کبر = تکبر
پرتم	=شان او شوکت

مصلحت	= مشورہ
دیرینہ	= پخوانی
ور	= دروازہ
نصرت	= کومک
کنگاش	= مصلحت = مشورہ
کرم	= خوانمردی = سخا = تقوا = میرانہ
مہران	= شفقت کوونکی
منت	= احسان
رفاقت	= دوستی
د بدنیتی نتیجہ	
خلقہ	= خرقہ، = زرہ جامہ، = چپنہ، = ہغہ
جامی چی لہ ڊول ڊول ټوکرائو څخہ جوړہ سوی وی	
ہیمانی	= د پیسو غوټہ، = بټوہ
رنځرہ	= د لمنځی د ونی د جرړو تیل
نمر	= لمر
د زرہ سوی غږ	
ککوری	= ککچہ، = د میری یا وزی د لنگیدو
شیرینی چی چاتہ پہ زیری کی ورکول کیری	
شوم	= بدبختہ = بدمرغہ
لټیم	= بخیل = حریص
یدیبضا	= سپین لاس
خس	= لټر، = بی ارزبنتہ، = څارځای،
= بټکار تہ د پټیدو ځای	
گلیم	= غالی
اقلیم	= اوہ او هوا
قارون	= د موسی (ع) پہ زمانہ کی یو سری وو
کلیم	= خبری کوونکی
حریت	
کالبد	= جسد
پرہ	= پڑہ = تنہ = د انسان تنہ
حکایت	
کنډہ	= کوچنی ترازو
ټوکری	= ټوتی
رچیدل	= بنوریدل
چانول	= غلیلول
اتفاق	
خور	= خپور
تادی	= تلوار = تیزی
حریص	= بخیل
سادوبی	= ضعف
د مشرانو ہمت	
ملوکان	= ملکان = مشران
تروری	= گیدری

وصال	= وصلیلد
تپاک	= حرص، = ناقرارای = تلوسہ،
= خاطر = مدار = عزت = لحاظ	
دیننہ	= دینمنان
لیمہ	= لیمان = سترگی
خونبار	= د وینو باران
نثار	= قربانی
نشتر	= نینتر = یو ډول تیرہ غرنی بوټی دی
گرت	= گرده = ټولہ
نوغی	= داغ = علامہ، = د جنس ډول
ادبار	= بدبختی
عار	= ننگ
نارینتوب	
کرنیل	= زر مشر
ستغہ	= سختہ = بدہ
ارکی	= ځین
منصبداران	= چوکی والا
د گلو کر	
استغفار	= توبہ کنبل
صبحہ	= صبح = سہار
ملالہ	
پرنگی	= انگریز
میرہ	= دہنت
ٹیغہ	= تکه سرہ = پیرہ گرمہ
خدای ږو	= پہ الله قسم
عالم	= جہان، = بیبرغ
شیخ تیمن (رح)	
ژوب	= د یو ځای نوم دی
کجران	= د یو ځای نوم دی
گھیڅ	= سہار
ناورین	= ماتم = غم
سادین	= یوی یا شیدارہ مټکہ
نول	= غم
نولیدل	= پہ غم کریدل
تاخون	= د زړہ مرض
پیر	= وخت = دورہ
دیون	= قرض = پور
کروون	= کریدل
د سعادت کیمیا	
صحبت	= خبری کول = ناستہ او ولاړہ کول
اندیش	= فکر
تلطف	= مہربانی
نانعتان	= غور نہ نیوونکی
ندامت	= پټیمانی

سید جمال الدین افغان	
=دبنتی	رغونه
=د اوربشی دانه، =د اوربشی د دانی په اندازه	جودانه
=جادو	طلسم
=گمراه = بی لاری	سرکین
=غیب ویوونکی = پال کتونکی	کاهن
=دنیا = جهان = نری	دهر
=تنه = د انسان جگوالی او تنه	قامت
=د قرار خای	مقر
=زړه، =اخلاق، =ذهن	خاطر
=په تصور کی راوړل	مصور
=په ضمیر کی اخبل سوی	مضمیر
=غیبی آواز	الهام
لویه ربه	
=ورکړه، =عدل = انصاف	داد
=گنهاران	عاصیان
=فرمان وړونکی (منونکی)	مطیعان
=دسترخوان	خوان
روند محال دی چی له خوبه بینا پاخی	
=خای	خا
=خیر غوښتونکی	سایل
بڼه خوانان	
=توکی = شیان	توکه
د شریعت رسی	
=غم	شبون
=آسانی	سهلای
=ستن	سوزن
=غم	اندوه
=د غنمو ډوډی = غلمینه ډوډی	نغن
=امیل	هار
=رسی	رسن
=تورل	صیقل
بوعلی سینا	
=لنډ او مختصر (خبره)	موجز
=بلوط = یو ډول غرنی بوټی دی	خیری
=الوتونکی	طیران
وهم	
=د حقیقت جمع	حقایق
=نیست = نابود	معدوم
=ناممکنه	ناشونی
=بلکل = قطعاً	هدو
=شر = فساد، =زغم = حوصله	پیڅه
=لارښوونه	ارشاد

=قربانیدل	جاروتل
=بی همتی	چاپ چیت
=بیریدلی = ډار سوی	ترسو
=عزم = اراده	هوډ
=سُستی	کاهلی
=زمری = زمریان	مزری
=فیلان	هاتیان
=عزم کوونکی	هوډیان
فضیلت	
=برتری	فضیلت
=پوست = نرم	ململ
=چپنه	چپن
=اوږد کوټ	بالاپوش
=بی کاره، =کم عقل	مهمل
=اخلاق	سیرت
=سخت، =خیر	شډل
=خراغ	مشعل
پیر روښان او د هغه تالیفات	
=د کائناتو علم	فلسفه
=پوهه	حکمت
=استدلال = دلیل	حجت
=ملامت	پیر
=کرکیچ = دعوه	منازعه
=روحانی = بزرگ، =پاته سوی	ستانه
=مقابل = ضد	حریف
=ادراک = درکونه، =هوښیاری = خیرکی	فراست
=اقرار کوونکی، =ویوونکی	قایل
=د تصنیف جمع (د کتاب لیکل او ترتیبول)	تصانیف
=امر کول	گماشتن
=اخیستل	ستاندن
=تبلیغ کوونکی	مبلغ
=اتفاق	وحدت الوجود
=شیخان	مشایخ
د فقیرانو او بی وزلو په نسبت د انسان وظیفی	
=مساوینتوب	اندول
=ضرر = تاوان	صدمه
=گرخیدل = خرخیدل	چورلیدل
=راتلونکی = آینده، =بخت	اقبال
=لخ	بریند
=بڼه والی	بڼیگنه
نوڅه	
=خزه، =پوسته	مورچل
=زخمی	مجروح

د قرآن عظیم الشان قانونی حیثیت

د گنگا سیند =	گنگ سیند
د پیه پیسو پوری مربوط =	مالی
د فایدی = گتی	منافع
د نیکی یا بدی بدله =	مکافات
د نیکی بدله =	مجازات

د اسلام مساهله په قرآن کبلی

د آسانه کول =	مساهله
د وضاحت =	صراحت
د پاکي =	تقدس

مسخ کیدل

د بدیلیدل =	مسخ
-------------	-----

علم او پوهه

د آیدنه =	بصیرت
-----------	-------

د بدانو حال

د ککر =	آلوده
د شکر =	سپاس
د یوه پخوانی سیکه ده چی ډیر لږ قیمت یی درلود =	کسیره
د شیطان، د بدکاره او بدگذاره سری =	خناس
د غنمو حاصل =	خرمن
د خلک =	ناس

جنرال بخت خان پښتون

د سر لوری =	سرخروی
د غت مشر =	جرنیل
د دفتر دار =	دیوان
د ټول مشر =	سپه سالار
د تحفه =	عنایت
د جوش =	خروښ

غوښتنه

د زگیری =	زبیرگی
د چاودیدل =	چاودون

د شیدا مرغلی

د عاشق =	شیدا
د بخیل =	ممسک
د مصرفول =	صرف
د غوټه، د حبیب =	کیسه
د خولی تر خولی = دک، د حوصله ختمیدل =	لبریزه
د بی گانه =	غیر
د زړه، د اخلاق، د ذهن =	خاطر
د سرپرگیری = سرغوخی =	سربریده
د عاجزی =	فروتنی
د سرکښته =	خمیده

بڼه نیت

د یوچا عزت کول =	توقیر
د پرهیزگاری =	عفت
د جتی = بی بڼی = عبث، د زهیر = ضعیف =	حبطه

د پتی خزانی مولف

د وزن =	قافیه
د شعر میزان =	عروض
د تشریح کول، د وعظ، د قول =	بیان
د هغه علم چی د کلیمو سموالی او د کارونی های یی معلوموی =	معانی
د بخشش =	صله
د جمع د رحمت =	مراحم
د سیوری =	ظل
د مردف = د رریف سوی =	مدون
د هغه شعر چی د بیتو شمیر یی تر ۲۵ زیات وی =	قصیده
د بی اعتنا = بی پروا =	قاصر
د ناتوانه، د بی پروا، د لند =	قاصره

زور زیاتی

د ظلم =	ستم
د بڼد = نښتی، د جبل = نښ =	ارم
د سره غوښنه، د غوښی ټوټه =	بوټی
د سره او زرغونه =	بودی ټال
د خوښ = خوشحاله =	خرم
د شک = گمان =	شبهه
د د توپ د ډز آواز، د دهرم =	درم
د دین او ایمان =	مذهب
د انډیوال = ملگری =	همدم
د په اوبو کی سره موبدل =	زدویل
د د اوبښ بنځینه جنس، د اوبښکی =	اوبښی
د نم، د تورووی اوبه =	زیم
د جور =	ساز
د له مینځه تلل =	برهم
د بدمرغی = بی قسمتی =	شومیت
د ثابت = ثبوت سوی =	مسلم
د بی خونده، د بی کاره، د پورته کیدل =	زوم
د لافه =	دم
د غشی =	تیغ
د جهان =	عالم
د درد، د غم =	الم
د انسان =	آدمزاد
د یو ډول نبات دی =	شرشم
د ملامت =	گرم
د باید = حتمی =	بایده
د یو ناروغی ده چی ټپ یی شوریری =	ناسور

کاینات	= نامحدوده فضاء
نامه	= دیوچاپه باره کی معلومات لیکل
دشعر یا نثر په ډول	
سموسیال	= مثل = مثال = برابر
خوځنده	= حرکت کوونکی
کاین	= پیداشوی = خلق شوی
استوار	= ولاړ = محکم
خوبان	= ښه خلگ، = ښکلی
خرام	= په ناز او نزاکت تگ
سنگ	= ډبره
لاخ	= لاین = هغه ځای چی پوشی پکی
په زیات مقدار نه وی	
صدف	= یو ډول حیوان دی
گوهر	= طلا
رحم	= په انسان کی داو لاد ځای
نطفه	= دانسان دمئل د تولد مواد
جعل	= جوړښت، = فریب
خرقه	= زری جامی، = هغه جامه چی ډول
ډول توکرانو څخه جوړه شوی وی، = هغه جامی چی	
ډیری پښی لری.	
حکیم	= پوه، = فلسفه پوه
بند	= مقید = په قید کی
خوان	= دسترخوان
جمادات	= غیر ژوندی شیان
لقمه گیر	= هغه حیوانات چی خواره گوله گوله
کوی او خوری پی	
برات	= برخه = حصه، = حواله = چیک،
	= هغه څه چی خان پی خپلو نوکرانو ته ورکوی
غوښی خور	= غوښی خوړونکی
خروب	= سیراب = اوبه لکه (دمځکی اوبول)
یعنی (دمځکی خروبول)	
محروم	= بی برخی
اهل	= اوسیدونکی
سما	= آسمان
وچوبی	= وچه
قادر	= غالب
برکمال	= مکملوالی، = پوهه = فن
رازق	= رزق ورکوونکی
ذو	= خاوند = لرونکی = درلودونکی
ذوالجلال	= ډیر تم یا جاه و جلال خاوند
قل هو الله احد	= ووايه چی الله (ج) یودی
لم یلدلم یولد	= نه له چاپیدادی نه له ده څوک پیدادی
جواهر	= قیمتی ډبری
اعراض	= هغه شی چی له منځه تلونکی وی

ز نهار	= خبر اوسه
صاحب سریر	= نیکبخت = بختور
سرره	= غرنی میره
وبال	= آفت
خودرای	= هغه څوک چی په یو کار کی د
هیڅ چا څخه مشوره نه اخلی او نه یی هم منی	
د کجیری پښتواله	
د سرو مرغی	= هندوستان
سنگینونه	= د برچی په ډول آله ده
ترول	= ډزول
مانگی	= ملاح = کښتی بان = کښتی وان
گنی	= گوندی
چوری	= مالیده، = معشوقه = محبوبه
ثقه	= معتبر = د اعتبار وړ
څاروی	= حیوانات
جانگی	= پتلون
گردنی	= غاړه گی
تحصیل	= تازه
چارسده	= چهار راهی = څلور لاری
کرهه	= کراهی
پاینځی	= پایځی
بده	= سروزنه = د پرتوگانن د ترلو ځای
پستنه	= پر شا کیدل = وروسته کیدل
پټان	= ځنگون
سبا	
مطلع	= موضوع
مشقت	= سختی
څیری	= بلوط = یو ډول غرنی بوټی دی
وداع	= خدای په آمانی
اندیشه	= فکر

د دوولسم ټولگی د پښتو لغاتونه

مناجات	
مناجات	= دعا، = هغه نظم چی دالله (ج) تعریف
پکښی شوی وی	
گره کشای	= دمشکلاتو حل کوونکی
گره	= غوټه (مثلاً کله چی مونږ بوټونه په
پښو کوو نو تټی پی ورغوټه کوو.	
شاه	= پاچا
گدای	= گدا = درويزگر = چرگر = سوالگر
نومر	= نامتو، = نومور، = نامزد
خلاق	= خالق = پیداکوونکی
مئل	= مثال

داوښانو ساتنه کوی.	
فصاحت = دخبرو پرله پسې والی	
بلاغت = سوچه وینا، =دمعنا اومطلب نه	
ډکه وینا، =دوینا لوړه درجه.	
عروض = دشعر میزان، =دبیت دلومری	
مصرع وروستی رکن، =دغره لار، =عرضه کول.	
تاداو =تهداب=اساس	
نیم منظوم نثر =هغه لیکنه چی نیمایی دشعریه ډول	
اونیمایی دنثرپه ډول وی.	
و عظ =نصیحت	
اهنگ =بڼه آواز	
تصوف =صوفی توب = پاکوالی	
سبک =دسرو زرو ویلی کول اوپه غالب	
کی اچول	
منثور =لیکل سوی نثر	
هدایه =یو کتاب دی	
بیاض =پاکوالی = صفاوالی، =سپینوالی	
دیوان =دشعرونو کتاب	
گنداب =ولاری اوبه، =ولاری خوسا شوی اوبه	
مرصع =سینگار سوی، =په غمیوښکلی	
سوی، =قیمتی=ښایسته	
بدیع =خلق، =عجیب=نادر، =هغه علم	
چی دکلام دښه والی وجه پری څرگندیری=دبدیع علم	
کلیات =دیوه شاعر یالیکووال دائاروجونک، =تولی چاری	
فضل =بهتری=برتری	
سوات =دیوځای نوم دی	
فراق =جدایی	
دروه =بیریدلی = وارخطا	
تلف =له منځه تلل یا له منځه وړل	
شاهنامه =هغه کتاب چی دپاچاهانو په باره	
کی لیکل کیری	
انجمن =گروپ=اجتماع=دخلگو یوځای کیدل	
تحول =تغیراوتبدیل	
گپ =په وریځوکی لاره، = ټوکه = گپه	
= گپ شپ = ټوکه ټکاله، =غټه مری	
بر =نزدی، =وچه	
کوز =کښته	
روحانی =دروح پرستش کوونکی	
ناوول =هغه اوږده قصه چی دځانه لیکل کیری	
بولله =قصیده = اوږدشعردی چی	
دستاينو، عرفان، اخلاقواودین موضوعگانی پکی	
بیانییری دبیتو شمیری تر ۳۳ زیات دی	
اخلاقی درس	
جودانه =داوربشی دانه، =داوربشی د دانی	

او بقا نه لری لکه ناروغی.	
اجرام =دبیری، =ستوری	
بود =شتوالی	
نابود =نیست	
نغمه =خور آواز	
گذرگاه =دتیریډو ځای	
متصف =صفت کرل سوی	
طرفه =تازه، =نوی خبره	
برید =فاصد(په دری کی)، =پوله=حد،	
=شروع=پیل، =یرغل=حمله، =غوته.	
لولی =نعلی = چیغی	
کن =شه	
خلایق =جمع دخلق=پیدایښت	
خلل =تاوان=نقصان	
جلوه گا =دښودلو ځای	
سنگ ولاخ =له تیرو ډکه ځمکه	
واجب الوجود =هغه څوک چی په هیڅ شی کی	
هیڅ چا ته احتیاج نه وی یعنی الله(ج).	
لااله الاالله =نسته معبود برحق مگر الله(ج)	
نعت	
منشاء =سرچینه	
مایه =تهداب	
قبله =طرف، =مکه معظمه	
استانه =کور و کهول=داوسیدو ځای	
زیبنده =ښایسته	
شمیم =بڼه بوی	
لولاک =که نه وای ته=که ته نه وای	
تاج =دسرجوغه	
افسر =مشر=ریس	
جمال =ښایستوالی	
غارت =لوټ=تالان	
محبوب =گران	
حسن =جمال=ښایستوالی	
مربی =رهنما = لارښودنکی = تربیه کوونکی	
کور =لری=ایسته، =گروپ=راکښته	
د پښتو ژبی ادبی تاریخ ته یوه لنډه کتنه	
توکم =قوم = قبیله	
حماسی =جنگی	
شفاهی =هغه څه چی په ژبه ویل کیری	
تال =سر=برابری	
نثر =هغه څه چی دشعریه ډول نه وی	
لیکل شوی	
سروانی =یوډول ونه ده چی ترخه او ذهرجنه	
میوه لری، =سروان=ساروان=هغه سړی چی	

دبشمن =	دبش
= پلن = پلن شوی = هوار شوی =	پلن
تکول شوی، = برداره = سورور = عریض	تکول شوی
= زړه ور	زړن
= سرخروبی = سرلوری	مخسور
= عرض = برداری = پسرور	سور
= کهول = کورنی	کول
= سر = برابری	تال
= کړنلاره، = منبر	دریخ
= صفت کونکی	ستایوال
= شپږ بیټی شعر	مستزاد
= قوت = قدرت	متانت
= کربنه = حد، = ونډه = برخه،	پانی
= طبیعت، = دمټکو (چار مغزو) لوبه، = نیټه	= مستعمل
= په استعمال کی = تراستعمال لاندی	بامل
= پال	یونم
= حرکت کوم	
غوره وینا	
= چمن، = ځنگل	مرغزار
= احسان = نیکی = بښگنه، = شکریه، = عاجزی	منت
= ونه (دغه لغات په کتاب کی غلط	ونده
سوی دی دا اصلاً ((ونه)) ده)	
= هغه ځای چی زیات غرونه ولری	کهسار
= عاجز	خاکسار
= صحیح کول	درستول
= بیچاره کی = بی نوبی، = ستړیا = ستومانی	درمانده کی
= لاس چلول، = بندی کوی = دستگیره کول	دستگیری
= داوسیدو ځای	استانه
د پښتو ادب رنگارنگ اړخونه	
= زنگ (لکه د تلفون زنگ)	جرس
= دنیا	دهر
= حرص، = لوره، = ارمان = هیله	هوس
= لیوالتیا، = خوشحالی	
= ددروازی ساتوونکی	دربان
= قبضه کول	ولجه
= ځان وژونکی گردابونه	خونی چلی
= لامبوزن = غواص، = مرغلر پلټوونکی	مرجونا
= چلباز، = کمزوری = ضعیف، = هغه	چلی
تیره لرگی چی زردکی په راباسی، = بنگری	
= لاس ترگریوان یعنی دجنگ حالت	غاړه غری
= هغه اوبه چی په یو ځای کی سره راگرخی	گرداب
= تاوان رسول	مضرت
= نصیحتونه	ورمونه
= شتمن	غنی

په اندازه	حیلہ
فرب = مکاری	تټو
= بار وړونکی خر	لعنت
= دخدای ددربار څخه لیری والی	منصفی
= انصاف	گوذر
= لویدل	نمری
= جامی	درویش
= فقیر	قلندر
= ملنگ = گرځنده درویش، = بی قیده	سد
= هوش = عقل، = دیوال، = خندو = د	توپک په میل کی تاوراتاو دیوال
= شریف = دروند	ساوو
= ساکب	ساهو
= فکر	جاج
د وطن مینه	
= خرابی مخکی	شاری
= دبنتی	میری
= نعمت، = مال	نعیم
= غریبی	غربت
= خبروړونکی	قاصد
= روه = دبپنتنی سیمو نوم دی	روه
= غریب = بی برخی، = بی آوازه	بی نوا
= آواز	نوا
= دیو ځای نوم دی	چپرهار
= مشابه = په مثل، = اوبدلی وری،	ورته
= لکه (ورته) وواپه، = وریته = کباب شوی = نیبنی شوی	= لکه (ورته)
= چیخی	کوکاری
= غمجن	حزین
= داوړه پک	اتشین
= دگلانو شیره	ترنجبین
امیر کروړ سوری	
= کلک او سخت	کروړ
= تشویش، = جگره	خرخښه
= فتحه، = کامیابی	سوبه
= زړه، = اراده = تکل، = مقصد	من
= ستر واکمن	شاهنشاه
= دبشمن	میرځمن
= له ځایه بی ځایه کیدل	لتار
= دپښو بونگری، = داس پاکوم بل حیوان نوکان	سوومی
= هیوادونه = سیمی	ایوادونه
= شرنګ، = حلقه = کری، = دخاروی	شپول
	لپاره دلښتوا حاطه
= چاره، = علاج	اودم
= دبلخ خواته دیوی سیمی نوم دی	مرو

من	= زړه، = اراده=تکل، = مقصد =
هدف،	= عزتمن/شتمن
وړم	= بوی
ختن	= په چین کی یوځای دی
مسیح	= عیسی (ع)
اغلی	= ښکلی
تپای	= دغنمو د درمند خاصه ښه، = په
خولی کی دگلابتونو گل، = دوستی، = وخت، = پټه	
مشوره، = دناروغتیا سخت وخت، = بیان، = پی،	
= واټن، = دپورنیټه	
مکیز	= ناز او ادا
پوپل	= یوډول سورگل دی
ورنگن	= ځلانده
شن	= مست او بی پروا، = دآس شیشنی
بولله	= قصیده
	د زړه دنیا
پشکال	= بشکال=دبارانونو موسم
حساسیت	= دقیقوالی
حساس	= دقیق
من	= زړه
مزی	= تارونه=واښکیان
الهام	= غیبی آواز
ښیراز	= سمسور=آباد
گوت	= غورپ=غزپ
قاموس	= مجموعه
	د پسرلی ننداره
نمری	= جامی
گلرځ	= گللی=گلرو=گل=مخی=دگل په څیرمخ لرونکی
سروانی	= سروان = یوډول ونه ده چی ترخه
	اوډهرجنه میوه لری
استین	= لستونی
خلوت	= تنهایی
بکښ	= دالغات په پښتو کی غلط سوی دی
	دااصلاً (پکښی) دی
	بی بی نیکبخته (رح)
مرشد	= لارښود = پیر = ارشادکونکی
ریاضت	= دزړه دپاکولو لپاره ربر گالنه،
	=دفکر او عبادت لپاره گوښه کښینسته، = تمرین،
	= کوښښ=زیـــــار
حباله	= لومه=دام، = پری=رسی، = قید
	= بند، = نکاح
بدنه	= دبیسورختیځی ډډی ته دیوځای نوم دی
فقرا	= فقیران=درویزگران=لاس نیونکی = گدایان
عبادالله	= دخدای(ج) عابدان = دخدای(ج) عبادت کونکی

دلجویی	= زړه گټل
واصل	= نږدی خلک، = وصل سوی
رجوع	= ورگرخیدل
متروکه	= شلاقه=چلاخه، = چکوښ
مرأت	= هنداره، = دمره جمع=مرتبی=واری
سخن سازی	= دخولی خبری
شهبسوار	= زړه وراوچالاکه پاچای پراس سپوروی
له پسه	= له پاسه = له لوره
صبوری	= تحمل = بردباری = صبر
خم	= لوی خاورین لوبښی، = کور، = ټیټه
ځمکه چی اوبه په اسانی ورته رسیری	
هلال	= هغه سپورمی چی پوره نه وی
شفق	= آسمان
وبښی	= واښکی، = ربښکی
خونخور	= قاتل
گهواره	= ځانگو
	د ژوند ورمونه
دیرینه	= پخوانی
طباخ	= آشپز
مهران	= شفقت کونکی(جمع)
استوار	= ولاړ=محکم
رفاقت	= ملگرتیا=ملگرتوب=انډیوالی، = یارانه = تاراچونه
کفران	= ناشکری = بی سپاسی، = بی ایمانی
	موسیقی
ټنگ وټگور	= ساز او صحبت
لیرداو	= لیرونه
رزکو	= دغه لغات په کتاب کی غلط سوی
دی دااصلاً (زرکو)دی	
تنزری	= منطری، = تمخری=تنخری=یوډول مرغی ده
سندربول	= سندری ویونکی
انځور	= تصویر=عکس
جمال	= ښایستوالی
شفا	= دمریضی جوړیدل
	پسرلی
لونل	= خونولول = شیندل = پاشل
طیلسان	= یوډول چپنه ده چی خطیب(نطاق) یا
ویاند یا خطبه ویونکی یا واعظ) یی دنورو کالیو	
	دپاسه اچوی(اغوندی)
زمردی	= شنی
نیسان	= پسرلی=بهار، = دثور پنځلسمه، = دثوریاغوايي میاشت
مشاط	= سینگار کونکی
ښککل	= ښکلی کول=ښایسته کول
خونولول	= شیندل=پاشل، = قربانول = نثارول
= جارول	

تالاش = تلاش = لتون = لتونه، = غوبنته،	تالاش
بیرہ = چالاکی	بیرہ = چالاکی
گوئی = گونیا، = گوٹہ = دسطنج دانہ،	گوئی
یادونہ = حفظ کوونہ	یادونہ = حفظ کوونہ
ہاتی = فیل	ہاتی
فکر او عمل	
جاج = فکر	جاج
چابری = دتلی پلی = دترازو پلی	چابری
میچانی = مقیاس، = سربالایی	میچانی
پیتی = بار	پیتی
تیکی = غلاف = دتوری پوین	تیکی
ستنی = ستونونہ = پای	ستنی
ژیر گلونہ	
لطافت = نرمی	لطافت
شیدا = عاشق	شیدا
چراو = مرصع = بنکلی	چراو
تالان = غارت = لوتول = شکول	تالان
پدل = تاثیر = اغیز، = عقل = شعور	پدل
گونہ = چہرہ	گونہ
دژیرو گلو باغ = معشوق یا معشوقہ	دژیرو گلو باغ
غرند = مراوی	غرند
د خوشحال خان پیرندنہ	
دروہ = سمدستی = بی خندہ، = تگی = چل	دروہ
دوکہ = غولونہ، = اندیشہ = چورت، = پر = بیرہ	دوکہ
گلزار = دگلونو خای	گلزار
نبتیر = یو نبات دی (یو پول درختہ دہ)	نبتیر
فلسفہ = دکایناتو علم	فلسفہ
فیلسوف = دکائناتو عالم	فیلسوف
تصوف = صوفی توب	تصوف
رزم = حماس = جگرہ	رزم
فکاهی = توکہ	فکاهی
لیوال = مینوال = علاقمند	لیوال
میرتوتن = دمیریانو کور	میرتوتن
سید جمال الدین افغان	
بر = وچہ	بر
رغونہ = دبتونہ	رغونہ
سمندر = د اور چینجی	سمندر
طلسم = جادو	طلسم
زیر و زبر = توتہ توتہ	زیر و زبر
کاهنان = غیب ویوونکی، = فال کتوونکی	کاهنان
معصیت = گناہ	معصیت
دھر = دنیا = نری = جہان	دھر
تعظیم = احترام	تعظیم
اوارہ = سرگردانہ	اوارہ

لیرد = کوچ = رحلت = کدہ = سفر	لیرد
بلیردل = نغینتل = تاوول = پیچل = بلینبل،	بلیردل
کوچنی پہ ونی کی تمل، = مشغولیدل، = مشغولول	کوچنی پہ ونی کی تمل، = مشغولیدل، = مشغولول
دیننہ = دینمنان	دیننہ
د میارو بنان د خیرالبیان نثر	
بازارگانی = تجارتی	بازارگانی
اتام = خوراک = طعام	اتام
مزدک = جومات = مسجد، = ہغہ خلوردیوالہ	مزدک
چی چت ونہ لری	چی چت ونہ لری
اعلام = خرگندونہ = خبر = خپر ونہ، = نشرول	اعلام
مشهورول =	مشهورول =
د افضل خان د تاریخ مرصع نثر	
مرصع = سینگار کرل سوی = پہ غمیو بنایستہ سوی	مرصع
سازوار = کم عقلہ = احمق، = برابر = متوسط	سازوار
جنکا گیگیانی = دیوسری نوم دی	جنکا گیگیانی
التماس = پلنتہ = غوبنتہ = خواست، = عجز =	التماس
زاری، = منت، = دعا	زاری، = منت، = دعا
گریزہ = فطرت = ختہ = اصل، = دتاکلو چارو	گریزہ
دسترہ رسولو فطری استعداد	دسترہ رسولو فطری استعداد
د پینتو لر غونتوب	
متفق = با اتفاق = متحد = یو خای	متفق
مذہبہ = صیلہ، = منخنی = متوسط	مذہبہ
د ادب پیرندنہ	
راہنکون = راہنکنہ = راکارنہ = کشونہ =	راہنکون
راہاسنہ = راکشونگ	راہاسنہ = راکشونگ
یومیا = لارینود = رہبر = پیشوا = لارینونکی، =	یومیا
اوسیدونکی، = استوگن، = ملزوم = ہغہ خہ چی یوشی ورته لازم وی	اوسیدونکی، = استوگن، = ملزوم = ہغہ خہ چی یوشی ورته لازم وی
محتسب = حساب اخستونکی = محاسبہ	محتسب
کونکی، = حاکم = کوتوال	کونکی، = حاکم = کوتوال
ادب = بلنہ اودعوت، = پوہہ اوخیرکی،	ادب
= دحد او اندزی ساتنہ	= دحد او اندزی ساتنہ
فطرت = خلقت، = ہغہ صفت چی ہرژوندی	فطرت
شی بی خپل دخلقت پہ اول لری، = ذاتی خصوصیات	شی بی خپل دخلقت پہ اول لری، = ذاتی خصوصیات
د مشرانو ہمت	
ملوکان = ملکان = دنیا دارہ خلگ	ملوکان
دیو = دوی	دیو
لوریہ = لوری	لوریہ
مامور = امر کرل سوی	مامور
تروری = لومیرہ = گیدرہ، = چرندک	تروری
نمنخل = لمانخل = نمانخل = عزت کول =	نمنخل
درنول = درناوی کول	درنول = درناوی کول
لربر = کبنتہ اوپورته	لربر
تملق = چاپلوسی	تملق
ہود = عزم = ہمت	ہود

مقر	=د قرا او اوسیدو ځای
مصور	=تصور کول = فکر کول
مضمیر	=پټ
الهام	=غیبی آواز
	د پښتو هیواد
پکت	=پښت = پخت = پښتون
کا	=خوا = خوا
	د پتی خزانی مولف
صله	=بخشش
مراحم	=رحمتونه = رحمونه
ظل	=سیوری
مدون	=مردف = ردیف سوی
قصیده	=هغه شعر چی د بیتو شمیر یی تر
۲۵ زیات وی	
قاصره	= ناتوانه، =بی پروا، =لنډ
موزونان	=توزین کوونکی = توازون کوونکی
	د فیاض یوه مشهور قصه
ثقه	=معتبر = د اعتبار وړ
سامع	=اوریدونکی
خرم	=خوبښ = خوشحاله
رُخ	=مخ = چهره
اوربل	=پیکي
	د حمید د شاعری یو څو رنگین اړخونه
ایلم	=ایلم د پښتونستان د بونیر په علاقه
کښی د یو جگ غره نوم دی	
نیرنگ	=چل = فریب
اورنگ	=تخت
خوناب	=د وینو ډک اوبښکی، =د زره له درده ژړل
معمی	=هغه پټ شی چی ښکاره وی مگر
فکر کول یی لږ څه گران کار وی	
سهی	=زغمناک
سمندر	=د اور چنجی
سُنبل	=یو ډول گل دی
بوسه	=مچه
موشگاف	=نازکخیال
بوالهوس	=حریص = طمع کوونکی، =شهوئی = عیاش
جوس	=انگر او حویلی
قرین	=نږدی
تابلو	=منظره
کالبوت	=کالبود = جسد
اسره	=طمع، =هیله
رنډیری	=ځای، =انگر
ساک	=سابه = سبزی
درویزه	=فقر

بلا - سوا	=بلا لیری (بلا دی لیری وی) = محفوظ
خوډبین	=خوډخواه
پاسلونی	=منت = احسان ایښودل
چینگه	=چونگه = کره
سهل	=آسانه
پت	=عزت
	یو غزل
تطاول	=تیری کول، =د قدرت څرگندول
غلغل	=غالمغال
مقدر	=نصیب = قیسمت
تزلزل	=زلزله = ښوریدل
تغافل	=غفلت = ټنبلی = بی خبری
	د قومی ترقی بنسټ
غبرگونی	=جملی
تفسیر	=څیرنه
ظرف	=لوبنی
مظروف	=هغه څه چی لوبنی ته وراچول کیږی
پیچومه	=تاو راتاو ځای = سر بالائی
جر	=ریښه
	باگرام په پښتو ادب کښی
تاویل	=وینا
بگ	=په سانسکرت کی باغ ته ویل کیږی
رام	=په سانسکرت خدای ته ویل کیږی
بالک	=هلک
گرام	=کلی
مقتون	=عاشق
کاخ	=قصر = مانی
نوروز	=نوی ورځ
ختن	=په چین کی یو ځای دی
تمثیل	=دیوی اصلی واقعی پښی کول
	زوی ته د سکندر خان خټک نصیحت
سرو	=د صبر درخته
سر فرازی	=سر لوری
نامور	=نامتو
پسندلی	=ښایسته سوی
امد	=راتلل
درویزه گر	=فقیر
ادیان	=دینونه
ابدان	=د ښه ژوند لاری چاری
دراز	=اورد
باز	=خلاص، =را ایسته
هرکز	=هیڅکله
تنگدستی	=لاس بندیدنه
سخن	=خبره

بښدل	=قربانول	غزل	
بلوسیدل	=مزامح کیدل = غرض کول	=شرابخور	میخور
دیره کیدل	حافظ رحمت خان	=می = شراب، =سور او سپین	صهبا
مرشد	=میشیتدل	=یو ډول لوبښی دی	صراحی
ایل	=لارښوونکی	=ښکلی	خوبان
استسقا	=تابع	=په لور آواز سره خندل	قهقهها
ایلچی	=د خیتی د پرسیدو ناروغی	=خوش وقت = ښه وخت لرل	خوشوقت
غدر	=قاصد = خبر وړونکی	=مینوال = شوقی = لیوال	مشناق
	=بی وفایی = دوکه	=یو ډول تیره غرنی بوټی دی	ښتر
	ظلم	=کباب	وریت
ستم	=ظلم	=د څښلو ځای	مشرب
اړم	= بند = ښتی، =جبل = ښی	په پښتو کی دخیلی او مفغنی کلمی	
بوټی	= سره غوښه، =د غوښی ټوټه	=داخل سوی	دخیل
خرم	=خوښ = خوشحاله	=په پښتو اړول سوی	مفغنی
شبهه	=شک = گمان	=په فارسی اړول سوی	مفرس
درم	= د توپ د ډز آواز، =دهرم =	=په عربی اړول سوی	معرب
مذهب، =دین او ایمان		=تپیدل = تپش = تلابښ کول	تپاک
همدم	=انډیوال = ملگری	=لتون	تفحص
زدویل	=په اوبو کی سره موبدل	=زیاتول، =ضافه سوی = زیات سوی	مزید
اوبنی	=د اوبښ ښځین جنس، =اوبنکی	=مشوره	سلا
زیم	=نم، =توروی اوبه	=هوښ	سول
ساز	=جور	=کلی	دیس
رهم	=له مینځه تلل	=وچه مځکه = بی اوبو مځکه	للمه
شومیت	=بدمرغی = بی قسمتی	=د اوبو ترلو او خلاصولو دروازه	ورخ
مسلم	=ثابت = ثبوت سوی	=وروستاری	لاحقه
زوم	=بی کاره، =بی خونده، =پورته کیدل	پښتون اولس	
دم	=لافه	=د آباسین سیند	اندوس
تیغ	=غشی	=څرخای	ورشو
عالم	=جهان	=تاریخ لیکونکی	مورخ
الم	=درد، =تپ	=رښتیا ویونکی	صادق
آدمزاد	=انسان	=قبضه	تسلط
شرشم	=یو ډول نبات دی	=مدنی = پرمختللی	متمدن
گرم	=ملاط	= ښه والی، =لوروالی	امتیاز
بایده	=باید = حتمی	د تیرو شاعرانو یادونه	
ناسور	=یو ناروغی ده چی تپ یی شوریز	=شعر	منظومه
	ویل او کول	=سلسله	لړی
فطرت	=غریزه = خلقت، =هغه صفت چی	=ژبه	لسان
هرژوندی شی	یی خپل دخلقت په اول لری، =ذاتی	=د یوځای نوم دی	سحبان
خصوصیات		=حماس = جگره = جنگ	رزم
وور	=کوچنی	=شکایت	شکوه
شامدام	=همیشه = هر وخت	=رسی	کند
تقلید	=پښینی کول = په یو چا پسې تلل	=په هوا	پران
مشال	=څراغ	=نرمی	لطافت
		=ادب	نزاکت
		=مشابه = ورته	تشبیه

کتابونه او مؤلفان

- ۱- خیالی دنیا د خادم اثر دی
- ۲- غوره نثرونه او غوره اشعار د گل پاچا الفت تالیفات دی
- ۳- نوی ژوندون د قیام الدین خادم اثر دی
- ۴- منتخب شعرونه د بناغلی شمس الدین مجروح د نظمونو مجموعه ده
- ۵- عنوان النصایح په (۱۳۲۱ هـ ق) کی عنوان الدین کاکاخیل خټک لیکلی دی
- ۶- تفسیر الضحی، معراج نامه، جنگ نامه او د سیف الملوک قصه غلام محمد لیکلی دی. غلام محمد د یوولسمی پیری په سر کی ژوند کاوه
- ۷- پټه خزانه، خلاصة الفصاحة او خلاصة الطب محمد هوتک لیکلی دی
- ۸- افضل الطرائق د میاجی پیر محمد هوتک تالیف دی، میاجی ډیر فاضل سری و
- ۹- مخزن الاسلام د اخوند درويزه تالیف دی
- ۱۰- علم خانه دانش او تاریخ مرصع د افضل خان خټک تالیف دی
- ۱۱- دستار نامه، بیاض، پښتو هدایه، فضل نامه، سوات نامه، باز نامه، فراقنامه او کلیات د خوشحال خان خټک تالیفات دی
- د خوشحال خان د مشهورو آثارو څخه یو دستار نامه ده چی خوشحال په (۱۱۷۶ هـ ق) کی لیکلی ده او بیا په (۱۳۷۱ هـ ق) کی په پښتور کی چاپ سوه او وروسته په سم لیک دود په (۱۳۴۵ هـ ش) کی په کابل کی چاپ سوه
- ۱۲- خزینة الفقراء محمد پښتانه په (۱۲۶۱ هـ ق) کی لیکلی دی
- ۱۳- گل کوهی د ابوسعید فضل احمد خان د پښتو اشعارو مجموعه ده
- ۱۴- احمد شاهي شهنامه حافظ گل محمد مرغزی د لوی احمدشاه بابا په پاچاهی (۱۱۶۰ - ۱۱۸۶ هـ ق) کی لیکلی ده
- ۱۵- گنج پښتو د مولوی احمد تالیف دی
- ۱۶- له بایزید روښان څخه لنډون د قیام الدین خادم تالیف دی
- ۱۷- جانان فدوی په (۱۲۸۳ هـ ق) کی خپل دیوان ترتیب او تدوین کړی دی
- ۱۸- خوشحال خټک څه وایی د بینوا تالیف دی
- ۱۹- مقصود المؤمنین، حال نامه، صراط التوحید او خیرالبیان د پیر روښان تالیفات دی
- ۲۰- خورشید جهان د شیرمحمد خان تالیف دی
- ۲۱- مسائل ارکان خمسة د ملا یار محمد هوتک تالیف دی
- ۲۲- جامع فرائض د ملا محمد یونس تالیف دی
- ۲۳- گلدسته زعفرانی د ملا زعفران تره کی تالیف دی
- ۲۴- محمود نامه د ریدی خان مومند تالیف دی
- ۲۵- الإعلام د خیرالدین زرکلی تالیف دی
- ۲۶- عبدالقادر خټک یو کتاب د کلیات په نامه نظم کړی دی
- ۲۷- منتخبات د واصل روښانی تالیف دی
- ۲۸- ننگیالی پښتانه د بناغلی هلالی تالیف دی
- ۲۹- حزان بارکزی د شعرونو یو دیوان لری
- ۳۰- کاظم خان شیدا د شعرونو یو دیوان لری
- ۳۱- بهائی جان د اشعارو یو دیوان لری
- ۳۲- د سالو ورمه ابو محمد هاشم سروانی لیکلی دی
- ۳۳- تنکرة الاولیا سلیمان کاکو په (۶۱۲ هـ ق) کی لیکلی دی
- ۳۴- تاریخ سوری محمد بن علی بُستی لیکلی دی
- ۳۵- لرغونی پښتانه شیخ کټه لیکلی دی
- ۳۶- ملی دفتر د شیخ تالیف دی
- ۳۷- خان کجور د تاریخ په نامه یو کتاب لیکلی دی
- ۳۸- فوائد الشریعت د اخوند قاسم تالیف دی

- ۳۹- خلاصه الاسلام د فقیر حسین تألیف دی
- ۴۰- گلدسته د عبدالقادر خټک تألیفات دی
- ۴۱- قلب اسیر د گوهر خان تألیف دی
- ۴۲- تاریخ اعثم کوفی د محمد ظفر تألیف دی
- ۴۳- اختیارات بدیعی د مولانا عبدالحلیم لیکنه ده
- ۴۴- محمد رسول د بیاض په نامه یو کتاب لیکلی دی
- ۴۵- نافع المسلمین د نور محمد تألیف دی
- ۴۶- تواریخ رحمت خانی د میامعظم شاه اثر دی
- ۴۷- ریاض المحبت د نواب محبت خان لیکنه ده
- ۴۸- فرهنگ ایریدی د قاسم علی ایریدی لیکنه ده
- ۴۹- عجایب اللغات د الله یار خان تألیف دی
- ۵۰- پښتو تفسیر د نواب افضل الدوله اثر دی
- ۵۱- تفسیر بدر منیر د دوست محمد خټک تألیف دی
- ۵۲- تفسیر یسیر د مراد علی لیکنه ده
- ۵۳- شکرستان افغانی او بهارستان افغانی د قاضی میر احمد شاه رضوانی لیکنی دی
- ۵۴- قصه خانی گپ او د افغانستان تاریخ د منشی احمدجان تألیفات دی
- ۵۵- پښتونخوا هار و بهار د ډارمستتر تألیف دی
- ۵۶- تور برین د پښتو ټولنی نوی اثر دی
- ۵۷- د پښتو ادب تاریخ د صدیق ریننتین لیکنه ده
- ۵۸- ریگویدا زور آریای کتاب دی چی په (۲۰۰۰ - ۱۰۰۰ قبل المیلاد) کی لیکل سوی دی
- ۵۹- ابولفضل بیهقی د محمود غزنوی په وخت کی اوسیده چی د غزنویانو تاریخ یی هم لیکلی دی
- ۶۰- فیاض د دولسمی هجری پیری شاعر دی او د شهزاده بهرام او گل اندامی قصه یی په شعر کی بیان کړی ده
- ۶۱- سپینه د پښتو شاعره، د نور محمد خان الکوزی لور او په هرات کی اوسیده
- ۶۲- برنارد دشا (Bernard Shaw) د انگلستان مشهور ادیب او لیکوال ؤ

په پښتو پاچاهانو پوری مربوطی تاریخی لیکنی

- کالنجر (آهنگر پروزن) د هندوستان په بندياکهنډ کی د یوی تنگی او تاریخی کلا نوم دی چی په (۹۵۲ هـ ق) کی شیر شاه و نیوله او په دغه جنگ کی شهید سو
- سلطان العادل شیر شاه سوری په هندوستان کی له ۹۴۷ هـ ق څخه تر ۹۵۲ هـ ق پوری پاچا ؤ
- بیکارندوی غوری په شیرمه هجری پیری کی ژوند کاوه او پلار یی احمد نومیده چی د فیروز کوه کوتوال ؤ
- شیخ متی یو پښتون ستر ستانه تیر سوی دی. دی په (۶۸۶ هـ ق) کی مړ سوی دی او د کندهار په کلات کی بنخ دی اوس یی هم خلک زیارت ته ورخی او د کلات بابا په نامه یی بولی
- بایزید بسطامی په دریمه هجری پیری کی یو ستر ستانه تیر سوی دی. دده نوم طیفور او د پلار نوم یی عیسی ؤ، په (۲۶۱ هـ ق) مړ او په بسطام کی بنخ دی
- سلطان بهلول لودی په شمالی هندوستان کی یو ستر پښتون پاچا تیر سوی دی له (۸۵۵ هـ ق) څخه تر (۸۹۴ هـ ق) پوری پاچا ؤ. هدیره یی په ډهلی کی د روشن چراغ د زیارت تر څنگ ده
- جسرت د پنجاب په شمالی برخه کی د گهگرو نامتو مشر ؤ، په (۴۲۰ هـ ق) کال کی یی د ډهلی د پاچا (سلطان محمد شاه) په حکم د سر هند پر پښتنو برید وکړ
- میرزا لغ بیک د تیمور لنگ د اولادی څخه د کابل والی ؤ (۸۵۶ هـ ق)
- روهیل کنډ د شمالی هند د یوی پراخی منطقی نوم دی چی پښتانه پکښی اوسیدل
- سلطان سکندر لودی په (۹۲۳ هـ ق) کی د بیانی د سفر څخه اگری ته راوړسید نو ټولو امیرانو ته یی ولیکل: د گولیار غزا لره تیاری ونیسی، مگر دده دغه هیله پوره نسوه او ډیر ژر یی په ستونی کی دانه راوخته او مړ سو
- د کندهار شاهی قصر د هوتکو په وخت کی نارنج قصر ؤ
- د پنځه گوهره نثر په لسمه او یوولسمه پیری کی د پښتو په لیکوالانو کی رواج درلود
- بریلی په روهیل کنډ کی د یو ښار نوم دی او روهیل کنډ د ډهلی لمر خاته خواته پروت دی. پخوا هندیانو پښتنو ته روهیله ویل او د دوی سیمه یی روهیل کنډ باله

تمت بالخیر

یادښت

یادښت

یادښت

یادښت

یادښت

یادښت